

TYROCINIUM

linguæ Latinæ ex op-
timis quibusque Autoribus col-
lectum, & in capita digestum,
in gratiam studiolsæ iuuen-
tutis, Authore M. Pe-
tro Apher-
diano.

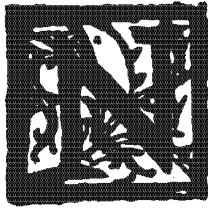

Henrici De
Fongb.

ANTVERPIÆ,
Excudebat Ioan. Latius. Anno.
1556.

Doctis. humanissimisque;

iuuenibus Henrico Munster Domino à Rünen,
& Gualtero Brenio suis Meccenatibus. Pe-
trus Apherdianus S. D.

On ignoratis, optimi Meccenates, nihil
æquè post primas grāmaticæ præceptio-
nes pueris necessariū esse, quā assiduā tū
scribēdi tū loquēdi exercitationē, vt ita
paulatim quā minimo labore ad Romani sermo-
nis candorē prouehātur & mentis cogitata prolo-
qui discāt, neq; cū seriò loquēdum sit cū aliquo ve-
luti *καὶ φησὶ πρόδοπα* in fabulis cōticescāt, nullam vocu-
lā edere valentes. Id quod multis vsu venire vide-
mus, qui post immēsos in studijs exātlatos labores
vix hoc cōsecuti sunt, vt vnā orationē latinē & si-
ne hēsitationē proferre possint, idq; nullā aliā ob-
causā, quā quod statī post prima grāmatices iacta
fundamēta, latinē loqui ac stylū exercere, vel neg-
lexerint, vel à præceptorib; nō sint assuefacti. Veris-
simum est illud Græcorum prouerbiū, *ἡ τῆς λέξεως
τὸ λεγὲν πρὸς τὴν αἰσθησιν*: quod nos monet cuiusvis rei per-
itiā potissimum vsu optimo omniū rerum magi-
stro parari, nam vt videmus mechanicas artes nō
nisi exercendo disci, nec quisquam tam demēs est,
qui se mox Apellem fore confidat, vbi penicillum
primum in manus acceperit: ita recta loquendi &
scribendi facultas sine longo vsu esse non potest.
Vehemēter isti fallūtur, qui sine hac exercitatione
quippiā se in literis promoturos sperāt. Hāc qui ne-
gligit, quis nō eum plane stupidū & bardū indicat?
Sursum ac deorsū quātūlibet cursitet, scholas oēs
adeat, multa quotidie audiat aut legat, parū aut ni-
hil omnino præstabit, nisi scribēdi loquēdiq; con-
suetudinē habuerit. Aristoteles dicere solebat tria
ad cōparādā sciētīā potissimū necessaria esse, Natu-

A 2 ram

ram, doctrinā, & exercitationem. Inuita enim **Mi-**
nerua frustra laboratur, rectè dicitur à doctis; exer-
citatio autè consummat omnia. Quæ quidem cū
ego frequenter animo volutarè ac despicerem rati-
onē, qua veluti cōpendio quodā formarè nostræ
iuuētutis linguā, vocabula quædā & formulas re-
rū maximè vulgariū ex optimis probatissimisq;
scriptoribus colligere cœpi, quæ discipulis successi-
uis horis proposui, cū à reliquis lectionibus otiiū
esset, vt tēpus quo nihil fugacius nec pretiosius ho-
mini datū est, non puerorū more nugis & fabulis
perderēt. sed ita locarēt, vt parentū & amicorū de
se expectationi respōderent. Nō enim exigui mo-
mēti istud exercitij genus putādū est, vt quod exi-
mios in repub. fructus pariat, cū sine eloquētia, cui
hic noster desudat labor, nulla pars Reipub. cōsti-
tui & gubernari potest. Quod cū ita sit, magnā gra-
tiā illis deberi arbitror, qui ad hāc rem longe pul-
cherrimā pro virili iuuentutē assuefaciunt. Qua in
re egregiā operā ponens **M. Ioannes Vossius**, huc
perpetuo inuigilauit, dū nostram scholā admini-
straret, vt suæ fidei concreditā iuuentutē cū linguæ
puritate, tū synceris **Christianæ fidei** dogmatibus
sedulo imbueret: Is cum hanc nostrā exercitationē
frequēter etiā præsens audiret, mirū in modū me
hortari cœpit, ac animū addidit, quo ita pergerē,
& præcipua, quæ pueris in quotidiano colloquio
occurrerēt & vsui essent, diligentius & copiosius
colligerē, dixitq; sibi nihil vtilius ad puerilē illam
balbutiē corrigendā videri, quā vt tale opusculū
in lucē eaderetur. Ego primū nō nihil reluctatus sū,
cū viderem, & tediosum, & immensi esse laboris,
atq; me nihil nisi **Zoilorū** sibila lucrifactorū. Sed
ille nihilominus perrexit incitare & monere me,
imo suo quodā iure cōpellere cœpit **Ad hunc labo-**
rem

ré capessendū. Adiecit quoq; nō pluris faciendā pa-
 corū τὴν ἀποφάντιαν quā toti⁹ iuuetutis vtilitatem.
 his stimulis vict⁹, vt illi⁹ honestissime volūtati mo-
 ré gereré, quasdā horas alijs meis studijs surripui,
 & huic qualicunq; Tyrocinio impēdi, an satis fœli-
 citer, ipse viderit, qui huius τῶν λόγων παραλόγου mihi
 autor fuit. Nec veli quis putet nos his chartis oīa,
 quæ in quotidianū sermonē incidunt cōprehende-
 dere voluisse (nō enim id tā exiguo opusculo pre-
 stari potuit) sed solū ea, quæ iuuetuti frequētius oc-
 currere videbātur. Alias si viuā aliquādiu, me hāc
 ré copiosius & exactius tractaturū spero: vel quod
 malim alium doctiorē & magis exercitatū ad tam
 vtilē puerorū profectui laborē capiendum inuita-
 tū iri: quod si cōtingat facile etiā nominis mei de-
 trimēto ferā, dummodo ea res iuuetuti profit. Vo-
 bis autē Hérice & Gualtere humanis. Mecœnates
 hoc quicquid est opusculi, dicare visum est, non
 quod vos eo indigeatis, qui eo in literis progressi
 estis, vt vterq; facile (iuxta prouerbiū) sine cortice
 natetis: sed sic de me priuatim estis bene meriti, vt
 quasi vestro iure, si quid in me est industriæ, vo-
 bis vendicare possitis. Nā quantū tu Henrice mihi
 prestitisti manifestius est quā vt opus sit hic recēse-
 re: nec te latet qua me beneuolētia Gualterus Bre-
 nius tuus Pylades cū honestissimo viro Hérico fra-
 tre suo prosequutus sit. Equo igitur animo feretis
 hāc quātūlibet exilia sub vestri nominis auspicio
 puerorū manibus teri: quandoquidē oēs qui scri-
 bunt hunc morē habere video, vt patronos sibi de-
 ligāt quorū autoritate & noīs ceu prælucēte face
 minus maleuolorū subsannationes sentiant. Deus
 Opti. Max. vos quam diutissimē seruet incolumes
 Herdeuici ex ædibus scholasticis fratrum D. Grego-
rij, decimas Calendas Augusti. Anno. 1545.

Index capitū, quæ in hoc

Tyrocinio continentur.

Corpus hominis, partim exterius, partim interius.

Caput primum de Capite.

Secundum, de Valetudine.

Tertium, de Vestitu. Quartum, de Domo.

Quintum, de Culina. Sextum, de Carne.

Septimū, de Piscibus. Octauum, de Pane.

Nonum, de Lacte. Decimum, de Quo.

Vndecimum, de Olere.

Duodecimum, de Oleo.

Decimumtertium, de Cereuisia.

Decimumquartum, de Vino.

Decimumquintum, de Pomis.

Decimumsextum, de Aromatibus.

Decimumseptimum, de Cubiculo.

Decimumoctauum, de Ludo literario.

Decimumnonum, de Armis scholasticis.

Vigesimalum, de Lusu.

Vigesimalum primum, de Ludo sphæræ.

Vigesimalum secundum, de Sphæris missilibus.

Vigesimalum tertium, de Pila palmaria.

Vigesimalum quartum, de Claua plumbata.

Vigesimalum quintum, de Charta lusoria.

Vigesimalum sextum, de Rure.

Vigesimalum septimum, de Horto.

Vigesimalum octauum, de Arboribus.

Vigesimalum nouum, de Stabulo.

Trigesimalum, de Vehiculo.

Trigesimalum primum, de Animalium nominibus.

Trige-

Trigesimum secundum, de Avibus.
Trigesimum tertium, de Avium & aliorum animalium proprietate.
Trigesimum quartum, de Vermibus & insectis.
Trigesimum quintum, de Itinere.
Trigesimum sextum, de Nauigio.
Trigesimum septimum, de Mercaturæ convenientia,
Trigesimum octauum, de Moneta & Pecunia.
Trigesimum nonum, de temporis vocabulis.
Quadragesimum, quæ ad templum & religionem spectant.
Quadragesimum primum, de Vrbe & Curia.
Quadragesimum secundum, de Lanificio.
Quadragesimum tertium, de Fabrica.
Quadragesimum quartum, de cognatione & affinitate.
Quadragesimum quintum, de Bello.
Quadragesimum sextum, de Regio.
Quadragesimum septimum, de Elementis.
Dialogus nouus de Lusu velitari. *(crius.)*
Corpus hominis, partim exterius, partim interius.

Caput primum.

Tota illa pars quæ collo sustentatur, caput dicitur, quod inde (teste Varrone) scutulus & nerui initium capiunt. *bat hooft.*

Magnum / een groot hooft.

Caput { *Exile / cleyn.*
Superne acuminatum / boven scherp.
Oblongum / lanc.

LINGVA LATINA

Et dicimus latine: Vir magni capitis, vel magno capite, die een groot hooft heeft. Scabere, Scalpere caput, dat hooft crauwen oft scrabben.

Innuere alicui capite / pemandt met het hooft toe knicken.

Aperire caput / die bonet afnemen.

Tegere caput / die bonet op setten.

Aperto capite alicui reverentiam exhibere, voot pemandt die bonet afnemen.

Præcidere caput, Gladio subñcere / dat hooft af slaen. Incidere ceruices, dixit Suetonius.

Cadere in caput / opt hooft vallen.

Pectere caput, Ornare cæsarië / dat hooft hemmē.

Pecten, inis / eenen kam.

Radij pectinis / die tanden vanden kam.

Radij densi / die dichte tanden.

Radij rari / die wijde tanden.

Pecte caput prius radijs rarioribus, tum densioribus / hemmet eerst met die wijde tanden / dan met die dichte.

Pecten eburneus / eenen puoten kam. Sic ligneus pecten, corneus, osseus.

Curare caput lotione, Exhibere caput lauandum / dat hooft open wasschen.

Siccare caput madens ad ignem / dat nat hooft by tuer drooghen.

Lixivium / looghe.

Pilus nomen generale est / haer.

Pili longiores, quales sunt in collo equorū, & leonum, iubæ dicuntur / maenen. Pili crassiores & rigidi quales habent sues, setæ vocantur / borstelen.

Capillus dicitur, quasi capitis pilus / hooft haer.

Roma & cæsaries, à cædendo deducuntur / dat heel haer

haer. Comati & caefariati dicuntur, qui longiores habent capillos, **die wel ghehaert zyn.**

Antia, capronea, **haer opt voorhoofst hangende.**

Coma plana / **ſlecht haer.** **Densa** / **dick.** **Rara** / **dunne.**

Mollicula / **ſaecht.** **Tenax** / **hart ſterck.** **Rufa** / **roet.**

Cana / **grys.**

Rufus / **die roet haer heeft.**

Canus / **die grys is.** **Canescere** / **grys worden.** **Caluus** / **die kael is.** **Caluescere** dicitur cuius capilli defluunt, **die kael wordt.**

Recaluaſter qui frôte calua eſt, **die voor opt hoofst kael is.**

Summittere, promittere capillos / **haer lâch laeten worden.**

Demere, decurtare, reſecare capillũ / **thaer corten.**

Demere capillum equaliter / **dat haer ghelyck corten.** **Inaequaliter** / **onghelyck.**

Curabo mihi demi capillos / **ich ſal mÿn haer laten corten.**

Capillus meus inaequaliter reſectus eſt / **mÿn haer is onghelyck ghecort.**

Inuolare alicui in crines / **vermandt int haer vallen.**

Vertex, icis, maſ, eſt ſummũ capitis / **die crupne oft ſcheidel.** **Radere, ſiue tondere verticem** / **die crupn ſcheren.**

Sinciput, itis, neut. dicitur quod à vertice in frontem vergit / **dat deel vande crupn tot het voorhoofst.**

Occiput, poſterior pars à vertice ad ceruicem. **Occipitium idem** / **dat deel vande crupn tot den nekke.** **In occipitio oculos gerit** / **hy ſiet vÿn achter ende van vore.** **Prouerbium in verſutos, & circunſpectos, quos neutiquam proclive ſit fallere.**

Cerebrum / **die herſſen.** **Cerebroſus, qui habet per-**

A 5 uerſum

LINGVA LATINÆ

nerfsum cerebrum die eenen byfteren cop heeft.

Cerebrosus cerebrum inuenies, hebby eē quaet
hoofst, een ander heeft oock een.

Frons, tis, foemi, een voorhoofst.

Frons { **Rugosa** een rompelijck voorhoofst.
 { **Angusta** cleyn.
 { **Ampla** groot. **Longa** lanc.

Frontones dicuntur, qui latam habent frontem,
die een groot ende breed voorhoofst hebben.

Exporrigere frontem, vollijck zijn.

Contrahere, caperare frontem, quaet zijn. **Perfri-**
care frontem die onschamel schoen aentrecken.

Homo perfrictæ frontis die een houtē nues heeft,
die gheen schaemte en heeft.

Supercilium wjnbrauwe.

Attollere supercilium dicuntur arrogantes, die die
borst wtsteken. **Prouerbialiter**: **Et superciliosi**,
fastuosi houerdighē, oft die groote wjnbrauwen
hebben.

Ponere supercilium, est factum & **superbiam** de-
ponere, die houaerdicheyt aflegghen.

Palpebrę sunt tunicę quę tegunt oculos, ooghen
litten. **Cilia sunt pili palpebrarum** die haechens
van den ooghen litten. **Oculus** een ooghe.

Lucidi & clari blinckende claer ooghen.

Depressi diepe.

Propendentes die wtē hooftē hanghen.

Rubentes roode.

Oculi { **Caligantes** donckere.

Glauci, cæsi katten ooghen.

Atrei, torni sture ghesicht.

Cærulei blaue, quales **Germanorum**
sunt.

Strabus.

Strabus, strabo, die scheel fiet.

Lippus, die loopende ooghen heeft.

Videre, sien. Acutum videre, scherp sien.

Limis oculis aliquem intueri, yemandt ouersijde sien.

Fixis oculis intueri aliquid, op een dínck sitten ster ooghen.

Aspicere, intueri aliquem torue, toruum, leelijck sien.

Conijcere in aliquem oculos: Aspicere aliquem recta in faciem, yemandt aensien.

Deficere oculos, defigere humi lumina, neer sien in der aerden.

Oculis magis habenda fides quam auribus, die ee vinghen ghesien hebben salmen meer gheloouen dan diet ghehoort hebben.

Flere, schreyen. Lachrymari, idem.

Mouere sletum, lachrymas, schreyende maken.

Mittere lachrymas, tschreyen laten.

Pupila siue pupilla, den appel vander ooghen.

Teste Cicerone est ipsa acies qua cernimus, het scherpte der ooghen oft ghesichte.

Album oculi, dat wit vander ooghe.

Iris oculi est circulus varius circundans pupillam, den rínck die om tsietchen gaet.

Concauitas in qua residet oculus, à Græcis thalamus dicitur. Vergilius: Sinū vocat, die hollicheyt daer dooghe sidt.

Gena & malæ pro eodem teste Plinio accipiuntur, scilicet pro ea parte quæ est intra nasum & aures, die wanghen.

Est & gena folliculus oculi, quem Festus simpliciter cilium vocat, dat ooghen lidt.

Auris

LINGVA LATINA

Auris ſceemi, een oore. **Auricula** diminutivum, Imo auricula, dat lapken vander ooren.

Auriscalpium, eenen oorlepel. **Purgare aures auriscalpio**, die ooren reynighen met eenen oorlepel.

Aurem vellere, die ooren ruyen. **Prouerbialiter admonere**, Seneca: **Aurem mihi peruellam**, ero mihi monitor, ick wil my ſeluen vermanen.

Dicere aliquid in aurem, int oore ſegghen. **Sic Inſufurrare ad aurem**,

Eſt mihi quod dicam tibi, ſed in aurem, ick hebbe wat te ſegghen, maer heymelick int oore.

Audire, hoozen. Cicero: **Vos oro atq; obſecro**, vt attente bonaq; cum venia verba mea audiat. ick beghere dat ghy mijn woorden met aendacht en guetelijck wilt hoozen.

Audire bene, id eſt, laudari / een goede fame hebben, oft goede woorden hoozen.

Male audire, een quade fame hebben, oft quade woorden hoozen.

Surdus, doof. **Surdaster**, die een wepnick doof is. **Nasus**, eenen nues.

Nasus	{	Aduncus , recurvus, een crom nues.
		Oblongus , lanc.
		Acuminatus , præacutus, ſcherp.
		Liuidus , blau.
		Rubeus , root.

Grypus dicitur qui habet **nasum aduncum**, die een cromme nuese heeft.

Nasutus, wel ghemueſt oft ſchimpich.

Naso aliquem ſuſpendere, eſt ſubdole ac vaſte irridere, beſchimpen.

Emungere naſum, die nues ſnuiten.

Muccus, ſnot. **Muccoſus**, ſnottich.

Nares

Nares, plura fœpi. / nûes gaten. Nares diductæ.
wîde gaten. Angustæ / enghe.

E naribus sanguinem mittit / sînen nûes bloet.

Sistere sanguinem è naribus manantem / dat bloet
stoppen.

Vibrisci sunt pili in naribus / haren in die nûese.

Diaphragma, neu interseptum narium / die scheid-
dinghe der nûesgaten.

Spirare naribus / snuiven.

Ronchisso, as / snoorcken. Ducere ronchos, idem.

Olfacere / riecken. Admodum sagaciter olfacit /
hy riecht seer scherp.

Os oris neu / etnen mont. Os patulum / eenen
open mont. Sic os magnum, angustum.

Ioannes est patuli oris / Jan heeft eenê open mont.

Est angusti oris / hy heeft eenen engen mont.

Colluere, proluere, abluere os pura aqua / dē mont
wasschen met schoon water.

Colluere os flumine viuo / den mont met stroom
water wasschen.

Gargarizare / goigelen.

Extergere os / den mont droghen.

Screare / schreeuwen. Excreare cū violentia quadā
& tussi expuere / met hoesten wt spouwen.

Spuere / spouwen. Expuere / wtspouwen.

Saliva / speeksel.

Sternutare / prupsen / niesen.

Ructare / ritspen.

Ructat, crapulam hesternam / die brasserijē breecht
hem op.

Singultus, us / den hick oft snick.

Singultire / hicken oft snicken.

Oscitare / geuwē. Oscitate vno deinde oscitat &
alter

LINGVÆ LATINÆ

alter. Prouerb. eenen sot maecht veel sotten.

Pandiculari/geuuen ende sich rechen als na den slaep gheschiet.

Ridere/lachten. Effuse ridere, Ora cachinno solnere.

Tollere cachinnum/hupde lachen.

Mouere risum/doen lachen.

Tenere risum/sich sonder lachen houden.

Vox, vocis, foemini. een stemme. Vox acuta/ een cleyn stemme. Vox grauis/ een groote stēme. Vox stentorea/ een stemme als een clock.

Vociferari/roepen.

Vociferari ad rauim vsq/ hees roepen.

Raucus/die hees is. Raucedo, rauis/ heesicheyt.

Prę nimia raucedine, nequit verba sonare/hy is so hees dat hy niet spreken en can.

Loqui/spreken. Loqui clara voce/ hupde spreken.

Loqui submissa voce/ heymelyc spreken. Distincte & articulate loqui/beschepdelijck spreken. Loqui ad gratiam/spreken nae den mont.

Loquentē interpellare / sprekē in vernadts reden.

Loquax, loquaculus/ eenen snappaert.

Verbum/ een woort. Verba facere/spreken.

Non est opus hac de re tā multa facere verba/ men behoefst hier so veel woorden niet af te maken.

Non recte dicitur habere verba. Tua verba fuerint apud eum grauiora/ u woorden sullē hy hem beter gheacht zyn.

Nanquam tam commode dices, vt hoc faciā/ ghy en sult soe schoon niet spreken dat ick dat doen sal.

Non possum illi tam blande dicere, vt animū mutet/ ick en can hem niet soo schoon ghespreken dat hy andersins worde.

Balbus

Balbutire een stamelact. **Balbutire** stamelen.

Blæsus een die lispet. **Subblæsus** die wat lispet.

Lingua een tonghe. **Exerere linguam** / die tonghe
wt sicken. **Porrecta lingua deridere aliquem** / met
wtghefekten tonghe vemandt beschimpen.

Lingua amicus eenen vrient met den mond / niet
met die wercken.

Dicere quicquid in linguam siue buccam venerit
al segghen dat inden mont coempt.

Lingere letken. **Lingere** salem. **Prouerb**, **Vitā pau-**
perrimam agere een arm leuen vueren.

Anima, spiritus, anhelitus den adem.

Anima grauitur tibi olet, foetidum emittis halitū
os tibi foete **wuen** adem die stinckt.

Spirare, trahere spiritum, reddere anhelitum den
adem verhalen.

Cōprimere, retinere animam den adem in houden.

Suspendere spiritū, est paululum quiescere inter le-
gendum sich een wernich verhalen int lesen.

Aspiriosus, Asthmaticus, Anhelus die eenen co-
sten adem heeft.

Tussis foem hoest. **Tussire** hoesten.

Grauißima tussi laborat hy heeft eenen swarren
hoest.

Dens, ris, ma eenē tād. **Diuisiores siue gelasini,**
penult. longa vocantur anteriores dentes, quod in
risu retegantur à **γιδέν** quod est rideo. Die voorste
tanden diemen siet int lachen.

Proximi duo vocatur canini, acuti die ronde scher-
pe tanden. **Vteriores vocantur molares, qui dupli-**
ces sunt, cibum conficiunt **back** tanden.

Ultimos qui postremi post septem annos nascun-
tur, vocat Varro genuinos hoest tanden. **exter-**
si back

LINGVÆ LATINÆ

back tanden. Dentes candidi/white tanden.
Dentes spissi, canini/scherpe ronde tanden. Den-
tes marcidii/vuyle tanden. Minuti/cleyn. Vacillā-
tes/waghende.

Euellere, eximere dentem / eenen tandt wt treckē.

Curabo mihi eximi dentem marcidum/ ick sal my
eenen vuylen tant wt laten trecken.

Leuare dentes penna. i. eximere si quid inhæret/
die tandt stoochen/lichten.

Dentiscalpium/eenen tandt stoker.

Gingiuva/tandtoleesch.

Palatum, est torum illud fastigium super linguam
vsq; ad fauces/die raich/dat gehemelt vande mont.

Fauces, plur. foemi. spacium seu concauitas vicina
vtriq; fistulæ. Tracheæ & œsophagos, pars scilicet
illa vbi os angustiat. Dat onderste vanden mont.
Die slonck inden mont.

Bolum eripere è faucibus. Prouerb. een stuck wt
den mont nemen.

Trachea fistula descendēs ad pulmonem spiratio-
nis ac vocis gratia tantum condita. Die heel daer
den adem ende stemme wt gaet. Guttur, est orifi-
cium tracheæ/den inganch der helem.

Œsophagus, latine gula, fistula quæ ad os uentri-
culi tendit cibum potumq; eò transuehens. Die
heel daer die spijsse ende dranch door gaet nae den
buysck.

Labrum siue labium/een lippe.

Labium tenue/een dunne lip. Prægrandes/groot.

Inferius propendes/een hanghende lippe.

Circunlingere labra/die lippen lecken.

Diductu labiorum sonitum ædere porcorū in mor-
tem/machen als die vercken.

Chilo

Chilo, labeo, onis die een dicke lippe heeft.

Versatur mihi in labris primoribus, het is my op die lippen.

Mytax, acos, foemi pars à naribus ad labrum superius, accipitur pro superioris labri barba een knevel baert. Id Iuuenalis alas vocat.

Barba eenen baert. **Barba promissa, profusa** een langhen baert. Sic **barba rufa, densa, rara**.

Alere, nutrire barbam den baert laten wassen.

Barbatus die ghebaert is. **Imberbis** die gheen baert en heeft.

Lanugo incipit illi per malas serpere.

Primam emittit lanuginem den baert begint hē te wassen. Idem vocant **Iulos**.

Tonsor, oris een Barbier.

Nouacula, cultellus tonsorius een scheermes.

Forfex, icis, foemi een haer scheere.

Eluis, foemi een becken.

Macerare barbam den baert netten.

Tondere, radere barbam den baert scheeren.

Mentum een kin. **Mētum acutū** een scherpe kin.

Recuruum crom.

Anthereon, onis, foemi locus sub mēto qua barba vestitur die ondkin. In bobus vocāt **palearia**.

Mandibula ac maxilla est supra mentum dat kin nebacken.

Buccę sunt sub genis, ipsa scilicet cōcauitas interior die hollichept der wanghen oft kinnebacke.

Buccę inflatę, tumidę dicke kinnebacken.

Facies, ei, foemi dat aensicht. **Facies macilēta** een mager aensicht. Sic **prępinguis** vet. **Oblōga** lāt.

Pallida bleek. **Fusca** bruyn. **Tristis** droevich.

Milaris blijde.

B Cadere

LINGVÆ LATINÆ

Cadere in faciem op den mont vallen.

Est homo eadem facie hi is hem seer ghelijc het is sulchen fatsoen van een man.

De facie aliquē noscere van aensien eenē hemt.

Vultus, us, masc. die ghedaente des aensichts die verandert wordt. **Refertur ad animam, & voluntatem, facies autē ad corpus.**

Collum eenē hals. **Collum gruinum, exertum, oblongum** eenē langhen hals.

Obstipus die eenen slimmen hals heeft.

Cerui, icis, fœmi. posterior pars colli den nethe.

Ceruicosus, qui est duræ ceruicis hertneckich.

Iugulus, anterior pars colli dat voorste vander hals. **Iugulare, Strangulare, Suffocare** woighen.

Dorsum eenen rugghe. **Spina dors** dat rugghe been. **Costa** een ribbe.

Iacet supinus hy leet op zijnen rugghe.

Cecidit supinus, siue in dorsum hy is op zijn rugghe ghevallen.

Dare terga gaen loopen.

Lumbus die lenden. **Sunt autem lumbi vbi cingulum ē regione vmbilici.**

Incedit quasi fuste delumbatus hy gaet oft hem die leden ontwee waren gheslaghen.

Humerus een schouwer.

Imponere aliquid humeris wat op die schouwen leggen. **Ferre aliqd humeris** wat op die schouderen draghen. **Scapula** een schouwerblat.

Inter-scalpium dat tusschen de schouderen is.

Ala siue axilla, est concauitas sub brachio dz heet onder die armen.

Grande balæ p. c. pilæ sub alera hant onder die armen.

Bra-

Brachium / eenē arm. Græcis propriæ dicitur pars brachij ab humeris vsq; ad cubitum, lacertus inde vsq; ad manum. **Brachium nervosum**, validū, masculum / eenen stercken arm.

Brachiū foemineum, foeneum / eenen cranche arm. **Frangere brachium** / den arm breken.

Ioannes lapsus ex equo fregit brachium. **Cubitus** / een onus idem in brachio quod genu in crure, den ellenbooch, vel pars à flexu brachij vsq; ad palmam. **Radius brachij** est alterum ex ossibus cubiti gracilius / die arm piype. **Manus**, us / een handt. **Abluere**, lauare manus / die handen wasschen. **Extergere manus mantili** / die handen aen eenen doech drooghen.

Præcidere alicui manus / pemandt een handt af slaen.

Præcisa est Ioanni dextera. **Dextera** / die rechter handt. **Sinistra** / die sincke handt.

Ambidexter / die sinck ende rechts is.

Qui sinistra manu pro dextera utitur, scæua siue scæuola dicitur / een die sinck is.

Multę manus onus leuius reddunt. Prouerb. veel handen maken licht werck.

Junctura manus vbi videlicet palma iungitur radio corpus dicitur / die voeghtinge des handts aen die arm piype.

Concauum manus volam appellant / dat hol van die handt. **Incisurę manus** sunt lineę illę manum permeantes / die reethens in die handt.

Diuinare aliquid ex incisuris / wt die handt wat iugeren.

Contemplari manum / die handt besien.

Percutere aliquem porrecta palma, **Impingere**

B 2 ali-

LINGVÆ LATINÆ

alicui alapam met een vlacke hant slaen.

Pugnas een vupst.

Colaphus een vupst slach. **Infringere**, **incutere** colaphos met vupsten slaen.

Gesticulare manibus met die handen spelen.

Rejicere manus post terga, **detorquere manus in tergum** die handen op den rugghe slaen.

Injicere manus in ilia die hande in de syde setten.

Stare siue sedere altera manu in ilia injecta.

Digitus eenen vingher.

Pollex, **icis**, **mas** den dupm. Ita dictus quod plus valeat reliquis.

Proximus dicitur, **Index** & **salutaris** den vingher naest den dupm. Quòd eo tum indicamus tum salutamus. **Qui inde sequitur**, **medius** vocatur den middelste vingher. Idē **Impudicus** & **infamis** dicitur, **Proximus** minimo, **Medicus** dicitur & **Annularis**, **Græcis** **dactylicos**, sed in sinistra non in dextra, quod in eo annulos gestare olim solebāt hac de causa, quod aiūt à corde illuc protendi vēnam, quę cum annulo redimitur velut cor ipsum coronatur die vierde vingher.

Minimus vocatur **Auricularis**, quòd eo in mundandis auribus vti solemus den cleynen vingher.

Condylus eenen knoetel.

Internodia digitorum & generali vocabulo artus & articuli dat tusschen die knokhelen is die ledenkens.

Talitrum est percussio, quæ fit digitis in condylos complicatis eenen knip.

Spithama mensura quæ fit à pollice ad minimū digitum manu extenso een spanne.

Vnguis een nagel. **Demere**, **resecare vngues** die naghe-

naghelen cotten. Particulæ illæ quæ resecantur, vngu-
guum præsegmina appellantur. Sic præsegmina
crinium. Vnguibus aliquê pungere, dilacerare/
niet die naghelen crabben.

Vnguibus supremam cutem perstringere, dat vel
doot crautwen.

Scabere, confricare, scalpere se, sich crautwen.

Thorax, acis, masculinior pars corporis vniuersa
ad pudenda vsq, dat heel voorlijf.

Pectus, oris, neut, die borst.

Mamma siue mamilla, een mamme.

Mammæ laxæ, flappe mammen, Turgidæ, stijue.

Distentæ, volle.

Papilla, dat tepelken vander mamme.

Venter, tris, masculin, een buick. Huius pars supra
umbilicum vocatur Græcis epigastion, ab umbili-
co ad pubem hypogastion. Ventricosus, die een
dicken buick heeft. Ventrem siue vterum ferre, di-
citur mulier quæ grauida est, groot gaen.

Intestina, orum, dat inghewant.

Vêtriculus, Stomachus, die mage, est ea pars quæ
cibos cōcoquit. Marcellus & Vegetius etiam vo-
cant aqualiculū. Leuare stomachum, est vomere/
ouer gheuen. Stomachari, hūen, quaet sijn.

Mouere stomachum siue bilē, quaet maken.

Leuare ventris onus, exonerare aluum, i. cacare,
geuoeth doen. Reddere lotium, est meiere water
maken. Remorari, retinere lotium, dat water in-
houden.

Foriolus, laborans alui profluuium, die den loop
heeft inden buick.

Nō potest ei listi aluus siue alui profluuium, men
en can hem den loop niet gestoppen.

22

can zyn gheuech niet ghedoen.

Reddere alius, dicitur quando excernit.

Cor, dis, neut een hert, Cor mihi salit, mijn hert
gaet nu op. Iplen, lien, ma die miltte.

Epar, iecur, neut. die leuer.

Pulmo, maŝ die longer. Ren, maŝ die niere.

• Momentum, dat vet daer die beemmen in ligghen.

Abdomen, nu, dat vet daer die nieren in ligghē.

Inguēs liēse oft schaēpte : Inguē dexterū fini strū,

Pudenda sine verenda orum die schaechte.

Varro in vtroq; sexu naturam vocat. Vefica, die blafe.

Genio, unde cognomen dicitur, Latini scortū
dicitur, Genio δὲ Χίον ἀποκαλεῖται.

**Coxa & coxendix een huepe aent been. Junt aus-
tem coxae ipsa ossa natium, proxima lumbis.**

Nates, plu. foemi, acrobillen.

Anus, ani, den aers. Podex, mas, idem.

Femur, neut. è natibus vsq; ad genu. die dpe. Secū-
dum Vallā est anterior pars femoris, dat voorste
van die dpe. Femina verò vel femē singulariter.
posterior pars feminum, dat achterste vā die dpe.
Genu, een knie.

Electere genu die knopen buyggen.

Procumbere in gēua, congenulare, Accidere ad gēua, op die knien vallen.

Alteram tibiam altero genu suspendere / dat een been op dye knye leggen.

Os genu anterius vocat mala siue patella, **Impf schüen.** Cavitas posterior, flectendi cruris causa facta dicitur poples, itis, mas, **die hassenen.**

Crus cruris neut. - est pars à genu vsq; ad plátam.

dat gantsche neerbeen.

Tibia die schenen. **Cruris** scilicet os magis carnosum illud posterius. **Sura** dicitur die kuyt.

macule tibiæ ex igne contracte; **dat** vlekken aen die schenen.

Pes eenen voet. **Cóculcare** aliquid pedibus met voeten treden.

Plotus siue plautus, die platte voeten heeft.

Varus die schuitbeent.

Claudus die een manck been heeft. *Disco bona.*

Mancus die een van zijn leden quijt is.

Loripes die eenen slinimen voet heeft. **luue,**

Loripedem rectus derideat æthiopem albus, die mant en sal een ander zijn ghebreck verwijten eer hy seker claer is.

Digiti pedis die teenen. **Stare in digitos pedum** op die teenen staen.

Incedere summis pedibus, suspenso gradu ire, **op** die teenen gaen.

Vestigium, solum, vola pedis, dat onderste vande voet. **Planta** est à cruris vertebra ad digitos, non ipsum solum pedis, vt quidam sentiunt, dat bouste vanden voet.

Calcaneus die verffen. **Talus** eenen enkel.

Stare staen. **Diuaricatis tibijs** stare staen schrijen.

Firme insistere, fixis pedibus stare vast staen.

Vni insistere tibiæ op een been staen.

Offendere ad lapidem, impingere in lapidem, illidere pedem lapidi, den voet aenden steen stoten.

Nervus een senuus. *Nota.*

Vena een bloet ader. **Leuare** exonerare venas sanguine, aderen laten.

Curare incidendam venam, ader doen laten.

B **Arte**

LINGVÆ LATINÆ

Arteria, die pols ader. Explorare pulſū arteriæ, manum in carpum mittere, tentare vānam, den pols tasten. Væna vehementer agitur, die ader taghet seer. Sanguis, inis, maſcul bloet. Caro, vleesch.

Os, ofsis, neu, een been. Medulla, march.

Cartilago, weeck been. Cutis, ſvel,

Pori, sweet gater. Sudor, sweet. Sudare, sweet.

Callum, gheswil. Ducere callum, gheswil crūgē.

Vita, dat leuen. Viuere, leuen. Vita fungi, in viuis agere, idem.

Mori, ſteruen. Et vita decedere, vita defungi, excedere è viuis, idē. Animam agere, liggen ſteruē.

Homo, inis, een mēſche. Homuncio, Homululus pumilio, een cleyn manneken.

Gigas, antis, eenen rueſe.

Vir iustæ ſtaturæ, een miiddelmatich man.

Spado, Eunuchus, Thlaſias, een half man.

Infans, infantulus, een kint dat noch niet ſpreken en can.

Adoleſcens, adoleſcentulus, een ionghelick.

Iuuenis, een ionck man.

Vir integra ætate, een man opt beſte vā ſyn leuē.

Vir conſectæ ætatis, Decrepitus, ſilicernium, een ſtock oudt man.

Macilentus, exuccus, monogrammus, eē mager man.

Macreſcere, extenuari, magher worden.

Eſt pinguis & nitidus, hy is vet en ghelat. Horat.

Me pinguem, & nitidum bene curata cute viſes.

Pingueſcere, vet worden.

Eſt vir commodis moribus, hi is goet met om te gaen. Hic incommodis moribus eſt, Prepoſterus

& per-

13
Et peruersus et male ducit, potest hunc uertere. Hi-
lautus est, nimium sibi placet, hunc houdt al te veel
van hem seluen.

Est ingenio prauo malo, hi is een vuyt boef.

Omni bus probatus est ac dilectus, hi is daer lief-
en weert. Omni bus inuisus est, omnes cum odio
habent, alle man haet hem.

Bene moratus est. Est optimis, pręditus moribus,
hi heeft goede seden ende manieren.

Est moribus illaudatis, pessimis moribus prędi-
tus est, hi heeft quade seden.

Caput secundum

de Valetudine

Valetudinarius een sieckelijck mensch.

Est mollicula habitudine, tenui valetudine,
hi is weechelijck cranch van complexien.

Est robusta valetudine, corpore bene constituto,
valentissimo corpore, hi is wel te paas sterck vā
complexien.

Incidere in morbum, Morbo corripian eē sieckte
vallen. Aegrotare, aduersa valetudine laborare
cranch wesen.

Aegrotare grauius, graui conflictari morbo, seer
cranch wesen.

Aegrotare ad desperationem medicorum, tā gra-
uiter aegrotare, vt medici de salute desperent, soo
cranch zijnde dat die medecyn meesters gheen liff
en gheuen.

Leuiter aegrotat, Aegrotus est aliquantulum, hi is
een weynich cranch.

Morbus in dies inualefcit, ingrauescit, die sieckte
wordt alle daghe grooter.

B ; Recide-

L I N G V A L I T A

Reedere in morbum, wederomme in die siechte vallen.

Morbus recrudescit, die siechte coempt weder op een nieuwe.

Delirat ex morbo, Tam graui cōflictatur morbo vt deliret, hy raest van die siechte.

Dissimulare morbi magnitudinem, sich siechte houden dan men is.

Omnes corporis nerui deficiunt, adeo vt nec firmus sit status, aut incessus, ick worde soo machteloos dat ick noch gaen noch staen en can.

Talis est morbus vt nihil in vētriculo retineat, vt stomachus nihil nō euomat, hy en can niet in gehouden.

Stomachus meus nihil admittit, omnem cibum respuit, ick en can niet inghenemen.

Oboritur mihi stomachus tædium, Nausea, my walcht ick moet ouergheuen.

Quàm pridem hic te morbus corripuit, Quā diu est quod hoc morbo laborare coepisti, hoe lange ist gheleden dat v de siechte aen quam.

Dies abhinc plus minus octo, ontrent acht dagh. Iam octo dies sunt, tis nu acht daghen.

Morbus coepit paululū remitti, Coepit meliusculè habere, het beghint te beteren.

Nunc quidē bene habet præ quod heri, tis nu beter voor hy dat giste en was.

Conualescere, gesont wordē. Morbo leuari, idē. In pristinum sanitatis gradum restitui, idē. Non-dum conualuit, hy en is noch niet weder ghesont gheworden.

saluus et incolumis, salus, ghesont. coniuncta sunt.

Iaxit Deus opt. Max. vt te incolumem offendā,

faxit Deus ter opt. max. ut saluus et = God in cōlūmis rede al. Godt geef dat ghy gesont en beluarende voeden laompt.

LEROCIJVM 14
God gheue dat ich u ghesont vinde.

Sanus firmus sum ac robustus, & pulchre mihi placeo, ick ben nu wel te pas.

Valetudo plane confirmata est. Omnino pristina valetudini restitutus sum. ick bē wederomme op mijn plooy.

Medicus, Medicamentarius, een Medecijn meester. Clinicus.

Accersere Medicum, die medecijn meester laten comen. Exhibere medico lotium contemplandū, haer vater laten besien.

Mederi morbo, een siechte meester curren. Sanare morbum, idem.

Sanat morbum, qui restituit sanitatē. Curat morbum, qui fomēta addit, & conatur reddere sanitatem licet id non præstet.

Pharmacum, Medicamentū, Medicina, Medela, een Medecijn.

Nullis pharmacis hic morbus sanari potest, dese siechte en kunnen niet met gheen medecijn verduynen.

Pharmacopola, Apotecarius, een Apteker.

Myropoliū, een apteke. Pharmacopolium, idē.

Chirurgus, een wonden meester. Chirurgia, ipsa ars medendi, die conste van meesteren.

Studet chirurgiæ.

Chirurgiam discit, hy leert wonden meesteren.

Vulnus, eris, neyt, een wonde.

Vulnus { Altum, een diepe wonde,

Hiens, wūt gapende.

Vulnus { Letale, een doot wonde die niet mee

Ammedicable,

steren en can.

Incurabile,

Purgare

LINGVA LATINA

Purgare vulnus, die wonden reynighen. **Aperire vulnus**, een wonde open. **Percontari vulnus**, metten hoe diep dat die wonde is. **Specium**, est instrumentum illud quod Chyrurgi vulnera percontantur. **Daermen die wonden mede meet**. **Obligare vulnus**, wonden ombinden. **Detegere vulnus**, een wonde ontbinden.

Emplastrum, siue rectius cataplasma, *als een plae* ster diemen op die wonden liet. **Malagma**, atis, sumentum ad rem duram molliendam, *een plae* ster diemen op swellinghe liet. Sed haec differentia saepe confunditur.

Peniculus, penicillus vel umbræ prætor notam significationem accipitur pro eo, quo stipantur vulnera *een wieke*. Quibusdam ellychnium vocatur, alius lemniscus.

Cicatricem vulneris inducere, een wonde toe heelen. *potius: peruenire.*

Ad cicatricem ducere, idem.

Vulnus recrudescit, die wonde breekt weder op.

Quædam morborum nomina

Morbus, een siechte.

Morbus contagiosus, een siechte die aendleest oft voort spruyt.

Febris, *feem*, die coortse.

Febris { **Amphimerinae**, die daghelijcxse coortse.
 Quotidiana, idem.
 Tertiana, ouer den anderen dach.
 Quartana, op den vierden dach, *quar* tepne.

Febricitari, est febres pati, die roude hebben.

Febriculosus, die coortsachtich is.

Sca-

Scabies ~~schorft~~ thept.

Scabiosus est ~~hy~~ is schorft.

Scabie totus scatet.

Infestat illum scabies.

Scabies Hispanica. Morbus Gallicus. ~~de spaetsche~~
pocken.

Serpigo, herpetum ~~vlieg~~ hende vter.

Prurigo ~~reuckfel~~.

Vari, varioli, pustule cū febrenascentes quę pue-
ros maxime infestant. ~~tudelen~~ ~~cleyn~~ pocken.

Apud Celsum sunt macule in facie vt lenticule &
ephelides, vnde homines vari dicti sunt.

Papulæ, ex anthemata. ~~bleecke~~ maselen.

Plinius aliquando vocat pituitæ eruptiones.

Apoplexia cū omnes corporis partes sensum &
motum amiserunt. ~~geroerte~~ des gantsche lÿsa.

Apoplectici qui eo morbo laborant. Cum in alte-
ram corporis partem id vicij accidit, dicitur He-
miplexia & paralytis. ~~gheroert~~ aen deen syde.

Diminuta apoplexia, dicitur peraplexia, „videli-
cet, cū mēs quidē cōstat, sed læsa est aliqua pars
corporis, & secūdum illā appellationem accipit,
veluti si dicas, paroplexia cruris, manus, sic para-
lisis oculi, linguæ, &c.

Arthritis, idos, morbus articularis. ~~die gicht~~. Ar-
thriticus, qui eo morbo laborat. ~~die gichtich~~ is.

~~U~~lcus, eris ~~neu~~ eenen sweer. Suppurare dicitur

~~U~~lcus, quando prouenit ad maturitatem & emit-
tit pus. ~~wanneer~~ eenen sweer rÿp is, ende dat et-
ter wt loopt. ~~A~~postema, atis. Abscessus, een apo-
stuenie.

Gangræna, est caro emortua. ~~vuyt~~ vleesch.

Carcinoma, atis. ~~die canker~~.

Can-

LINGVA LATINA

Cancer morbus die cancker.

Spasmus, } die cramp.

Convulsio, }

Gutta rosea vel rosacea, die roose, vt quibusdam placet.

Phthisis, die teringh. Phthicus, qui eo morbo laborat, die de teringhe heeft.

Dyspnœa difficultas spirandi, eenen coeten adena.

Dyspnœci, qui hoc affectu laborant.

Hydrops,

Intercus,

Aqua intercutanea,

Hydropicus, qui eo morbo laborat.

Hympanites pen. lon. bonghe water.

Ascitis, dat gheel water.

Anasarca, hyposarca, Sarcites, dat wit water.

Vitiligo Græce ελφι, totius corporis vitium est, lazarte.

Vitiliginosus, qui eo morbo conflictatur, een Lazarus.

Lepra (teste Galeno) passio solius cutis est, een quade schorsthept, Vulgo laferre vocant.

Epilepsia,

Morbus caducus,

Morbus comitialis,

Pustula, een bladecpupste. Pustulosi qui pustulis

Veruca, een wat. Vnde diminut. Verrucula, & verrucosus, verrucis plenus.

Aurugo,

Icterus,

Arquatus morbus,

Auruginosi, qui eo morbo laborat. Vternus morbus est ex nimio ocio perpetuū somnū inducens.

een

en cranchheit die alleen slaep maecht

Cephalægia, morbus capitis hoofwee die niet
langhe en duert.

Cephalæa pijn des hoofts lanch duerende ende
onderwijl soo strenge dat die cranche gheen ghe-
lupt noch clappen oft ghelach verdraghen en
mach.

Quando altera capitis pars tantum dolet, Hemi-
cranea dicitur, & eo affecti, Hemicranici.

Mania, dementia,

Delirium,

Insania,

} onfinnicheyt

Lunatici dicuntur, qui ab insania certis lunę tem-
poribus vexantur die maensuchtich zijn.

Surditas, doofheit. Discoria, idem.

Otalgia, aurium morbus, cum intus fiunt. quidā
soni, dat ruysschen inder ooren.

Grauedo humor ex capite ad nares distillans, wet
coutheyt die snof. Corysa, pro eodem.

Alopetia morbus in capite humano & barba ex
vitio humorum, qui fit cum profluvio capillorum.
Alst haren wet valt met vleckten ghelicht den vof-
sen doet.

Vnde hic morbus habet nomen animæ ἀλάτεια vul-
petest.

Vertigo, Scotoma, atis swijmelinghe int hooft.

Scotomatici, qui eo vitio laborant.

Ophthalmia, oculorum morbus ooghen wee.

Celsus lippitudinem vocat.

Ampliopia, visus habitudo quaet ghesicht.

Lentigo, inis, macula faciei subrufa sproeten.

Lentiginosus, qui multas habet huiusmodi macu-
las.

Odontalgia, dolor dentium tanden wee.

Tussis

L E X I C O N

Tussis, den hoest. **Tussire**, hoesten.
Angina, **Synanche**, morbus gutturis, hals swent.
Vulgus, squinantiam vocat.
Bionida, quando caro excrescens in faucibus in-
 pediet vocen. **den hupch**. **Vua**, idem.
Oscedo ab alijs foetor oris, ab alijs vitiū dicitur,
 quo quis saepius cogitur oscitare. **stäck des mōts**
ost gheuwinghe.
Pleuritis, idis, lateam dolor, pijn in die sijden, oft
 die borst siechte. **Lumbago**, wege in die lendenen.
Dispesia, difficilis vētriculi concoctio. **Plinius** cre-
 ditatem vocat. **ghebreck in die maghe**. **dat men**
die spijse niet verteeren en can.
Lyenteria, intestinorum dissolutio, fluxus vētris,
 dunne doorganch, oft den loop.
Dysenteria, bloetganch. **Dysenterici**, qui laborant
 eo morbo.
Lipopsychia, defectus vel deliquium animi, be-
 swaeminghe, wanneer iemand van hem seluen is.
Chiragra, morbus manuum, hantkrencke.
Hernia, die gheschuertheit.
Herniosi, die ghebroken zijn.
Calculus, }
Lithiasis, } den steen.
Calculosus, die ghebreck vanden steen heeft. **ye-**
phanicus idem.
Stranguria, **Dysuria**, vrinae difficultas, quādo ge-
 tantum egeritur. **Latine** subtrillum dicitur. **die holde**
pis. **Stranguriosi**, qui hoc malum sepe patiuntur.
Vretici, qui frequenter mingant. **die dic haer wa-**
ter maken.
Diabetes, vrinae profluvium, als men dat water
 niet houden en can.

Ischuria

Ischuria vrinae retensio, cum vrina in totum sup-
primitur/wanneer men dat water niet maken en
kan.

Anorexia, stomachi fastidium, nausea/verlies van
appetijt.

Bulmia/eenen grooten hongher.

Bupina, similis bumilię, passio, qua impedita si-
excruciantur infirmi/grooten doest.

Malacia vitium quod alias gręci Cirtam vocant,
muliebris morbus quo appetunt quę nō conue-
niunt/quaden appetijt van vrouwen die hınt die-
ghen.

Lumbrici/wormen int lijf.

Clauus, species verrucę frequentius in pedibus
nascitur, doloremq; mouet ingredientis een exte-
rieur/lichtdoorn. **Podagra**/voetgheenichte.

Pernio morbus pedum ex frigore/als die vressen
van ronden door biken.

Alsioti, dicuntur qui languore infestantur/die al-
toos toudt ynn.

Phthiriasis, morbus pedicularis/lups siechte.

Intertrigo/als dat vel ergens af ghewronghen
is/als van rhen tussche die beenen/van gaemen
die voeten.

Lethargus, morbus phrenetidi, contrarius est e-
nim in expugnabilis dormiendi pene necessitas re-
rum obliuionem inducens/als obliuio, sicut iners
quasi iners obliuio.

Incubus, vel incubo, onis/die nacht maer.

Hic notandum verbum laborare morbi genera in
ablatiuo regere, membra ipsa in ablatiuo cū prę-
positione, vt laborat ex capite, ex dentibus, ex
dorso.

C

Caput

LINGVÆ LATINÆ

Caput tertium

de Vestitu.

Vestis, Vestimentum, een kleet.

Vestire, cleeven, accusativum exigit vt vestio te, ick cleeve u.

Induere, aantrechten.

Exuere, wt trechten.

Dicimus tribus modis, exuo vel induo te tunicā,

Induo tibi tunicam, Induo te tunica.

Pileus siue pileum, est tegmen capitis, een hoet.

bonet. Capitium, capidulum, idem.

Crassus, dick.

Tenuis, dunne.

Pileus { Profundus, diepe.

Pellicus, ghevoedert met vellekens.

Nocturnus, slaep mutse.

— **Causia, Petasus, Umbella**, est pilea latum aduersus solis æstus, eenen schijn hoet.

Calatica, Calibtra, Richa, tegimē muliebri quod capiti innectitur, vrouwen stiksel oft doech.

Accommodare, Aptare calanticā capiti, dē doech op fetten.

Cudo, onis, est ornamentū capitis ex corio, een bonet van leere.

Cudo ferinus, een wolfs hoet.

Cecephalus, Reticulū, een ghestrichte hupue.

Iu. Reticulūq; comis auratū ingentibus implet.

— **Reticularius**, een hupue maket.

Scapulare, eenen scapularis.

Vestis scapularis, een collet.

Mamillare, Epimastidium, eenen halfdoech, quo mammae teguntur.

Cucu

TYROCINIVM.

Cucullus/eenen cap oft hoouel.

Semiānctium/eenen schorteldoek oft schoot vel.

Subucula, Lineum indusium/een hemde.

Subucula collari rogato/ghesronfelt hemde.

Subucula collari plano/flecht hemde.

Curare lauari subuculas immundas/ontreyn hemden laten wasschen.

Cras sumam recentem siue mundam subuculam, morighen sal ic een versh hemde aentrecken.

Siccare lotam subuculam ad ignē/een gewasscht hemde by twier drooghen.

Latera subuculae dissuta sunt/die sijden vā het hemde zyn ontnaeyt.

Refuere latera subuculae/die sijden van themde weder toe naeyen.

Interula, Lodo, Viues vsus est pro indusio subuculae proximo, quod per hyemē gestatur/et hemde selken.

Alij vocant simpliciter indusium.

Thorax, acis/een wambep.

Laneus/een vullen wambep.

Linens/lijnen.

Sericus/siden.

Thorax } Holofericus/fluelen/vel sericus heteromallus.

Subsericus/sape of brug satijnen.

Vndulatus/camelotten.

Caprileus, Damascenus/damasten.

Laneus heteromallus/crijpen.

Notandum nos his dictionibus eleganter vti in foeminino genere sine substantiuis, cū simpliciter vestem significamus, vt indutus sum damascena, holoferica, sic.

LINGVÆ LATINÆ

Castanea/terncept.

Cærulea/blauw.

Rubra/roet.

Fulva/goldtuerwe.

Lutea/dodergeel.

Prasina, porracea/groen.

Cinerea/asschenverwe.

Vestis recens ab officina noua/een nieu cleet.

Induam cras thoracem vndulatam, recentē ab officina/ich sal morghen een nieu camelotten want beys aentrecken.

Sartor,

Vestiarius,

Farinator,

} een cleermaker.

Dare sorori vestem resarciendum/een cleet laten verstellen.

Fannienarius/een hosen lapper. Sericarius, dicitur textor vestis sericæ/een sîde wercker.

Synthesis, est vestis brevis & negotiis apta / een cortrocken. Synthesiatus, qui eiusmodi veste indutus est. Collobium, Catachista, tunica erat sine manicis, qua utebantur Romani / eenen lûfroek sonder mouwen.

Collobium

} Damascenûs/ eenen damasten hold
Vndulatum/ eenē camelottē colder
Coriaceum/ eenen leeren colder.

Palla/ een falpe. Mulierum propriè est. Focale vocare possumus, quod vulgo dicunt collipendium tunc dictum à faucibus au in o mutato.

Tunica/ eenen rock. Tunicatus, qui tunica indutus est.

Tunica Manuleata, Manicata, eenen rock met mouwen.

Tuni-

Tunica { Dimidijs manicis, met halve mouwen.
 Pellita, met vellen ghevoederd.
 Pellibus suffulta,
 Talaris, eenen langen tabbaert.

Toga, ad imos pedes dimissa, toga talaris, Idem,
 Talari toga indutus est, hy heeft eenen lange tabbaert aen.

Hæc tunica mihi optimè conuenit, Aptissima est corpori meo, apposita est, desen rock die past my wel.

Tunica nimis laxa est, Est nimia laxitate, Amplior est quàm vt mihi conueniat, den rock is my te wijd.

Tunica nimis arcta est, nimis angusta, Angustior quàm vt mihi conueniat, den rock is my te enge.

Resecare, decurtare vestè ab imo een cleet chtë.

Lacinia, slippen.

Vestis laciniosa ampla & multis lacinijis.

Plicæ, vouwen.

Vestis versicolor, een verdept cleet.

Discolor, quæ varios colores præ se fert, vel cuius color veluti per radios quosdam per totâ vestem diffusus est, weerschijn.

Vestes decoloricæ, color effloruit & euauit propter imbrem aut continuum attritum, dat zjn vertoe verloren heeft.

Vestes elegantes, sordidæ, squalidæ, nota sunt.

Ornatus est in morem peregrinum, Exotico more vestitus est, hy is ghecleet op een vreemde maniere.

Vestis lugubris, à Varrone amiculum nigellum dicitur, een droef cleet.

Rimbus, een lûst.

C ; Vestis

LINGVA LATINA.

Vestis circundata holoserico limbo een cleet met eenen fluulen lijst.

Recinium cucullatum een spaensche cappe.

Cucullio, onis, à quibusdā pro eodem accipitur. Item palla hispanica.

Lacernia, pallium itinerarium eenen reis mantel.

Inde lacernatus, qui huiusmodi pallio ornat⁹ est.

Vestem mutare een ander cleet aentrecken.

Bis terue in die mutat vestes, Vestis linea vel lintea een keel. Subligan.

Subligaculum een cleet broeck.

Theristrium vestimentum aestium, à *θερίον*.

Chymastrum, vestimentum hybernū, hyemale een winter cleet. Hemorale een zomer cleet.

Femorale laneum, lineum, coriaceum.

Feminecruralia, caligæ heel hosen.

Tibialia neethosen.

Inuertere caligas die hosen om keeren.

Inuerfas caligas primum intus purgas, mox foris maekt die hosen binnen eerst schoon dan buyten.

Soluere femorale, exoluere ligulas femoralis die broeck los maken.

Constringere se sich toe gorden oft toe binden.

Astringere femorale thoraci die hosen aent wambes binden.

Cingere se sich om gorden.

Cingere strictius struuer gorden. **Laxius** slapper.

Cingulū een gordel. **Cingulū coriaceū**, ex corio.

Textile gebrept. **Relaxare aliquātulum vinculas** die banden wat lossen.

Ligulae deuinctoriae riemen.

Astrigmenta, Idem.

Astrig-

TYROCINIVM.

Astrigmenta, **armata suis ferris** / riemen sonder
naelben.

Fasciolæ curules / rijsbanden.

Calceus, **Calceamentum** / een schoen.

Longo obstragulo, id est tecti / hoog
schoenen.

Breui obstragulo, id est, aperti / met ghes-
neden schoenen.

Elegantes & cōpositi / superfluche schoe-
nen.

Calcei, **Rostrati** / schoenen met tuften.

Duplicatis soleis / met dubbel solen.

Sic simplicatis soleis /

Contrahit aqua / die schoen nae door.

Rigent præ siccitate / die schoen zijn ver-
droecht.

Albent situ / die schoen zijn verschrompelt.

Extergere calceos subuindo pannos / die schoenen
met eenen vochten doek af wisschen.

Ungere calceos ad ignem / die schoenen by toter
smeeren.

Corrigia, **cingulum calcei** / eenen schoen riem.

Fibula / een gespe. **Acicula fibulae** / die tonghe van
der gespe.

Calcearius / een schoen maker.

Veteramentarius / een schoen lapper.

Supingere calceos / schoenlappen.

Vdones sunt calceoli linei / lijnen soeken.

Pero, onis, **calceamentum rusticum** / eenen hoghe
schoen gheschiet die hupsteden hebben.

Peronatus huiusmodi calceis indutus /

Ocrea / een leerse. **Ocrearius** / een leerse maker.

Crepida / eenē pātoffel. **Crepidarius** / een pantof-
fel

LINGVA LATINA

Sol maker. Solea, eenen sole. Solea, eenen sool
 maker. Pera, een leffche. Copera, een metschct/
 aeffack. Pera viatoria, eenen reisack.

Loculi, crumena, een buidel. Mucor, loculorum
 een bofsensnijder.

Mantica, eenen twisack. Non videmus manticae
 quod in tergo est, Prouer. **N**inder luyden gebreke
 sien wy niet.

Calopodium, een clomp. calceamentu ligneu.
Quibus vestes ad pectus & ad manicas astringu-
 tur, vocari possunt vncinuli, haerckens.
Globuli, knoopkens. Orbiculi, malien.
Ocelli, oochkens.

Caput quartum

de Domo.

Domus, } een huys.
 Aedificium, }
 Aedes, plural, }

Amoena, Delectabilis, een ghemueche-
 lich huys.

Magna, & laxa, een groot en ruym co-
 stelich huys.

Magnifica.
Ruinoſa, minans ruinā, dat valle wil.
Bene materiata, bene structa, wel ghe-
 timmert.

Domus quae ruit, dat huys rūt.
Domus contigua, huysen de malcander rueren.
Inhabitans domos contiguas, woonen huysen
 huys. **F**undamentum domus, dat fondament van
 huys. **P**rima iacere fundamenta aedificij, den eer-
 sten steen leggen.

Funda-

Fundamentum een sterck fonda-
 ment. Sic de **fundamentum** een cranch fonda-
 ment. **Novum a fundamentis erigere**,
 een nieu huys van fondament op timmeren.
Fontispicium domus den ghevel.
Fontispiciū latericeum eenē gevel van barsteen.
Sic ligneum, marmoreum, ex candido lapide, va-
rijs coloribus depictum.
Index ventorum een vaenken opt huys oft eenē
 weerhaen. **Paries** een wandt.
Incrustare parietem den wandt bewerpen.
Dealbare parietem die wandt bewitten.
Riscus (teste Servio) een muergat.
Pavimentum die vloer.
Pavimentum { **Thessellatum** ghevloert.
 { **Contabulatum** gheplanc.
Verrere pavimentum scopis die vloer keeren.
Vergo, ri, sum, Scopæ arum. plural tantum.
Tabulatum. **Contignatio** eenen solder.
Gradus een trappe.
Scalæ een leeder. **Legitur tamen scala** singulari nu-
 mero, sed plurale vtitur est.
Lorica vocatur id, quod nos tueretur à lapsu in as-
 cendendo & descendendo per scalas siue gradus
 een leue.
Cochlea eenen weyndelsteen.
Tectum dach.
Tectum perpluit het reghent door dach.
Instaurare tectum dat dach stoppen.
Tegula een penning oft teghel.
Ianua, Ostium een duere.
Valvæ twee dueren tegghen malcanderen.
Cardo, onis heusel.

C s An-

- Antica, die duer aend
- Posticum siue postica
- Effringere fores die duere niet gheueft op breken.

Irruere in aedes alienas / gheueftich in yemandes huys vallen. Sera een slot.

Turbata een veruert slot.
Sera } Mutata verandert.
Affixa dat vast is.
Pensilis dat hanghet.

Reuellere feram è foribus forcipe / een slot met een kniptanghe af breken.

Tintinnabulum / een schelle.

Pulsare fores tintinnabulo / aen die duer schellen.

Ropatum ostij, malleus quo ostium pulsatur / den hamer aen die duere. Sic pulsare ostium ropato, cloppen metten hamer. Annulo / met den rinck.

Quem Erasmus in colloquijs vocat cornicé, Graeci κερώνη.

Pessulū eenē grēdel oft clinck. Obex. Idem. Pessulum ostio obdere / die duer grendelen.

Limen, inis, hoc eenē doorpāl. Lignum illud tranuersum, & tam superius quam inferius,

Aperire ostium die duere op doen.

Claudere ostium die duere sluyten.

Conniuere dicitur ianua quādo nō omnino clausa est / aenstaen. Coniucat ianua laet die duer aenstaen / doetse niet heel toe.

Discubitorium,

Coenaculum,

Triclinium,

Coenaculum hospitale / een sael voot die beemde gasten.

Con-

Conclau, een slaepkamer.
Cubiculum, een slaepkamer.
Penariū, cella penaria / eenen helder / spijse camer.
Vestibulum domus, een portael.
Atrium, een voorhuys oft sael.
Hypocaustum, **Æstuarium**, een stoue.
Latrina, een priuaet.
Adire, **Inuisere**, **Accedere latrinam** / opt priuaet
gaen. **Anitergium**, quo anus extergitur.
Forica, pen.cor. een ghemeyn priuaet.
Repurgator latrinarius, een beersteher.
Diuerforium publicum, **Caupona meritoria**, een
herberghe.
Exercere cauponam, est cauponem esse / herber-
ghe houden.
Caupo, onis, een weert van een tauerne.
Pandocheus, een weert van een herberghe / daer
die reysende luden comen.
Taberna, eenen winkel. **Vbi merces venduntur**,
vt taberna libraria, vinaria, panaria.
Officina, locus vbi opera fiunt / een werck stede.
Vt officina typographica, sutoris, viterarij.
Habitare, morari, wonen.
Habitat in his ædibus, **Inhabitat has ædes** / hy
woont in dit huys.
Migrare, est ædes mutare / verhuysen.
Statuit ex hac domo in aliã migrare, **Aliò migra**
re decreuit, hi wil verhuysen. **Commigrauit huic**
vicinæ dixit Terent.
Compotatiuncula domũ dedicare / die wanden
beghieten. **Tibi hæc habitatio bona, fausta, felix**
fortunataq; eueniat / hier moet ghy rijk ende sa-
lich worden. **Domum sartam tectam seruare** /
een

LINGVA LATINE

eén huys ghereet ende gheset houden.

Rem domesticam gerere, Tueri rem familiarem
huys houden.

Mæc domus umbris inquietatur het roet in dit
huys. Diruere dimoliri ædificium een huys af-
breken.

Ædificare domū, extruere ædes, tollere ædificiū
een huys timmeren.

Luminibus alicuius officere / vermandt zijn licht
benemen.

Xenodochium een gasthuys voor die pelgrims.

Nosocomium een gasthuys voor die siecken.

Caput quintum

de Culina,

Culina een keuchen. Martial. Alget adhuc nu-
do clausa culina foco / het is daer noch eenen
rouden heert.

Focus eenen heert. Foculus mensarius, est calfa-
ctorium mensæ aptum een vterpanneken dat mē
op die tafel set onder die scotel.

Excitare foculum,

Extruere ignem,

Facere vt focus luceat,

} vter stoken.

Extrudere ignem lignis grandioribus & acapnies
een vier stoken van groote ende drooge holsteren.

Ligna arida, Acapna drooghe houten.

Lignile, locus vbi ligna reponantur een houtstal.

Accedere ignem folle / dz vier blasen mette blaes-
balck. Sic flabello met die waeper.

Excitare ignem flatu op blasen.

Languidus ignis dat qualijck brant.

Suffitor, dicitur qui buccis inflat ignem / die met
den

**Den mont blaest. Proprie tamen suffire est aroma
vel odoratum aliquid adolere.**

Agere sufficere/blasen metten mondt.

**Ad luculentum focum asidere/by een groot vier
sitten. Pandere puerum ad ignem/et kint bakerē.**

**Calybs ybis/een vier stach Silex, icis, pyrites / et
nen viersteen.**

**Sulphurata/solfersteeke. Fasciculus sulphuratorū
een buffel solfersteecken.**

Torris, est lignum ardens/brandende houdt.

Titio torris extinctus/ghelusten brant.

Pruna/een gloepende rool.

**Carbō, dicitur cum extincta est pruna / een gebin
ste coel/onghelopent.**

Cinis/asschen. Fauilla/bloek asschen.

Batillus vel batillum/een vier schuppe.

Pruniceps, Pyragra, Pyrolabe/steen tanghe.

Fumarium, fumale, Eaminus/eenen schoorsteen.

Repurgator fumarium/een schouweghen.

**Pensile clytrophorum dici potest serratū illud ca
mini ferramentum, quo ollæ ad ignem suspēdun
tur/eenen hapt.**

Trypus, odis, eenē drijuet oft eenē gestaelde pot.

**Dalopus, odis, instrumētum illud ferreum, quod
in foco ligna sustinet, vt eo melius ardeant / een
brandtroede.**

Veru/eenen spit. Torro carnes in veru / vleesch

aē den spit bradē. Verg. Pinguiaq; in verubus tor

rebimus exta columnis. Versare veru/dē spit heerē

**Pinguarum dicitur vasa, in quæ decidit pingue
carnium, cum assantur / panne diemen onder tge
braedt sedt.**

Ahenus, Cacaba/eenen ketel.

Suspens

Suspēdere ahenum ad ignē / eenē ketel over toter hanghen. Subducere, attollere ahenum / den ketel op schorten. Demittere / neerschorten.

Urinarium / eenen watersteen /

Labrum, vas ad lauandum aptrū / eenē was tobbet aut simile.

Expieneū, trūcus in quo secantur carnes / vleesch block.

Frixorium, Sartago, ini / braetpanne.

Frigere carnes / vleesch in die panne haden.

Cels. Tum res eadem magis alic virulenta, quā astra, magis astra, quā frixa. Olla / eenen pot.

Euertere ollas / die potten om stooten.

Confringere ollas / die potten breken.

Defricare ollas / die potten schueren.

Operculum / een dechfel.

Vas vasia / een vat. Genus est. Vasa argētea / silueren vaten.

Sic stānea, lignea, vitrea, crySTALLINA, testacea siue figulina / aerd werck.

Fricare vasa arena / die vaten met sant schueren.

Expolire, extergere vasa / reynigen oft afwischen.

Perluere / spelen.

Guturnium / een hant vat.

Maluuium / een handtbecken.

Poculum,

Scyphus,

Cyatus, Calix,

} eenen drinck pot.

Argenteum / eenen silueren better.

Vitreum / een drinck ghlas.

Angustum / eenen enghen pot.

Exiguum / eenen cleynen pot.

Capax & magnū / daer veel in mach.

Implere

Poculum

Implere poculum ~~den~~ pot vol gieten.
 Pocillum, paruum poculum ~~een~~ pothjen.
 Culullus diminutivum à calice / een aerden croon.
 Horat, Reges dicuntur multis vrgere culullis,
 Et torquere mero quos perspexisse laborant,
 Culullus Syburgensis ~~eenen~~ Syburch pot.
 Vitrum vinarium ~~een~~ wijnghelas.
 Vitrum ceruifiarium ~~een~~ bierghelas.
 Vitrum teres ~~een~~ ront lanch gelas.
 Patera à patendo ~~een~~ schael.
 Cratera pen. ló. eenē grootē beker oft drinckvat.
 Cantharus ~~een~~ kanne. Vter ~~een~~ leeren flesche.
 Sabata, }
 Patina, } een holle diepe schotels.
 Catinus med. long. Idem.
 Mortarium æneum ~~eenen~~ metalen mortier.
 Pistillum ~~eenen~~ stamper.
 Terere aliquid mortario / wat stukken sloeten in
 den mortier.
 Scutellæ, Catelli / schotelkens / mosters / schotelkens.
 Lanx ~~een~~ placke brede schotel.
 Quadræ mensariæ / viercantighe teliozen.
 Quadræ { Argenteæ / silueren teliozen.
 { Stanneæ / tinnen.
 { Ligneæ / houten teliozen.
 Mutare orbes siue quadras ~~ander~~ teliozē leggen.
 Colligere quadras / teliozen vergaderen.
 Mensa ~~een~~ tafel.
 Mensa quadrata ~~een~~ viertante tafel.
 Mensa rotunda ~~een~~ ronde tafel.
 Mappa ~~een~~ tafellaken.
 Mappā mensę superponere, Sternere mēsam / die
 tafel dekken. Adornare mensam, Idē, Mappam si-
 mul

L I N G V A E L A T I N E

mal cum pane remouere dat laken metten broot
tsamen op nemen.

Chiromactrum, est mantile / een handt dwaelke.
Explicare chiromactrū & iniicere super humerū
sinistrū, Aptare mantile humero / dz dwaelke ont-
souden ende op die schouwen slaen.

Cōplicare chiromactrū dat dwaelken op vouden
sal, soudt, Ialium / een soudtoat.

Salarius / die soudt vercoopt.

Circulus mensarius / een schotel crans.

Circulus vimineus / eenen crans van biezen.

Circulus Aereus / een crans van koper.

Apparare coenam siue prandium / die maeltijt be-
reiden.

Coquere / roken, Decoquere, est coquendo absum-
mere / in sieden vercooken. Decoquere aliquid ad
dimidiam partem / versieden op die helft.

Despumare carnes / vleesch schuymen.

Coquus / een cock.

Culinarius / cock knecht. Corumpere cibos / den
cost verderuen. Est tempus prandij, coenae / het is
etens tijt.

Consecrare mensam / die spijse segghen.

Apponere cibos, instruere mensam obsonijs / den
cost op die tafel settē. Tempus est vt absideamus,
coena corrumpitur / het is tijt dat wij gaen sittē /
den cost bederft.

Collocare conuiuas / die gasten settē.

Hospiti collocanti acquiescendum est / men sal sit-
ten daer eenen die weerdit sedt.

Sella / eenen stoel, Sella reclinatoria / eenē lez stoel

Sella plicatilis / eenen stoel als die vrouwe hebbē.
in die kerche / eenen preekstoel nos vocamus.

Scam-

Scamnum een bank. Scabellum hypodium een
voetebank. Sedile een zitten.

Sedere zitten. Sedere iunctis inuicem lateribus,
syde aen syde sittē. Claudere vel tegere alicui dex-
teram / yemandt aen zyn rechte side sitten. Sede-
re ad dexteram, idem. Sic claudere alicui sinistra.
Sedere alicui ex aduerso / teghen yemandt ouer
sitten.

Sedere laxè / ruym sitten. Sedere arctè, prementes
se mutuo / ghedronghen sitten. Commodè sedere
gemackelijck sittē. Incommodè / ongemackelijck.
Expedire cultros / die messen bereet maken.

Admouere manus cibis / toe tasten. Sumere quod
collubitum est / nemē dat eenen lust. Auspicari, in-
cipere prandium / dat maeltijt beghinnen.

Ius iuris / nat opt spijse. Hoc ius est insipidum / dat
nat en smaecht niet wel. Nil nisi aquam sapit / het
en smaecht niet dan na water. Hinc diminutium
iusculum. Conditura, condimentum pro eodem
capiuntur. Caro iussulenta, siue iurulenta cum ra-
diculis / vleesch met wortelen ghetoocht.

Recalcfacere, recoquere cibum / spijse wederom
wermen.

Hic cibus nō est esui, corruptus est / dese spijse en
dooch niet / die is bedouen.

Extimulor appetentia comedendi, edendi auidi-
tate / ick hebbe appetijt.

Amittere appetitum / appetijt verliesen.

Adeo vorau initio auidē, vt statim amiserim ap-
petitum / ick heb so gierich mettenersten geten
dat ick mijnen appetijt verloren heb.

Ille cibus vellit & incitat desidētem stomachū,
die spijse verwoecht den appetijt.

D

Sume-

LINGVÆ LATINÆ

Tumere aliquid quod excitat palatum dormientem & extimulat languidum / wat eten dat appetijt maket.

Gustus meus retusus est / mijnen smacch is verbijstert. **Nescio quid edi quod gustū meum retudit.** **Ingerere, indere cibum in os** / die spijse inden mont steken.

Dentibus comminuere conterere cibū / knouwen.

Missus, us, ferculum / eēt gericht. **Dare alium missum** / een ander ghericht langhen.

Ministrare aliquid alicui / penant wat voor legghen.

Non calleo quo gustu sit ministrādum veneribus. / ick en weet niet hoe datmen die ioncfrouwen dienen sal.

Haurire aliquid cochleari / met eenē lepel wat nemen. **Inter sorbendum distillare** / slabben.

Summo cultro aliquid præhendere / metten oort pant mes wat aen tasten.

Dentibus semel demorsum ac rosum paropsidi inferere / dat eens beknaut is weder in die schotel steken.

Tollere cibos de mensa, remouere cibos / de cost op nemen.

Canistrum panarium / eenen broot corf.

Colligere frusta & reliquias in canistro / die stukken en dat ouerbleuen is / inden corf vergaderen.

Cœna est comesa / dat mael is op. **Semicomesa** / half op.

Absoluimus prandium / wi hebben mael op.

In quadræ angulum ossa seponere / op eenen hoek vander telioren legghen.

Apponere discum excipiendis reliquijs / een schotel

tel op setten daermen beenen ende dier ghelickten
in worpt. Discophorus die de gherichten op die ta-
fel brenghet.

Structor een doorsnijder.

A cyathis, à poculis, pocillator een schencker.

Protrahere epulas, trahere conuiuium colloquio
langhe sitten ouer die tafel.

Tragemata, bellaria, omne genus secundæ mensæ,
al dat na die spijse op die tafel gheset wordt.

Ientaculum dat morghe eten. Iētari, sumere ient-
taculum ontbijten.

Prandium het noen mael. Prandere, sumere pran-
dium dat noenmael eten.

Merenda, antioenium na middach eten.

Sumere merendam den achternoen eten.

Cœna dat auent mael. Cœnare, sumere cœnam,

Comessari bancheterē. Comessatio een banchet.

Comessator een bancheteerder.

Decoctor prodigus een doorbrengher.

Convictor een commensael.

Saltator een danser. Præsultor een voordanser.

Choraulēs siue Choraula een pijper aē eenē dans.

Ducere choreas dansen.

Saltare in numerum den voet op den clach setten.

Dare motus incōpositos, i. nō moderatos ad rith-

mum. Fidicen een veel man. Helluo een vraet.

Parasitus een telioer lecher.

Caput sextum

de Carne.

CARO vleesch. Carnarium, locus vbi salsa caro
suspenditur een vleesch cuppe.

Ouilla schapen vleesch.

D 2

Agni

LINGVA LATINA

Agnina/lammeren vleesch.

Veruccina/weren vleesch.

Leporina/hasen vleesch. Ceruina/herten vleesch.

Cuniculina/conijnen vleesch.

Vitulina/calueren vleesch.

Ferina/wiltbraet.

Morticina caro dicitur eorum animalium, quæ nō sunt maſtata, ſed per ſe mortua.

Bovina, bubula/oſſen/runtvleesch.

Guilla/vercken vleesch.

Caro infumata, in fumo ſiccata/geroocht vleesch.

Salita/geſouten vleesch. Lanius, lanio/een vleesch

houwer. Maſtare bouem/eenen os ſlaen.

Porcinarius/eenen vercken ſlagher.

Salire carnes, Sale aſpergere/vleesch ſouten. A ſer

uare carnes in ſale, in maria/vleesch int ſout/pe

kel bewaren.

Muria/pekel. Oſſa/beenen. In ſing. os ofſis.

Oſſa emedulata/beenen ſonder merck.

Oſſa parum medullarum habent ſub lunam ſilertem, id eſt, prope nouilunium; quando eſt plena, plurimum, alſt volle maen is/ ſoo zyn die beenen vol mercks.

Oſſa rodere dentibus/ die beenen knaghen metten tanden.

Cutro proſcindere quod in ofſibus hæret/ mette mes aſdoen dat aen die beenen is.

Laridum ſive lardum/speck.

Lardum rancidum/garſt ſpeck.

Succidia/een ſyde ſpecks. Succidēdo, quod quādo opus eſt ſucciditur.

Perna fumo indurata, petaſo, petaſunculus/ee heſ poſſchenckel. Sinciput ſecundū Phocam grāmatis eſt

est quasi semicaput, & significat partē porcini capitis conditam ad esum/eenen swijnen kop.

Lucanica, est farcimē ex carnibus porcinis / eē met wozst. Nomen habet à Lucanis populis, qui primū inuenerunt id genus farciminis. Botulus, Idem, Tomaculum est farcimen ex iecore porcino / een leuermozst, ἀπὸ τῆ τομάῃ quod est considerare.

Intestina/ darmen/ vt nos vocamus.

Bastillus, Artocreas een pasteyr.

Assare, Torrere carnes vleesch braden.

Elixare carnes vleesch kieden.

Frigere in die panne braden.

Caput septimum.

De piscibus.

Piscis/ een visch. Pisciculus/ een visken.

Piscari/ visschen. Piscatus est ipsa piscatio, vt viduit piscatu/ hi wint den cost met visschen.

Reten een net. Verriculum/ werp net.

Iacere rete in mare/ dat net wtwerpen.

Facire rete/ dat net vermaken.

Hamus/ een hengelroede.

Lembus, lemunculus, nauigium piscatorium/ een visschuyte.

Nassa/ eenen rof daermen de visschen in set.

Piscator/ een visscher.

Piscarius, Ichthyopola dicitur, qui pisces vendit, een vischuercooper.

Piscaria, Ichthyopolium, locus vbi pisces venduntur/ een vischmercht. Var. Nullus in piscaria piscis erat/ daer en was gheen visch op die mercht.

Piscina, Viuarium, Ichthygtrophium/ een visscherghewijue.

LINGVÆ LATINÆ

Piscis { Marinus, zee vifch.
Fluviatilis, rivier vifch.
Licuſtris, morrovifch.

Pinnæ piſcium, vinnen vanden viſſchen.

Branchiæ, die couwen.

Dua piſcis, dat rupt.

Lacteus liquor, lactes piſcium, die melcher.

Spina, eenen graet.

Squama, een ſcubbe. **Deſquamare** piſces, die viſſchen ſcubben.

Exenterare piſces, eſt interiora auferre, dat inghe-
want rot doen.

Exdarſuare piſces, die viſſchen ſpauwen.

Quemadmodum carpiſ, & luciſ fit.

Halec, **Arenga**, eenē harinck. **Halec infumatum**,
Arenga paſſa, bucking.

Arengæ { **Recentes**, oerſchen haerinck.
Salitæ, gheſouten.
Toſtæ, ghebraden.
Lixæ, gheſoden.

Fundulus, **Grundulus**, een grundel.

Truta, een voorn. **Tedo**, **fario**, **ſalen** (teſte **Carolo**
Figulo) idem, hunc piſcem vulgo forellam vocato
Perca, eenen baerſch.

Carpa, **Cyprinus**, eenen carper. **Carpio** verò alius
eſſe dicitur in Benaco lacu frequens.

Lucius, eenen ſnoeck/hecht. **Lucius aſſus**, een ghe-
braden ſnoeck. **Lixus**, geſoden. **Nonnulli** hunc piſ-
cem vocant **Lupum**, ſed ille alius eſt **Hollandiſ**,
eenen zeewolf. **Præſmus**, een braſem.

Salmo, onis, eenen ſalm. **Hinc** diminut. **Salmulus**.

Alburnus, eſt piſciculus candidus, wittinck oft ef-
ſelinck: à candore nom en habet.

Rupbus

Rumbus, vt inquit **Iason** **Pratē** est piscis planus, latus & expansus **eenen bot**.

Laccia, vt idem sentit **eenē elst**. Piscis genus est subtilissimis squamis, argēteo fulgore cōspicius.

Passer platessa **een scholle**. **Murena** **een priete**.

Lampreta, Idem. **Conger** & **Congrus** **zee ael**.

Anguilla **ael**. **Cōchile**, conchiliū, **Cōcha** **ee mos-**
sel. **Testa cōchili** **moessel schelp**. **Cācer**, cri, masc,

eenē creest. **Raia** piscis est aculeatus, vnde **Græci**
ῥαία, à rubi nomine vocāt **eenē roch**, à quibusdā

& **squatina** dicitur, **Asellus marinus** **eenē cabbel-**
latw. Est piscis corpore procero, nōmen habens à

squamis cineritij coloris, instar asininæ pellis.

Cephalus, **Capito**, piscis capitosus **schelvisch**.

Salpa, piscis vento induratus, piscis bergolicus,
stockvisch.

Contondere salpam **stockvisch cloppen**.

Macerare salpam **stockvisch wephen**.

Spirinchus **spierinck**. Nonnullis vocatur **Encra-**
ficulus.

Barbo **een barw**. **Mullis**, Idem.

Rana **eenē vorsche**. **Canis marinus** **eenē zeehont**.

Bilurus **eenen sluert**. **Vulgo Sturio** dicitur.

Caput octauum.

de Pane.

P**anis** **broot**. **Panis filigineus** **ruggen broot** oft
weggen.

Triticeus **wepten broot**.

Hordeaceus **garsten broot**.

P**anis** { **Antopyrus**, ex tota farina factus sine ex-
cretionē, **vā meel dat niet wtgeest en is**

Panicus **wechwepten broot**.

D 4

Sita-

LINGVA LATINA

Pan Titanius, Cibarius, van nieuw coeren
 Secundarius, groof broot.
 Vulgaris, Idem.
 Mucidus, verschimmelt broot.
 Speuticus, cito pistus, duen coeck
 A causa dictus, quod est festino.
 Spongiosus, holbroot.
 Densus, dick broot.
 Acetuosus, suer broot.
 Aquaticus, mocht broot.
 Non satis fermentatus, niet ghenoch ghe-
 deesemt.

Confringere panem digitis, dat broot met die vingeren breken.

Panem buccellatim comminuere, Concidere panem frustullatim, dat broot in cleyn stucken breken oft snijden.

Panis butyro illitus, butyratus, ghebotert broot.

Crusta, een korste.

Mica, een crupme oft brocke.

Purgare panem cultello, si quid hæret vel cineris vel carbonum in crusta, die affchen oft cole vande corste snijden. Frustum, een stuck.

Bucca, een bete.

Buccellaj, een beetken.

Spira, een crakelinck.

Pistrina, een backerij.

Furnus, eenen backoven. Præfurnium, est os furni. Furnarius, qui ex furno panisq; coactura questum facit, furnicarius, idem. Die hem met backen gheneeten.

Pistor, een backer.

Pistor dulciarius, een coeckbacker.

Cribum

Cribrum een **sift**. **Cribrare**, cernere, excernere
farinam / **siften**.

Farina meel. **Furfur** semelen.

Fermentum deesem.

Mola een muelen. **Molitor** een molder. **Molere**
malen. **Acuere lapides morales** / **scherpen**.

Mola trusatilis, alio nomine manuarum, quod ma-
nibus trudatur een **querne**.

Mola asinaria, est mola grauior & immobilis een
muelen.

Mola alata een **windmuelen**. Sic dici potest ab
alis quas ventus circumagit.

Atq molam pneumaticam vocant.

Caput nonum

de Lacte.

Lac melck. **Lactarium** melck spijse.

Liquidum dunne melck.

Lac

Coagulatum, concretum, coactum / **dicke melck**.

Serosum, e quo butyrum est expressum / **bo-
ter melck**.

Serum wep.

Coagulum / **rusel** van melck oft kiese.

Colostrum / **bieft**. **Butyrum** / **boter**. **Butyrum ver-
num** / **wep boter**. **Caseus** eenen caese.

Veteratus eenen **ouden caese**.

Reticens / **versch**.

Vermiculatus / **vol wormen**.

Putris / **verrot**.

Caseus

Spongiosus / **vol ooghen hol**.

Dense compactus / **dicht**.

Densus, **Idem**.

Hollandicus / **hollandsche caese**.

D 5

Thesaur

LINGVÆ LATINÆ

Caseus { Thessalicus, tessel kees.
Permenfis, permesaen.
Ovillus, schapen.
Bubulus, hoekkees.

Premere caseum, kees maken.

Mulier casearia, een vrouwe die kees maecht.

Caput decimum,

de Ouo.

O Vum, een ey. Ovi albor, siue albugo, dat witte vanden ey. Vitellus, den dodet.

Testæ siue putamina ovorum, eyer schalen.

Ouum { Assum, ghebraden ey.
Frixum, gheroert ey.
Fricellum, in die panne ghebacken.
Pinctum Græcè,
Sorbile, weecht ey. Id est molle & asculum & ita liquidum, vt sorberi possit.

Parere oua, eyer legghen. Gallina illa quolibet die parit ouum, die hinne leyt alle daghe een ey.

Gallina incubat ouis, fouet oua, die hinne buet.

Excludere pullos, wtbruen: est incubando pullos emittere.

Hypenemium ouū dicitur ex quo nihil gignitur, à latinis ouum irritum & ventosum appellatur.

Plinius lib. 10. ca. 5. 8. Et ipse autem inter se (si mas non sit) æquæ saluuntur pariuntq; oua irrita, quæ Hypenemia Græci vocant.

Caput vndecimum,

de Olere.

O Lus, moes. Est quælibet herba hortensis qua vescimur, Olusculum diminutivum, Hora.

Vincta

Uncta satis pingui ponentur oluscula lardo.

Olus coctium / moes datmen koecht.

Concidere olus, est crebra incisione cōminuere /
wermoes scheruē. **Olitor** / eē wermoes vercooper.

Forum olitoriū, locus vbi venduntur olera / **datmen wermoes vercoopt**.

Vetula oluscularia / een vrouwe die met wermoes
an gaet. **Brassica** / kool. **Crambe**, idem. **Crambe**

bis posita mors, prouerbiū, quod vsurpamus
quoties rem iterū atq; iterū reperitam nō sine mo-
lestia significabimus. **Brassica cumana** / buysch

kool. **Nasturcium** / ketste. **Petroselinum** / petersele,
Ruta / wijnruyte. **Salvia** / saule.

Cerefolium, idem.

Cerephillum / heruel. **Porrum** / loock.

Allium / knoflook. **Beta** / beet.

Rapum, & rapa / een rape. **Rapatia orum**, raporū
frondes. **Hyssopus** / ysope. **Anetum** / dille.

Foeniculus / venckel. **Anisum** / anijs.

Aristolochia / kool wortel: est duplex rotunda &
longa. **Alcea**, **Ibiscus**, **Bismalua** / wilt flie.

Anetum, **Anicetum** / dill.

Raphanus, **Radix**, **Radicula** / radij.

Betonica, **Serratula** / betonie.

Lactuca / op' / alf, lattuwe.

Inula / alante wortel.

Caulis / een stronck oft kool.

Acetarium cibus qui ex herbis virentibus, nec nō
aceto oleoq; guttatim instillato fit & concinnatur
salaet.

Caput duodecimum.

de Oleo.

Oleum.

LINGVÆ LATINÆ

Oleum *solpe*. **Oleum** oliuarum *boom olpe*.

Oleum { *Raparum*, *raep olpe*.
{ *Lineum* *lÿnsaet olpe*.
{ *Nucum* *noten olpe*.

Mola *pleria* *een olpe muelen*. **Trapes** *trapetis* & *trapetum*, *Idem*. **Olearius** *een olpe slagher*.
Ampulla *olearia*, *lecythus* *een olpe crupch*.
Id *latini guttū vocant, quod guttatim oleū fundit*.

Caputdecimumtertium,

de Cerevisia

Cerevisia dicitur quasi *Cereris vis* *bier*.

Potus ex hordeo & lupulo factus, **Marcellin** *fabanam vocat*. **Zythus**, vel **Zythum**, *Idem*.

Cerevisia { *Crassa*, *denſa*, *dich Bier*.
{ *Tenuis*, *dunne Bier*.
{ *Feculenta*, *giſtachtich*.
{ *Defecata*, *daer die giſt af ghedaen is*.
{ *Acida*, *ſuer*.
{ *Mucida*, *becaemt*.
{ *Gedana*, *iopen Bier*.
{ *Secundaria*, *conuents Bier*.
{ *Bremensis*, *Bremer Bier*.

Cerevisia *aceſſit* *dat Bier is ſuer*.

Acet, *i*, *eſt acida* *dat Bier is ſuer*.

Cerevisia *mucere dicitur*, *cū mucida eſt* *wanneer het Bier becaemt is*.

Mucescere, *cum mucida fit* *wanneer dat Bier verſchimmelt oft becaemt wordt*.

Promere cereviſiam *Bier tappen*.

Cupa cereviſiæ *een vat Biers*.

Embolum vasis *eenen tap*.

Epistomium *eenen traet*. **Polenta** *moubt*.

Coque-

Coquere cerevisiam / bier brouwen.

Cerevisarius / een bierbrouwer oft tapper.

Sorbitiuncula cerevisiaria / bier moes.

Hec cerevisia magis irritat sitim, quàm testinguit,
dat bier en verstaet gheen en doist.

Caput decimūquartum,

de Vino,

Vinum / wijn. **Dolium** / een wijn vat. **Cadus vi-**
ni / een aem wijns. **Denopolium**, **taberna vis-**
naria / een wijnhups. **Denopola**, **vinarius** / eenen
wijn tap per oft verrooper.

Forte / stercken wijn.

Acutum / scherpen wijn.

Austerum, **Amarum** / wreet wijn.

Dulce, **Suaue** / sueten wijn.

Lene / milden wijn.

Acidum / ueren wijn.

Fugiens / afgaende wijn.

Consistens, **Beneficiens** / etatem / wijn die
wel duert.

Vinum

Purum, **Merum** / louteren wijn onghemenght.

Aquatum, **Lymphatum** / wijn met watet
ghemenght.

Romanum / romenpe.

Creticum / mahespe.

Rassum / bastaert. **Sic quibusdam placet**

Rhenanum / rijnschen wijn.

Austriacum / oosterwijn.

Francicum / franschen wijn.

Pictaviense / pictavi.

Belaense / beaen.

Alsa

LINGVA LATINA

Allaticum / elfter wijn.
Honorarium / present wijn.
Flauum / geel wijn.
Rubrum, **purpureum** / rooden wijn.
Album / witten wijn.
Vinum **Saliens è vitro** / die wt ghelas sprinckt.
Adustum / ghebranden wijn.
Igni defecatum.
Hornum / tarich wijn.
Mustum / most.
Vappa / verschaelden wijn.
Cella vinaria, **Apotheca** / wijn kelder.
Oenophorum / een wijn klan. **Est omne vas vinarium**. **Oenophorus**, id est, vinifer / die wijn haelt.
Vinosus, **temulentus** / wijn supper.
Bibere / drinckē. **Præbibere**, **propinare** / brenghen.
Propino tibi istum cyathum / die pot brenghē ick v.
Plus mihi præbibis, quā respondere possum / ghy brenghet my meer dan ick bescheet doen can.
Propino tibi hunc scyphum dimidiatum / die pot brenghē ick v half.
Accipio abs te libenter, sit saluti, pro fit / ick mach dat gheerne wel becoempt v.
Inebriari / droncken worden.
Titubare / scanckelen. **quemadmodum ebrus**.
Infundere / inschencken.
Obambulet poculum / laet den pot omgaen.
Ebibere poculū, exhaustire, ad feces usq̃ epotare / schoon wt drincken.
Exiccare, exhaustire poculum sine respiratione,
Græcè ἀμολγῆν & ἀμολῆν / sonder sieden wt drincken. **Potator** / een dranker.
Compotor, Combibo / drinck buien.

Epicu-

Epicureos agere,

Genialiter viuere, goede siet maken, brassen.

Indulgere genio,

Quid tibi hoc vinū placet? Quid hoc vini delectat?

hoe mont v die wijn?

Me certè vehemèter inuat, Satis delectat, hi mont
mi zeer wel.

Vtrum maus, vinum an cereuisiam? hebt ghy lie-
uer wijn oft bier?

Equidem utroq; iuxta delector, ick drinckse beyde
euen geerne.

Hilarem ac lubentem te facias, maecht v vrolijck
ende lustich. Quid tandem habes, quòd parum sis
hilaris? waerom en zijt ghy niet vrolijcks?

Quid sibi vult corrugata frons? Quid silentium?
waerom siet ghy dus stuer? waer omme swijghet
ghy dus stille? Debes mihi dimidium schyphi, ghi
zijt my eenen haluen pot schuldich.

Quæso huius debiti gratiam mihi facias, schelt mi
dat quijte. Aut bibe, aut abi, drinck ofogaet van
hier. Græcè, *ἄντι ἄντι*.

Cyathum in os impingere, den pot int aensicht
werpen. Plenis cantharis certare, met volle kannen
strijcken.

Dormire, Edormiscere, Exhalare crapulam, vi-
num, den dronck wt hoeft slapen.

Caput decimum quintū

de Pomis.

P. Omum nomen generale est, quicquid habet
corticem mollē inter fructus maiores, quibus
vescuntur homines, ut cerasa, mala, pyra, et elich-
puchten van boomen.

Pyrum

LINGVÆ LATINÆ

Pyrum een peer. **Malum** eenen appel.

Mitia, **matura** rijpe appelen.

Præcotia, quæ matura sunt ante tempus,
die vroech rijp zijn.

Serotina quæ tarde proueniunt, winter
appelen. **Hyberna**, Idem.

Acidula suet appelen.

Mustela, suete. **Malimela**, idem.

Sapida wel smakende.

Insipida niet wel smakende.

Mala { **Fugientia** niet duerende.

Purpurea, quæ sunt sanguineo cortice,
roode appelen.

Lapida, **calculosa**, in quorum quidam
veluti calculi & lapilli inueniuntur, steen
appelen die vol steens zijn.

Vermiculosa vol wormen.

Putria verrotte appelen.

Prægrandia groote appelen.

Oblonga langhe appelen.

Rotonda ronde appelen.

Cydoneū, siue **coroniū** eenen queappel.

Persicum een persick.

Malū { **Punicum granatum** appel van granaten.

Medicum, **arantium**, **citreum** appel van
arantien.

Voluæ siue **coria** malorum appel schellen.

Cortices **putamina**, Idem.

Decorticare malum een appel schellen.

Exenterare malum, est interiora auferre, dat cloch
hups wt snijden.

Sorbum eenen wilden appel.

Cerasum een kerse.

Cera

**Cerasum apronianum, quod maxime rubet, amos-
rellen vocant.**

Actium valde nigrum, swerte kersen.

Cerasa acerba, strangulatoria, suet kersen.

Prunum een pruym.

Pruna { **Nigra, swerte pruymen.**
Candicantia, blanche.
Caerea, geele.
Purpurea, rubra, roode pruymen.
Verficoloria, ghespickelde pruymen.

Ossa cerasorum kersen steenen.

Pedunculi cerasorum, prunorū, malorū steelen.

Mespilum een mispel.

**Nuces, noten. Nux, est quicquid habet corticem
durum, vt castanea, auellana, iuglans, alle vruchte
die eenen harden bast hebben.**

**Plumatus nucis calix, die holsten Celsus vocat gus-
liacas, dicitur autē plumatus calix, quod in puluim
quandam veluti formam factus sit.**

Nucleus, die keerne.

**Nauci, Cicum, mēbranula pertenuis in nuce, dat
dunne velken in die note.**

Lignum nucis putamen, nootshale.

Nux auellana,

Pontica

Prænestina

Iuglans, een walnoot.

Castanea, Heracleotica, een castanje.

Morum, een moerbeite. Mora rubra, biembese.

Fragum, aerdbeesen. Glans, een rethel.

Vuædrupen. Vuæ passærasijnen.

Ficus, een vigh. Secunda & quinta decli. foemi.

Macro. Arida fici.

E

Caput

Caput decimum sextum

De Aromatibus.

A Roma, atis, neut wel riekende cruyden.
 Aromatopola, qui aromata vendit.
 Saccarum / suiker, Mel arūdinis, Bal indicus, Idē.
 Saccarum candidam (vt quidam inquit) quod factum est ex Saccaro albo durū & colore subluteo, suiker candij. Alij vocant saccarum cretense.
 Cinnamum, caneel, Cinnamomū, Idem. Crocus vel Crocū, sofferae, Gingiber, Zinsiber, ghenben.
 Terere gingiber in mortario æneo, ghinber clepp maken. Est tertię inflectionis genē, neut.
 Piper eris, hoc peper. Nimis piperis inditū est cf-
bo daer is te veel pepers in die spijsse ghedaen.
 Nux myristica, noten muscaet.
 Chariophilum, muscaten naghelen.
 Glacyrisa, suet boom. (seliaet.
 Muschus, preciosissimum odoramēti genus / mus

Caput decimū septimū

Quæ ad cubiculum spectant.

Cubiculum / een slaep camer.
 Obscurum / een doncker camer.
 Luculentum / lochtich.
 Omni vento peruiū / daer de wind doorgaet.
 Amcenum habēs prospectum / ee camer die een ghemuechelijck licht heeft oft wt siem.
 Elegans / suuerlijck.
 Cōmodū / bequē, sic incōmodū.
 Ver-

**Verrere cubiculū, facere vt totum cubiculum nit-
teat.** Die camer heeren/claer maken.

Confusa suo quęq; loco digerere/ alle dīnck op zj
plaets schikken.

Sordida submouere ab oculis/ onrepmichheit wech
brengken.

Concinare lectos/ die bedde maken, **Sternere lec-
tum, Idem.**

Componere lecti stragulas/ dat bedde toe slaen.

Lectus/ een bedde. **Torus, Idem.**

Spondas/ een bedde planck.

(lectum,

Fulcra/ bedde schraghe. **A fulciendo quod fulciunt**

**Calcitra, est id quod farcitur vel plumis, vel alio
quouis tomento/** een culte.

Linteamen

Linteum lecti, } een slapelaken.

Othonium,

Lodix, icis, penult. longa, Idem: dicta à lauando.

Lauare Lodices, Lintea/ lakē wasschen.

Insolare lintea/ laken bleycken/ wit makē. **Cande
facere, Idem,**

Centro, onis, hic/ een geuulde decken. **Vt quidam
volunt, Stragulū & stragula, æ, dicitur omne quod
in sternitur al datmen deekt.**

Varr.

**Quicquid in sternebant à sternendo stragulum ap-
pellabant, Stragulū atq; pictū/** een gestichte decke.

Sic versicolor/ dat gheschaecht is.

Viride/ groen. **Rubrum/** root. **Ceruleum/** blau.

Aulcum; Peripetasma,

Peristroma, atis,

Tapetum,

} een tapyt.

Ceruical, alis/ een hoofstussen. **Pulvinus, et pulu-
lus/** een cussen. **Pulvinar, atis, hoc. Idem,**

E 2 Tumi-

L I N G V A E L A T I N A

Tumidos reddere puluinos / de cussens op scubde.

Cortina / een gordijn. Sic vsurpatur ab Erasmo & alijs recentioribus plerisque, licet aliud proprie significet. **Siparium**, Idem.

Aduoluere, **Adducere cortinas** siue **siparia** / de gordijnen toe trecken.

Reuoluere cortinas / die gordijnen op slaen. **Reducere**, Idem.

Matula / eenen pispot.

Collocare matulam iuxta lectum / den pispot bytbedde setten.

Vespera / avondtūt. **Ad vespērascit** / het wort avondt. **Dies iam præcipitat**, i. ad vespēram vergit / den avondt die naecht.

Dormiturio, **Somnus** me oppidō vrget / icht hebbaecht.

Nutanti capite sedere / sitten knickebollen. quem admodum dormitantes.

Claudere fenestras, & **inferre lumina** ad **lucubrandum** / die vensterten toe doen ende licht halen.

Accendere candelam / een keerse ontflecken.

Lucubrare ad candelam / by die keerse studeren.

Sic ad lychnum / by die lampe.

Candela sebacea siue **sebaceus substantivè** / een rucsten keerse.

Cæreus / een wasschen keerse.

Candelabrum / een candelaer.

Umbraculum / scherm voor die keerse.

Lychnus / een lampe. **Lychnium** / een lemet.

Myxus est prominēs pars lucernę, **Crispatio mixi officit oculis** / dat blonckerē van die keerse hindert die ooghen. **Flamma æquabilis minus lædit oculos** / die effen vlamme en hindert die ooghen niet.

Emun-

Emungere candēlam / die keerse smuten.

Furcinula, emunctorium instrumentū, quo emunguntur candelae / eenen smuter.

Furcinula contacta / eenen smuter die hol is / daert smutsel in blýft.

Fungus dici potest, quod emungitur / dat smutsel.

Projicere fungum in pavimētum / dat smutsel op die aerde worpen.

Protere fungum pede ne fumiget / dat smutsel wt treden dattet niet en rooche.

Opprimere fungum intra furcinulam / dat smutsel binnen den smuter wt drucken.

Are cubitum. Petere lectum / te bedde gaen.

Tempus est eundi cubitum / het is tijt te bedde te gaen.

Exuere vestes, & insternere lecto / die cleeederē wt trecken ende opt bedde spiepen.

Ingredi lectum / int bedde gaen.

Reclinare se in ceruical / ghaen ligghen.

Cubat in faciem, Dormit pronus / hy leet op sinen buyck.

Cubat supinus / hi leet op sinen rugghe.

Cubat in dextrum aut sinistrū latum / hi leet op syn rechter oft slincker syde.

Stupor, letē, profundē dormire / vast slapen.

Somniare, insomnia videre / droomen.

Dicimus utroq; modo, te somniaui, & de te somniaui / ick hebbe van u ghebroomt.

Tactare membra, est iacere inquietum / ongherust ligghen.

Corporis iactatione nudare se / door onrusticheyt hem ontdecken.

Accas quietus / ligt stilla.

E 3 Quor

LINGVA LATINÆ

Quomodo hac nocte quiescisti? Hoe is u te nacht ghegaen:

Bonam noctis partem in somnem duxi/ich hebbe den meesten tijt ghewaectit.

Hac nocte admodum placide dormiui/ich heb desen nacht rustich gheslapen.

Conuertere me toto lecto, modo ad spondam interiore, modo ad exteriorem/ich hebbe gheweyntelt door dat gantse bedde nu aē die achterste plācke nu aen die vorste.

Explere se somno/ghenoech slapē, Dormire ad satisfactionem, Idem.

Expergisci/waeker worden.

Excitare aliquem ē somno / yemant wt den slaep werken.

Redormire/mederomme lūt slaep vallen.

Admodum ægre diucllitur à nido tepefacto/ht en wilt niet gheerne wt den warmen nest.

Ultra præscriptum dormire / ouer zynē tijt slapen.

Mora surgendi præterit/die vte om op te staen voorby.

Erigere se/sich op heffen. Erigo crexi erectum.

Parare se, Inducere vestes/sich bereyden/cleden.

Capere pulices, Exercere venationem pulicarem, bloopen vanghen.

Arripe pulicem saltitantem/vangt die vloope die daer springt.

De die dorm. re/ouer dach slapen.

De nocte vigilare/tsnachts waken.

De mane studere/smorghens studeren.

In multam noctē sedere/verre inder nacht sitten.

In vtramuis aurem dormire, In vtrumuis oculum

inquietare/sonder sorghe slapen.

Caput

Caput decimum octauū,

de Ludo literario.

Ludus literarius, Schola, Gymnasium/een scho-
le. Visitare, Frequentare Ludum literarium/
scholen gaen.

Ludimagister/een schoolmeester.

Moderator scholæ,

Gymnasiarcha,

Archididasculus,

} een Rector.

Hypodidasculus/een onder meester.

Præceptor, Dydasculus / eē meester die eē ander
leert/ende ten besten stuert.

Classis, Ordo scholasticorum/een locaet. Sic classis
prima, secūda, tertia, quarta, quinta, sexta, septi-
ma, octaua. Est tertiæ classis auditor/hy sit in tertiæ

Mutare classem,

Altiorē accedere classem,

} op gaen.

In aliam ascribi classem,

Gymnasiarcha me tertiæ scholasticorum classi as-
scripsit. In tertiam classem me recepit/die Rector
heeft my in tertiæ gheset.

Quotæ classis est? in wat locaet siddt hy?

Est tertiæ classis, quartæ, quintæ.

Quotæ classi destinatus est? in wat locaet sal hy sit
ten? Septimæ, subaudi classi destinatus est, In quā
classem destinatus est? Idem.

Agere, Habere delectū ingeniorum/examineren.
Id est, expiscari cuiusq; ingenium, quid possit aut
didicerit.

Periculum facere puerorum eruditionis, Idem.

Tempus agēdi delectum ingeniorum. Periculum
faciendi puerorum eruditionis/dē examinen tyt.

E 4

Acce-

LINGVA LATINA

**Accedam Gymnasiarcham curatum nomen meum
inscribi in matriculam. Adibolludimagistrū vt in
cathalogum scholasticorum inscribare et in classem
destiner. ick sal totten directoor gaen en latē my in
schryuen ende in een locaet sitten.**

Minerua, Mercedula scholastica / schoel ghelt.

Soluere minerua / schoel ghelt betalen.

**Ferula eē handt plack. Est virga vel baculus illi,
quo manus caeduntur.**

**Subdere, Subjicere manum ferulae / plackē ontfan-
ghen.**

**Malè mihi metuo à ferula / ick sorghe dat ick plac-
ken crēghen sal.**

**Manus mea ad ferulam occalluit. Nil moror fer-
ulae ictum / icken hebbe gheē merck vā die plackē.**

Condonare plagam / een plack quijt gheuen.

Vnius plagae gratiam facere.

Dare poenas,

Vapulare,

Verberari,

} slaghen crēghen.

**Dabis poenas quod hodierno mane scholam non
inuisisti / ghy sult slaghen hebben / dat ghy hupdē
morghen niet scholen hebt gheweest.**

Virgindemia, Virgae colligatae ad verberandum,

**Varr. Quid tristiores video te & an ideo quia sca-
pulae metunt virgindemiam & een roede.**

**Virgis à praeceptore caesus est. Praeceptor eū vir-
gis cecidit / hy is met roeden gheslaghen.**

**Tergo poenas dedit. Dedit poenas natibus, Idem.
hy is met roeden gheslaghen.**

Caesus est usq; ad sanguinis effusionem.

**Tam acriter vapulauit, vt tergum vndique manet
sanguine / hy is gheslaghen dat hy bloet.**

Gym-

Gymnasiarcha in eum exempla edidit. **▲** ludi magistro in eū exempla edita sunt. **hij is ghestraest tot een exempel oft spieghel**

Deferre aliquem ad praeceptorem **berlappen**

Si hoc delatum fuerit ad praeceptorem, actum est de pelle mea, si hoc praeceptor rescuerit, tergum meum in dubiū venit **verneempt dat die meester so sal ick gheslaghen worden**

Octuria scholasticorum **een conditie**

Sedet extra octuriam suam, sedet loco alieno **hij sidt wt zyn conditie**

Præses octuriæ dici potest quæ vocant custodem.

Præscribere, Iniungere aliquid discendū **wat insetten te leeren** **Sic præscribere aliquid inflectendum** **insetten te conlugeren** **Comparandum** **te compareren**

Declinandū **te declinerē** **Vt moris est in his scholis triuialibus.**

Præses nihil iniunxit discendū **Prætermisit aliquid discendum præscribere, pro quo ineptē dicūt** **Custos nihil imposuit** **Catalogus octuriæ** **vocabitur chartula illa in qua nomina descripta sunt, quam vocant conditionem**

Præcipere, Indicere silentium **gebedē te swijgen** **Seruare silentium, silere, tacere** **swijghen**

Rumpere silentium, Non seruare silentium, Fabulari **klappen niet swijghen**

Mouere turbas, clamores **onsedich sitten** **rumoer maken**

Notare aliquem vernaculæ locutionis, maternæ linguæ **vernat noterē die zyn eyghē tael spreekt** **Sic notare barbarismi, illatinæ, deprauatæ locutionis** **noteren die quaet latijn spreekt**

E s Notæ

LINGVA LATINE

Notare aliquem non exhibita Cōsuli, aperto capite reuerentia noterē die zyn bonet niet af ghenomen en heeft voor een Borghemeester.

Signare aliquem vemandt teekenen. **Signare innoxium** teekenen die gheen schult en heeft.

Vsus est germanica lingua, locutus est germanice hy heeft duyts ghesproken.

Docere aliquem vemandt leerē. **Præceptoris est: quemadmodum discere, discipuli**

Bene docet pueros, fideliter & accurate instituit iuventutem hy leert die kinderen wel.

Prælegere autorē, Enarrare, Interpretari, Explicare een Mutoor wt legghen.

Enarrare diligēter, accurate, summa cura, ad caput puerilem neersich wtlegghen dat die kinderen verstaen connen.

Auspiciari lectiones die lessen beghinnen.

Absoluere, ad vmbilicum deducere lectiones die lessen wt maken.

Auscultare præceptorem enarrantē attentē, omni diligentia animaduētere neersich toe hooien.

Sic oscitanter, non attentē leechlyck.

Lectionem auditam relegere die lessen weder ouer lesen repeteren.

Ediscere lectionem ad verbū van woort te woort van byten leeren.

Caue dicas ediscere de verbo ad verbum.

Ediscere submisso murmure ne aliq alijs sint impedimento heymelijck leerē dat een die ander niet en hinderet.

Reddere lectionem memorite die lesse van byten op segghen.

Reddere lectionē perperā niet recht op seggen.

Red-

Reddere de integro, denuo, weder op eē nieuwe.

**Reddere inter se vicissim, altero recitāte, altero co-
dieē inspiciente, onder malcanderen opsegghen/
die eē int boeck siēde, die ander vā buptē seggēde.**

**Complecti memoria, tenere memoriter lectionē,
die lesse van bupten connen.**

Reposcere lectionē, die lesse wederom verhalen.

**Perquirere ex puero singula quę ad auditā lecti-
onem attinent, vraghen al wat op die lesse loopt.**

Pocere aliquem lectionē, pēmant die lesse leeren.

**Præire verba, verbis, voce, i. præfari aliqua verba
quę alius reddat ac imitetur, voor segghen.**

Sequi sigillatim præcuntem, na segghen.

Explicare librum, est aperire, open doen.

Complicare, claudere, toe doen.

**Diligenter studere literis, studiosam operam lite-
ris impendere, nauare.**

Toto mentis impetu literis incumbere,

**Nullum in studio tempus intermittere, / neerstich
studeren sonder ophouden.**

**Interturbare alicuius studia, Interpellare aliquem
litteras tractantem, pēmant verstoren in zyn stude-
ren.**

**Epistolę componendę argumentum dictare, een
materie lesen, tot eenen brief te maken.**

**Epistolam vulgare latinē vertere, Transferre epi-
stolam ē germanica lingua in latinam, eenen duys-
schen brief ouer setten in Latijn.**

Trāsferre politē, doctē, aptē, sic impolitē ineptē.

**Emendare, castigare, corrigere, à mendis repar-
gare epistolam, eenen brief emenderen.**

Primę linguę tyrociniū facere, beginnē te leeren.

**Quando fecisti primę linguę tyrociniū, Quam
nuper**

INVE LA TINE

nuper coepisti studere; hoe langhe ist ghelede dat
ghi begoft te studeren.

Abhinc annos tres, het is drie jaren,

Caput decimumnonum

de Armis scholasticis.

Charta, Papyrus, papier, Codex chartæ, eenen
boek papiers.

Charta emitur in singulos codices stuferis plus mi
nus duobus, dat papier wort ghecocht elck boek
ontrent om twee stuivers.

Chartæ folium, een blat papiers.

Dimidium chartæ folium, een half blat papiers.

Frustulum chartæ, een stuck papiers.

Mutua mihi frustulum papyri, leent my een stuck
papiers.

Charta aspera & scabra, quæ pennā remoratur, ne
inoffensè decurrat, scherp en rou papier.

Densa, dick papier.

Tenuis, dunne.

Subhumida, wat vocht.

Charta { Perfluit, transmittit atramentum, dat pa
pier slaet door.

Emporetica, bibula, cladt papier.

Sudore & lordibus maculare papyri candorem,
dat papier besmetten met sweet ende dieck.

Extremæ papyri oræ inequales sunt, die canten
vant papier zijn onghelijck.

Rugata, rumpelijck.

Demarginare, resicare chartam aliquantulum for
fice, die canten afsnijden met een schere.

Theca pennaria, calamaria, siue calamariū in neu
tro genere, eenen hoker.

Penna

Penna, Calamus een penne.

Proferre pennam ex calamario een penne tot den coker halen.

Reponere pennam in calamarium die penne inde coker steken.

Caule amplo een wijde ende dicke penne.

Ampla canna, Idem.

(herdt,

Caule nitido & firmo die claer is ende

Penna **Egregie habilis** gheueerdicht.

Cuspide tenui met eenen cleynen beck.

Mucrone crassiore dickbeckich.

Cuspide duriuscula hertbeckich.

Cuspide molliori weerbeckich.

Penna respargit chartam atramento die penne die sprinckelt.

Crena, incisura pennæ die slip. **Facere crenam** die slip maken.

Apparare pennas pennen bereyden.

Detruncare aliquid è cauda pennæ wat van dye pennen steert snijden.

Rescindere aliquid è cuspide pennæ wat van den beck snijden.

Scabrem penæ abradere die rouwicheit af scrabben.

Scalpellus, gladiolus scriptorius een scrif meske.

Pennam chartæ firmitus imprimere hardt opt papier drucken.

Atramentum inct.

Cornu atramentarium inct hoorne.

Ampulla atramentaria een inct canneken.

Gossypium boom wolle.

Atramentum crassum dicken inct.

Atra

LINGVA LATINE

Atramentum tam densum est, vt hæreat in summa crena, nec ad characteres formandos defluat.
den inct is so dicke dat hi achter in die penne blijft hanghen.

Atramentum dilutius est, subinde infusa aqua. **denct is dunne vā dwater dat daer dic in is gegottē.**
Instillare in atramentum guttas aliquot aquæ, vt sit liquidius. **wat droppen waters inden inct ghieten dat hi dunner si.**

Intingere pennam in atramentum. **die penne inden inct steken.**

Pingere, **Exarare literas, S**cribere. **schrijven.**
Exarare literas distortè, inæqualiter, perturbatè.
bijster, onghelijck schrijven. Sic scitè peritè, non im-
peritè, wel schrijven.

Ordine describere figuras elementorum.
Scribere exemplar abecedarium. **eenen a/b/c/voor-**
schrijven.

Scribere ad exemplar. **nae dat voorschrift schrijven.**
Imitari alicuius scripturam. **pemandt schrift nae-**
volghen.

Emendare scripturam. **een schrift emenderen.**

Celeriter scribere. **gheras schrijven.**

Sunt illi celeres articuli. **hy heeft gherasse vinge-**
ren. hi scrjft ras. Sic tardè, lentè scribere / lausum
schrijven.

Chartam bibulam extendere sub manu, ne papyri candor maculetur. **een stuck grau papiers onder die hant leggen dat papier niet besmet en worde.**
Versus deniores ducere, parū intercapedinis versuum relinquere. **by een schrijven. Sic maiorem intercapedinem versuum relinquere, magna inter-**
stitia, intervalla. wjt schrijven.

Duce-

Ducere verum ad rectudinē, ad amissim recht schijuen.

Tenuem lituram inducere literis, die letterē door strycken.

Eradere literas cuspidē cultelli, die letterē wtsrabben met een oort vant mes.

Erasio literarum deturpat scripturam, die wtsrabbinghe der letteren schent dat gheschryft.

Scripturam recentem puluere conspargere, sandt opt schryft stroepen.

Pulverem de pariete eradere, stof van d'ye wandt scrabben.

Theca pulueraria, een sandt busken.

Exiccantur literæ per se, laet die letteren vā haer seluen droogen. Scribere in vtraq; papyri facie, op beyde syden schryuen.

Minor est charta quàm vt omnia capiat.

Papyrus non est omnium capax, dat en can altemael opt papier niet staen.

Scribere, Exarare literas, eenen brief schryuen.

Obsignare

Figillo munire

Insignire figillo

Literas, eenen brief toefegelen.

Resignare literas, aperire, op breken.

Epistola apertilis, quę integrè aperiri potest, eenē brief diemen sonder breken op can doen.

Pluteolus, een scriff berdt.

Pluteolus mobilis, een lessener diemen versetten can. Volubilis, diemen omdrayen can.

Stabilis, die vast staet.

Armarium, vbi reponuntur libri, een boeckschap.

Loculamenta armorū, die clopē schayphens in die boeck casse.

Pro-

LINGVA LATINE

Proferre librum ex armario / eenen boeck wt den schap halen.

Liber, codex, icis, mas, eenen boeck.

Volumen est quod plures continet in se libros parciales, Codex excerptorius, collectaneorum libellus / eenen scrifboeck.

Enchridium / eenen hantboeck.

Consuere, compingere libros / boecken binden.

Bibliopegus, Compaginator librorum, Clutinator librarius / een boeckbinder.

Expolire, concinnare librū / eenen boeck bereyden. Ille liber est eleganter concinnatus / dat boeck is supuerlijck bereyt.

Membrana, percharta.

Liber consutus & tectus membrana ruditer / een boeck slecht in ghereghen / met een parchement besleet.

Libre tectus corio suillo / eenē boeck besleet oft onuertoghen met swijnē leer. Sic corio rubro, nigro.

Vncinuli cuprei / koperen cramphens.

Affigere vncinulos codicis inuolucro / dyt crāpē aenden omslach slaghen.

Libri soluti, quales adferūtur recētes ab officina / onghetbonden nieuwe boecken.

Bibliopola / een boeckuercooper.

Librarius / een boeckscrjver.

Scriptor, Autor / een boeckmaker.

Typographus, Impressor librorū, Calcographus / een printer.

Cudere, Excudere librum / eenen boeck drucken printen.

Bibliotheca / een librje. Habet instructissimam bibliothecam / hy heeft een schoon librje.

Caput

Caput vigesimum.

de Lusu.

Lusus, Lūdus, Lūsio æt̃ spel. Ludo, lusi, lusum.
 spelen. Ludere alea / dobbelen. Et dicimus v-
 trunq; ludo alea & ludo aleam.
 Inuitat coelum ad ludendum. *het is goet weer om*
te spelen.

Orare ludendi veniam, Cōptam ludendi impetra-
 re. *vrolof bidden om te spelen.*

Gregatim in campis ludere / *by hoopē int velt spe-*
len.

Vigor animorū excitatur moderato lusu. *een wep-*
nich spelen ist verstant goet.

Quod lusus genus tractabimus? *wat spel sullē wy*
spelen?

Certare saltu / *om ver springen.* Vis ne saltu certe-
 mus? *willen wy om ver springhen?*

Saltare iunctis pedibus / *ghelijck voets springhen.*

Unica tibia saltare / *met een been springhen.*

Hoc est, ludere Empusæ ludum.

Contendere cursus *om seer loopen.*

Certemus vter nostrū prior arborem illam con-
 tegerit. Contendamus vter nostrū prior ad arbo-
 rem illam peruenerit.

Ioannes me cursu superat. *Man gaet my te bouen*
met loopen.

Anteuertere aliquem vel alicui / *pemandt onder-*
haelen.

Versare turbinem / *den top drijven.* Agitare, Rotae
 re idem.

Turbo, inis, hic *eenen top.*

Flagellum turbinis / *dat sweepsel daer men den top*

Onebe drijft.

Relaxa-

LINGVA LATINE

Relaxare animum lusu calculorum in dat hert spe
len.

Ludere bella insidiosorum latronum / schalchspel
spelen. Ludere ludum latrunculorum

Fritellus, est tabula lusoria een tichtach bert.

Calculi latrones, latrunculi, sunt orbiculi, quibus
ludatur in fritillo schuuen. Vis certemus in pala
stra: vis colluctemur placet ne luctamecum exerce
ri: willen wy worstelens;

Implicuit mihi vt me prosterneret implicito, me
prostravit terrae.

Prosternere aliquem humi ter aerden woipen.

Caput vigesimum pri-

mum, de Ludis Sphaerarum
per annulum ferreum.

Annulus ferreus, eē clospoot. Sphaera, Globus
eenen cloot. Ludere sphaeris per annulum fer
reum clossen. Vola eenen beptel.

Tua vola est aptior mea, vincit meam uwen be
ptel is beter dan den mijnen.

Ropalum globulare een closser. Clava illa qua glo
bi feriuntur cum se mutuo contingunt.

Sphaeristerium, area een clos baen.

Figere annulum, figere annulum humo, defigere
annulum in terram, terrae die clospoot in de aerde
setten.

Altius defigere, dieper inslaen.

Subleuare, attollere parum annulum die clospoot
een meynich verheffen.

Circumagere annulum semel atq; iterum, yt sit vo
lubilis die clospoot eens oft tweemaal om draven.

Wat si slap.

Plures

Plures sumus quam ut simul possumus ludere / ~~top~~
en connen tsamen niet spelen.

Sumus multi, sortiamur qui erunt aliorum specta-
tores / laet ons loten wie dat afgaen sal.

Ego sedebo ociosus spectator, & si quid inciderit
controversiae iudex siue arbiter / ick salt aensien-
ende comptet eenighen twist / daer sal icku lieden
af scheyden.

Lusuri sumus bini, duo cōtra duos ~~top~~ sullen twee
en twee teghen malcanderen spelen.

Sortiri partes / loten wie tsamen sullen zyn.

Nihil interest quem quis sortiat, chi quis cōiun-
gatur, ita aequales sumus / het is alleleens wie dat
tsamen zyn.

Ego & Ioannes ab eadem stamus parte / Jan ende
ick zyn tsamen. Contrarias partes tuentur Hen-
ricus & Iacobus / Heyndrick ende Jacob zyn te-
ghen ons.

Contigit mihi quem volebam / ick hebbe mijnen
man ghecreghen.

Ego huius ludi nesciens, adhærebo Ioanni, quem
audio esse callentissimum / want ic dit spel niet en
can / soe wist ic niet tsamen wesen welke ick hou-
de dat hy wel can.

Succedere victo / ~~top~~ die verlieset aen gaen.

Quid ludimus? waerom spelen wy?

Responde: Astringentur ligulas, om nestelen. Sullu
audi ludimus.

Deponete in ludum / ~~top~~ sette. Non ludam tecū ne
deponas in ludum, scilicet præmium quo ludus
constat / ick en sal niet v niet spelen oft ghy en sul-
ly setten.

Quanti ludemus? hoe dier sullen wy spelen?

Quod

L I N G V A L A T I N A

Quod erit victori præmium quæ victo poena? Idem
Vtra pars prior euicerit duos lusus, ei victa pendet
stufferum. Die de eerste twee spelen winnen die sub
len eenen stuffer wunen.

Quicquid è victoris collectum fuerit insumetur in
conuiuium. al wat wy winnen dat willen wy ver
drincken.

Largiri aliquid. wat toe gheuen.

Equū est, vt tātus artifex mihi non nihil largiari.
Plebiscita sphæristerij. dat recht vander bane.

Si quis globum suo loco mouerit, aut à cursu reti
nerit perdit ius feriendi. die sinen cloot verriket oft
houdt die en mach niet schieten.

Numerus duodecimus ludum absoluat. ten twae
leuen ist spel wt.

Vtrum globum mauis, elige. kiest van die clooten
welcken ghy wilt.

Mitte tu prior. worpt ghy eerst.

Doctè globum mittere, perite. wel worpen.

Sic indoctè, imperitè. niet wel worpen.

Dirigam globum meum rectà ad annulum. ick sal
recht na die clospoot worpen.

Transmittere globum per annulum. den cloot door
die clospoot worpen oft slaen.

Globus transijt per annulum. den cloot is door ghe
gaen.

Faciam vt eadē redeas. ick sal u den seluen wech
wederom drūuen.

Globus preposterè transijt per annulum. den cloot
is achter door ghegaen.

Inde legitime, absq̃ technis ac dolo malo. son
der bedroch spelen.

Ferire. slaen. am fortiserte feriam, vel tenta vi
feriam,

seriam, vt metam transeas. Pellam te ad metam, ic
 sal u ouerslaen. Occlusi tibi portam / ic hebbe u die
 poorte benomen.

Istinc te excutiam. Daer sal ich u wtdrighen. Depef-
 sam te istinc, idem.

Ad frustra conaberis, dat sult ghy missen.

En te depuli & simul per annulum tranlij / liet ich
 hebbe u van daer ghedreuen. en ich ben oock door.
 Dat is dobbel poort vt nos dicimus.

Hoc magis casu contigit quam arte, dat qua meet
 by gheluck dan door die consleg.

Stuc decies tentanti vix semel successerit, dat en
 soude van thien reysen niet eens comen.

Aufim facere sponfionem tertio quot; experimen-
 to successurum. Ich toedde dat icht altoos ten derde
 mael doe.

Euscipio sponfionem, idq; duabus ligulis deposi-
 tis / ich gaet aen om twee nestelen by gheset.

Vici sponfionem / ich hebt ghewonnen.

Tu admodum perite ludis, si ita pergas me viceris /
 ghy speelt seer wel / gaet ghy so voort aen ghy sult
 winnen.

Exitus probabit penes que erit victoria / dat em
 de salt wtwijfen wiet winnen sal.

Aequali fortuna sumus, Cumus pare / tw zijn ghe-
 lijck. Non diu futuri ten sal niet langhe dueren.

Supero te duobus / ich hebbe twee meet dan ghy.

Sic supero te quatuor.

Noster hic lusus est. Dit spel is ons.

Penes nos est huius certaminis victoria, idem.

Ante victoriam canis triumphum / ghy roept ha-
 rinck eer ghy hem inden sack hebt.

Ne ride, priusquam viceris. en lacht niet eer ghy
 ghee

LINGVA LATINE

ghewonnen en hebt.

Cedo tibi huius certaminis palmam **ic** gheeft spel verloren.

Quod iam erravi, id alias arte corrigam **dat** ick nu versumpst hebbe **dat** wil ick og een ander tijt verbeteren.

Recuperare pecuniā perditam, **R**esarcire damnū, **die** schade verhalen **meder** quijt spelen.

Ludum ad finem vsq; persequi **tot** spelen.

Appetit vespera, desistamus à ludis **het** wilt auōt laet ons ophouden.

Ludamus dum licitum est per lucem **laet** ons spelen soo langhe als wy sien connen.

Ludus adlubescens incidendus est **alst** spel op zyn beste is **dan** salmen ophouden.

Nunc ludus adlubescit primulū **no** lust ons peest **no** ist spel op sinen besten.

Caput vigesimum secū

dum, de Sphaeris missilibus

Sphaeræ siue globi missiles **worp** clooten.

Mittere globum **den** cloot worpen. **T**orquere globum, idem.

Vis ne exerceamus nos globis missilibus **willen** wy den cloot worpen.

Ioannes est mirus artifex in certamine mittere **dort** globorum **han** can den cloot seer wel worpen.

Facere, **F**odere scrobiculos, **cultro** **cupliens** **ma**ken metten mee.

Nimum distant scrobes **die** cuplē zyn te verre vā malkanderen.

Scrobes distant vno lapidis iactu.

Ad vnum lapidis iactum distant **die** cuplen zyn eenen

eenen worp van malcanderen.

Recta ad scrobem mittere/techt na den cuple worpen.

Mittere in scrobiculum/in worpen.

Consiste in sphaeræ tuæ vestigio/staet op v cloot stede.

Præuerti te/ick ben voor v.

Nisi sceleratus ille laterculus obstitisset, præuertes tam te/hadde dat quaet steenken ghedaen ick hadde voor v gheweest.

Quid tibi videtur is iactus? wat dunckt v vanden worp? Non malus hercule/dat is voorwaer eenen goedē worp. Ille profecto ingēs iactus/dat is voorwaer een groot worp.

Tu mihi non brachium, sed balistam habere videris, ita torques globum/ny dunckt dat ghy eenen singhet hebt soo worpt ghy den cloot.

Mittendis globis ita sum fatigatus, vt totus anhelum vt prorsus anhelus sim/Ack den soo moede van worpen dat ick hyghe.

Ludendo sum defessus/ick ben moede van spelen.

Caput vigesimum tertium,

de Pila palmaria.

Pila palmaria/een caets bal. Reticulum, instrumentum quo pila percutitur, factum ex fidebus crassiusculis/een racket.

Sphaeristerium, een caets baen. Est enim omnis locus, vbi sphaeris luditur.

Sphaeristæ, sunt huiusmodi ludorum studiosi. Die gheerne caetsen/ende metten cloot spelen.

Sphaeristici, qui periti sunt. Die veruaren zyn niet.

• F 4 caetsen

LINGVA LATINÆ

caetsen ende met den cloot spelen.

Ludere pila palmaria caetsen. A prandio exercebo me pila palmaria.

Prouocare aliquem pila palmaria / pemaedt wt daghen int caetsen.

Mittere pilam den bal op gheuen.

Excipere pilam den bal wachten.

Certa manu excipere pilam den bal gewis wachten.

Parari locum suum gnauiter, Desendere locum suum sternue / zijn plaets wel bewaren.

Consistere alicui à tergo achter vemandt staen.

Consiste mihi à tergo excepturus pilam si transuollet, staet achter my en wacht den bal oft hy my oer ghinck.

Pila me transuolauit, den bal is my oer ghegaen.

Præterijt me den bal is my voorby ghegaen.

Repellere pilam den bal wederom smyten. Remittere pilam, idem.

Signare terminum die caets teekenen.

Habemus terminum inuincibilem wy hebben een onwinneelijche caetse.

Ille terminus vincibilis est die caetse is winlijck.

Habemus terminum satis longinquum, wy hebben een goede verre caetse.

Si amiserimus hunc terminum, hic ludus nobis perierit. verliesen wt dese caetse so is ons dit spel verloren.

Retinere pilam den bal herren houden.

Iteretur iactus laet ons wederom op een nieuwen smyten. Repetamus iactum, idem.

Excipere pilam volatu den bal ter vlucht wachten.

Pila non resiliit den bal en heeft niet ghebot.

Scopus ludus dat perck.

Ioan.

Ioannes concede in illam partem, tu Henrice in medio consiste, ego hic obseruabo. Van gaet ghy daer. ghi Hendrick in die middel. ick salt hier bewaeren.

Mittere pilam in tectum, den bal opt dach smijten. Pila non attingit tectum, den bal en heeft het dach niet gheraecht.

Tu tuo consiste loco, staet op v plactse.

Mittere pilam infra funem, den bal onder dat touwe oft onder die coorde smijten. Sic supra funem, boven die coorde smijten. Tenuit funem, den bal heeft die coorde gheraecht.

Caput vigesimū quartū,

de Clavis plumbatis.

Clavis plumbata een lopen colue.

Clavis lenta & commodas een tape ende ghemackelijcke colue.

Vis ne ludamus clavis plumbata, wilsen wy colue.

Ferire pilam clavis, den bal met de colue slaen.

Abcedite parum, dum feriam, wijcht een weynich soo langhe als ick slaen.

Abcedite paululum, gaet tot dat licht. A luce abstitis, idem.

Non obstat tibi a luce, wy en staen v niet int licht.

Quid tibi videtur is ictus, wat dunckt v van den slach. Ille ictus non est poenitendus, dat is eenen goeden slach.

Amisi pilā ē conspectu meo, ick hebbe den bal verloren.

Pila non potest hinc longē abesse, den bal en can niet verre van hier zyn.

L I N G V A E L A T I N E

Eccam haud procul à te / siet daer is den bal niet
verre van u.

Qui aberrat à pila, perdit ius feriendi / die mis / die
verliest sinen slach

Non multum à scrobe absum / ick en ben niet verre
vanden cupl

Ego recta petam scrobem / ick salt recht nae den
cupl setten

Ad quem redit ordo ludendi / wiens behoorte ist te
spelen

Ordo redit ad Ioannem / het is Ioannes behoorte.

Ego vicem tuam obibo / ick sal voor u spelen.

Haud moris est, obseruat quisq; suam vicē / dat
is gheen manier / eē vegelijck houde zjn behoorte.

Præscribe mihi quid faciam, Præmonstra quid fieri
velis / wist my hoe dat ick doen sal

Pilam facile in scrobem propellam / ick wil den bal
lichtelijcken in doen.

Tu ducis pilam / ghy leyt den bal.

Haud me fallūt tuæ artes / ick weet u boeuertje wel.

Haud malè lusi, sed fortuna non fauet / ick heb wel
ghespeelt / maer ten wil niet poel ghelucken.

Desinamus, cepit me satietas huius ludi / laet ons
ophouden ick ben dit spel moede.

Caput vigesimūquintū.

de Charta lusoria.

Charta lusoria / caertspel. Fasciculus foliorum in
teger / een caertspel dat vol is.

Commiscere chartas / verstellen

Miscere chartas, idem.

Distribuere chartas / omdeylen.

Ordine dabo vnicuiq; vnam chartulam, & quibus
potio.

potiores obtigerint, hi ludent priores, ick sal veger
lijcken een blat gheuen, die de meeste hebben, sullē
eerst spelen.

Chartas attentè præbeas, ne quis plus iusto acci-
piat, ick scherp toe int geuen dat niemant te veel
en cröghe.

Computa chartas ne plures aut pauciores acce-
pis, ick tellt u bladeren dat ghy niet te veel oft te luttel
en hebt.

Vnam chartam habeo plus iusto, ick hebbe een blat
te veel.

Perdidisti vicem distribuendū, ghy hebt u behoortē
te gheuen verloren.

Distribue à dextra in sinistram, gheeft van die rech-
ter hant omme.

Ludum habeo dissipatum & male coherentē, ick
heb biffter spel.

Familia cordium hoc ludo regnat, dominatrix est,
herten is troef. Corda herten.

Rhumbi siue regulæ, ruyten.

Ligones, vomerculi, schippen.

Trifolia, claueren.

Hæ sunt familiæ huius ludi, & in vnaquaq; est rex,
regina, pedisequus, monas, dias, trias, quaternio,
pêtas, senio, heptas, ogdoas, enneas, decas vel sic
latinæ, charta vnaria, binaria, ternaria, quaternaria,
quinaria, senaria, septenaria, octonaria, noue-
naria, denaria, etiam licet dicere solū in neutro
genere: vt vnarium, binarium, & vnariū siue mo-
nas trifoliorum, dat eenken vande claueren.

Facere, opwerpen. Quodlibet iacias, worpt op dat
u belieft.

Facere folia absque arte vt fors tulerit, op mō-
pen

pen sonder kunst dat eerst voor coempt.

Multū interest quid prius, quid posterius mittas,
het en is niet alleleens wat ghy voor oft nae op
laet.

Noui omnia folia à tergo rich kenne al die bladeren
van achter aen.

Chartæ sunt auersæ maculatæ, vnde possunt non
scitari die bladeren zijn buyten besmet daermense
by ketenen can.

Caput vigesimū sextum.

de Rure.

R Vs est omnis locus in agris extra urbem. Ru-
sticari est ruri agere opt landt wesen.

Pli. Cum simul æstate rusticaremur, als wy tse-
mere opt landt waren.

Rusticus,

Villanus, } een Landtman/bouman.

Agricola,

Campus, Slecht velt. Hinc in vrbe, siue extra urbem.

Vicus, Pagus, een dorpe.

Pagatim per singulos pagos, van dorpe te dorpe.

Oppidatim, vicatim, plateatim.

Mons, eenen berch. Hinc diminutiū monticulus.

Montosa regio, een landt dat vol berghen is.

Collis, eenen hucuel. Colliculus dimini.

Vallis, een dal. Vallicula, een daelken.

Palus, udis, broeck landt, moerasse.

Ager quadruplex est, Aut arvus qui seritur semini-
bus, bouwlandt. Aut consitus qui habet arbores,
landt daer boomē staen. Aut pascuus qui habet gra-
mina, weplandt. Aut floridus qui & hortensis dici-
tur daer ghemuechlyche hoven staen.

Agri

Ager restibilis, qui quotannis seritur / landt dat al
te laer wordt ghesaeyt.

Ager noualis siue nouale substā, qui alternis seritur / landt dat dander laer alleen ghesaeyt wordt
oft dat verst tot landt ghemaect is.

Agrum arare, Proscindere terram aratro, vomere,
ferro / eren met die ploech.

Fulcus, dat vooten daer den ploech in gaet.

Forca, terra elata inter duos sulcos.

Aratrum, een ploech.

Vomer, een ploech ijser. A vomendo quod terram
vomit, dat die aerde op worpt.

Rallum siue rulla, instrumentum illud quo vomeres
identidem pergantur in arando / eenen sloet
ker.

Buris, bura, stiu, den ploech steert.

Agrum iterare, est iterum arare / andertwoef eren.

Terciare, Terciatus ager, qui ter aratrum passus
est / landt dat dri mael gheert is.

Occare, est glebas comminuere / egghen.

Occare, en egghen.

Artrare siue aratrare, est segetes iam natas rursus
arando proscindere / roien onder eren.

Sarrire agrum, est sarculis purgare à noxijs herbis,
wien. Sic sarculum vocari potest / een wienijser.

Runcare, noxias herbas euellere, extirpare, idem.

Stercorare agrum, est pingue facere simo / mesten.

Emacerare agrum / landt magher maken.

Elapidare agrum / die steenen wten lande lesen.

Seminare, saeyen.

Dicimus seminare triticum, & seminare agrum triticum
landt met tarte saeyen.

Segetes, dicitur ipsum frumentum in agris natum,

se

L I N G V A L A T I N A

sed nondum demessum / coeren dat noch opt landt
staet onghemaeyt.

Aliquando accipitur pro terra arata.

Segetes dicuntur flavescere, cū iam maturescant;

& flavedinem quandam induunt. *rip worden*

Segetes concipiunt semen, spicas, exeunt in spicas

progenerant semen. *dat coeren cūghet aren.*

Frumentum, dicitur quicquid aristam habet. *all*

coeren.

Frumentum hybernū / wintercoeren.

Legumen, dicitur quod habet siliquā sine folliculo

lum. *al dat pellen heeft. Vt fabæ, pisa.*

Triticum / terwe. *Hinc triticeus.*

Siligo / rogge. *Quidam volum. wepte.*

Avena / hauer. *A diect. Avenaceus.*

Hordeum / gerst. *Hinc hordeaceus. Panicum / botm*

wepe. Milium / gerste. Alicar / goite.

Alicarius / goit maker. *Orisa / rye.*

Faba / een boone. *dimi, fabula est.*

Pisum / een erte. *Vicia / wicken.*

Culmus quasi calamus frumenti à radice usque ad

spicam / stroo halm.

Geniculum, nodus culmi / eenen stropen knoop.

Spica, dicitur quod est in culmi summitate / *et are*

Gratum / een coeren.

Gluma, est grani folliculus schutteea / *dat taf. daer*

dat coeren in is.

Arista, est quod eminet è gluma ab arcendo dicta;

quod aues arceat. *arr. angel.*

Herbam illam in qua latet spica cum primum ori-

tur vaginam vocant.

Stipula pars culmi quæ post messem in agro reli-

qua est / stoppelen.

Mc

Meteres maepen. Messor een maepen. Verg.

Cum flauis messorum induceret aruis.

Falx messaria een sicht.

Vincus messorius een maepers haert.

Messis Den oogst, wannert men coeren maept.

Spicilegium, est collectio spicarum. Spicilegium facere, est neglectas in agro spicas colligere/aren.

Horreum, vbi frumenta reponuntur een schuer off coeren berch.

Conuehere frumentū in horrea, dat coeren in vuer een. Villare in erue, boerhous. Villicus een boer uenaer. Area frumentaria een deel daermen coeren dofschen. Terere frumentum.

Flagellare,

Expicare, } dofschen.

Triturare,

Tribula,

Fustis versatilis,

Flagellum frumentarium, } eenen vlegghel.

Vannus, Ventrilabrum eenen man.

Vannare, fruges purgare mannen.

Acus, eris, palea, neut. taf.

Modiolus een muercken.

Messorium, Radius een stricksloot.

Furca een gaffel.

Foenum, hoo.

Falx foenaria een hoepsichte. Pabulum voeder.

Caput vigesimum septi.

Capitulum, de Hortis.

Hortus eenen hof.

Hortus mitorius een inqes hof.

Olus alle ghesaeyt cruyt dat men eet.

Olitor

L I N G V A L A T I N A

Olitor hortulanus, qui hortum curat & excolit
een hovenier.

Horti pensiles etiam dicuntur quales nunc passim
de fenestris appendunt, ~~hoofkens aen die hupfen~~
~~wtghefteen.~~

Fodere hortum, subigere hortulum sarculis, ~~een~~
hof om grauen met spaepen.

Irrigare hortum, den hof beghieten.

Pastinum, een plantstok.

Sepes, eenen tuyn.

Sepire, munire hortum, ~~een~~ hof toe tuynē, ~~van~~

Viva siue naturalis sepes est munimentū ex rubis
vel spinis circumtortis ad arcenda ab hortis pecora
raeen haghe.

Sepes struētilis, eenen tuyn oft statet.

Ambulachrum horti, een wandelinghe inden hof

Ambulatio horti, idem.

Ambulatio subdiatis quæ aeri & soli exposita est

Pergula, een priegel, eenē besloten ghanch in eenen

hof. **C**onstat ex partibus in arcum aut quadratam

formam ita colligatis ac dispositis, vt super eas dis

currentes vinearum rami suis folijs inambulatione

nes per æstatem sole feriente operiant.

Areæ, **A**reolæ, ~~bedden~~ ~~daer~~ ~~men~~ ~~dat~~ ~~cruipt~~ ~~in~~

saeyt.

Differere semina in areolas, dat saet op vſcheyden

bedden saeyen.

Intervalla areolarum, ~~paeykens~~ tusschen die bedden

~~kens~~ **F**los, een bloem, ~~Florentius~~ ~~een~~ ~~bloem~~

Florulentus, quod floribus plenum est, dat vol bloe

men is.

Florifer, vel **F**loriger, id est, flores ferens, een die

bloemen draecht.

Florere

Florere, floridum esse, est flores habere / bloemen hebben. Prata florent, florida sunt / die weyde hebben bloemen.

Floralia loca floribus confita / daer veel bloemen staen. Rosa, een roose.

Rosaceus, quod ex rosis factum est.

Rosaceum oleum / roosen olpe.

Rosarium, rosetum / daer veel roosen wassen.

Viola, een violet.

Viola purpurea, een root bruyn violette.

Viola lactea, witte.

Dasipodium, est duplex viola, een dubbel violet.

Lilium, een lelse. Lelietum, locus ubi lilia multa sunt. Serta, orum, corolla / een roose cranstien.

Fasciculus florum olfactorius / eē riecherken van bloemen.

Rosmarinus, roosmarijn. Lauandula, lauender.

Chamaemelon, χαμαίμηλον græcè, camillen.

Artemisia, byuoet. Absinthium, alssem.

Urtica, netel. Ab vrendo quod eius folia tacta acerrimè vrant. Urtica mortua, een doop netel.

Trifolium, een clauerblat. Lappa, clissen.

Juncus, een bies. Iuncetum, locus iuncis confitus.

Tribulus, een dýstel.

Virga pastoris,

Cardus fullonum, } Carden dýstelen.

Labrum veneris,

Endiuija, endiuy. Intibum, Idem.

Verbena, serhardt.

Pastinaca, pastenaken cruyt.

Cataputia, schýt cruyt.

Biser, græcè *σίκερα*, peen, roode wortelen diemen in den hyspot doet.

G

Ligusti-

LINGVÆ LATINÆ

Ligusticum, bubsteek. Libysticum, Idem.
Hypericon, sint Jans cruyt. Perforata, Idem.

Caput vigesimū octavū.

de Arboribus.

A Arbor, eenen boom. Arbuscula, een boomken.
Arbores lætę vocantur, quemadmodum lætę
segetes, wel groepende boomen.

Arbor retorrída, eenen doorten boom.

Retorrescere, est retorridum fieri, verdorren, niet
gaen.

Luxuriare dicitur arbor, quæ diffusiores & vberio
res ramos producit, quàm par est, als eenen boom
gepijs ende al te seer vast.

Arbustum, Arboretum, een bos van boomen.

Verg. Non omnes arbuta iuvant humilesq; miri
cæ, ten lust alleman niet opt landt te wonen.

Sic salicetum siue salictum, arundinetum, castane
tum, ilicetum, cerasetum, quercetum, buxetū, po
puletum, mespiletū, loca huiusmodi arboribus cō
sita. Frutex, icis, mas, est id quod ab radice, caudice
multiplici ramosum se attollit, vt rubus, eē spruyt.
Vnde fruticosæ plantæ quæ nunquàm arborescūt
sed ab ipsa radice se in ramos diffundunt. Frutice
rum locus fruticibus consitus.

Arborescere dicuntur plantæ vel etiam frutices cū
in arboris magnitudinem assurgūt, op wassen tot
boomen.

PARTES ARBORIS.

R Adix, die wortel. Agere radices, wortelē crēgē.
Radicare, Idem.

Hæc arbor admodum altę radices egit, penitus ra
dicaui, desen boom is diep ghewortelt.

Eradi-

Eradicare arborem,
Radicitus effodere, } eenen boom uetroeven.
Stirpitus euellere,

Caudex, est ipsius arboris corpus, quemadmodum caulis herbarum quam diu stat recta arboris stam.

Truncus, est caudex ramis truncatis superstantes, eenen block. Hinc diminut. **Trunculus.**

Truncare, est amputare / afhouwen.

Lignum est pars arboris interna / houdt. Vnde lignescere, dicuntur plantæ quæ in ligni duritiem cōrescunt.

Cortex pars superior / den bast.

Corticula diminutivum.

Cortex rugosa eenen rouwen bast.

Cortex levis sleekt.

Decorticare arborem eenen boom schellen. **Ex-corticare,** Idem.

Liber dicitur cortex interior ipsi ligno adhærens.

Hinc libri appellati qui ex tuniculis illis arborum interioribus ante papyri vsum fieri solebant.

Librum remittere dicitur arbor cum corticem sua sponte relinquit, wanneer den bast van sich seluen afgaet.

Quod in medio ligni cōtinetur, dicitur matrix vel cor vel medulla arboris / dat merck.

Muscus est lanuginosum illud quod in summa cortice apparet / mosch.

Rami, brachia arboris takkē. **Ramulus** takken.

Arbor ramosa eenen boom die veel takken heeft.

Rami dicuntur quam diu corpori adhærent. Ab ipso corpore reiecti **Ramalia** vocantur.

Termes, itis, eenē tak met die vrucht af geplucht.

LINGVÆ LATINÆ

Vnde verbum terminare quod huiusmodi ramis
agros distinguere solent.

Frons frondis, loof. Frondosus ramus, eenen tacht
die veel loofs heeft. Frondescere, loof crighen.

Surculus, een nieu tacken / schuete. Surculosi ra-
mi surculis pleni.

Malleolus, surculus vtrinque capitatus è duro, een
nieu ghegroeyt tacken.

Oculi siue gemmæ, knopen. Germinare, gem-
mafcere, gemmas emittere, knopen.

Flos arboris, bloemen. Vnde florere & florescere
dicuntur arbores cum nouo vere flores emittunt,
bloeyen.

Folium est quod arborē vestit & exornat, een blat
Folia agere dicitur arbor, cū folia producit, wan-
neer den boom bladeren cricht.

Arbor nudatur folijs, Folia dimittit, deperdit fo-
lia defluunt de arbore, die bladeren vallen vā den
boom.

Fructificant arbores, cum fructum emittunt.

Decidente prius flore pro eodem dicuntur.

Fructu indui, quemadmodum & terra segetibus in-
dai dicitur, vrucht crighen.

Decerpere fructum ex arboribus, Spoliare arbores
fructu, die vrucht af plucken.

Flagellæ dicuntur arborum summæ partes, quæ ad
cuiusque venti flatum mouentur, die topkens.

Viuæ radices, inten met de wortelen.

Talea, een houtten aen beyde siden besneden om
te poten. Calamus, quod ramo alicuius arboris
inseritur, een grieffel.

Virgulta, sunt surculi illi qui terræ committuntur
vt in arborem insurgāt, poethens. Virgæ malleo-
lars

lares, Idem, Semina siue plantæ sunt surculi pacti qui cùm radices egerunt, transferuntur, **planten**.

Plantarium, daer sulche planten staen.

Planta annicula, een plante van eenen iaer. Sic bi-
ma, trima,

Circummunire plantas arborum caueis, doomen oft der ghelijcken om die poethens setten voor die beesten.

**Aggerare arborem vel aggerare terram circa arbo-
rem**, vette aerde om die boomen legghen.

Facere aut fodere scrobem, est foueâ facere in qua
surculus depangitur.

Deliberare arborem, est corticem vitiosum tollere
vt eo melius conualescat. **Die quade basten af doē.**

Attondere,

Interradere,

Deacuminare,

arbores, die toppē af biegen dat
(si niet gepl en worden.

Cædere arbores, est resecare, detruncare, boomen
af houden, doen vallen.

Transferre arbores ex seminario in arbustum, est
transplantare, verpoten.

Inserere arbores, op eenen anderen boom intē.

Fraxinus

eenen esschen boom.

Salix, Silex,

Wijghen boom.

Prunus,

Bruyn boom.

Malus,

Appel boom.

Pirus,

Peer boom.

Corylus,

Haesnoten boom.

Castanea,

Castanten boom.

Cerasus,

Bierssen boom.

Morus,

Moerbesien boom.

Nux,

Noten boom.

Uglans,

Walnoten boom.

LINGVÆ LATINÆ

Cotoneus,	Queboom.
Mespilus,	Mispelboom.
Perficus,	Perfenboom. A Persia
nomen habet, vnde primum aduecta est	
Ficus,	Wijghenboom.
Betula,	Berckenboom.
Abies,	Dennenboom.
Quercus,	Eikenboon. Iouis arbor
Alnus,	Elsen boom.
Fagus,	Bueckenboom / cuius
glans triangula cute includitur.	
Taxus,	Hulst.
Buxus,	Buxboom. Arbor
semper virens ex qua sunt multæ foratiles tibiae	
& pectines ac capuli cultrorum.	
Sambucus,	eenen Flierboom.
Laurus,	Lauwerboom.
Cupressus,	Cypressenboom.
Populus,	Popelienboom. Herculis
Hedera,	Eyploof. Semper (arbor)
viret, eius racemus vocatur chorymbus,	
Bachi arbor.	
Suber,	Coetboom. Arbor leuis
similigni, vnde prouerb.	
Subere leuior.	
Spina,	Domen.
Vitis,	Wijnstock.
Vinia,	Wijngaert.
Palme,	Wijngaerttranch.
Pampinus,	Wijngaertblat.
Vitis pampinosa, que pampinis abundat.	
Vitis iugata, quæ per ordinem disposita.	
Abustiua, quæ arboribus adhæret.	
Compluuiata, quæ in modum tecti facta est, quæ	
	les

les nunc passim videmus in hortis.

Summum in vitibus sagittam vocamus/topken.

Caput vigesimum nonū,

de Stabulo.

E Quile/eenen peertstal.

Stabularius/stalmecht. Longurij/stalboomen:

Ligna illa quæ equis interijciuntur ne se mutuo verberent. Præsep/een cribbe. Pabulum/voeder.

Stramentum/stroonnghe. Substernere equis stramenta/ste peerden strojen.

Equus/een peert. Pullus equinus/een ionck peert.

Caballus/eenen hengst. Cantherius/eenen ruyt/
culi testiculi sunt eiekti.

Equus meritorius/een huerpeert.

Veredus/est equus velocissimi cursus/ee postpeert

Veredarius/eenen post/rijdende bode.

Equus helciarius/een treckpeert.

Equus ephippiarius/een rijdt peert.

Equus gradarius, Tolutarius, Asturco, onis/een tellenaer. Molli gradu iteedit.

Succussator,

Succussarius, } een peert dat eenen harden diaf
Succussor, } (heeft

Qui equitē frequenter agitat & concutit. Equus sternax, qui equitem excutit/een peerdt dat afworpt. Equus mordax & calcitro/een peerdt dat bjt ende slaet.

Equus admissarius, qui ad equas admittitur sobolis procreandæ gratia/eenen clm hengst.

Equus morbidus/een krank peert.

Equus suffraginosus/dat spat heeft.

Veterinarius Græc. ιατρος/ee peerde meester.

G 4

Equus

LINGVÆ LATINÆ

Equus carpentarius/een maghen peert.

Frenum/eenen thoom.

Frenare equum/dat peert thoomen.

Capistrum/een halster. **Fiscella**/eenen maylcorf.

Orea, est corrigia quæ sub ore est / eenen riem die onder den mont comt.

Frontale, quod in fronte est / eenen riem die op het voorhoofd comt. **Aurææ**, corrigia ad aures.

Bulla/een spanghe oft beslach aen die thoomen oft aen den sadel: **Ornamenta freni & ephippij**.

Ephippium, **Sella**/eenen sadel.

Sellarius/eenen sadel maker.

Stapeda, ferrum ephippij cui pes imponitur / eenen steghel reep. **Antilena**/voor gordel: **Lorum ante pectus**.

Postilena, lorum ac strata ad caudâ / achter gordel.

Strata seu **instrata** dicuntur omnia quæ equis mulisve insternuntur, & dicimus equos stratos instratosq; eis ornatos / een sadel decksel oft der ghelijken.

Phaleræ, idē. **Equus Phaleratus**, pulcherrimis phaleris ornatus / een schoon peert wel verciert.

Insternere equum, **Parare equum** / een peert sadelen / bereyden.

Conscendere, **Inscendere equū** / op peert stighen.

Ille equus, neminem recipit dorso, **Nemini præbet dorsum** / dat peert en laet sich niet op sitten.

Excuti, deijci ex equo / vant peert worden gheworpen. **Calcar**, aris, neut / een spore.

Fodere equū calcaribus, **Subdere calcar equo** / dat peert die sporen gheuen.

Equus it pedibus certis, non facile cespitat / dat peert gaet vast sonder strunckelen.

In pedibus incertis, passim cespitat / het strunckelt.

Trans-

Transferre se in recentē equum / op een vers peert
gaen sitten.

Quo infident equo, alter in strato, alter super clu-
nes / twee sitten opt peert / die een inden sabel, dye
ander achter.

Coniunctis cruribus sedere, nō diuarcatis / spdes
lūghe rijden. Ocrea een leerse.

Strigil vel strigilis, hōc eenen roscam.

Soleæ ferreæ een hoefijser.

Calcare equum, Induere equum soleas ferreas
peert beslaghen.

Caput trigesimum,

de Vehiculis.

Carrus, Vehiculum, Carpentum, Plaustrum,
Quadriga eenen waghē.

Vehicularius, Auriga een wagheman.

Stratum,

Cisium,

Carrum,

Carruca,

Currus brevis,

Biga,

Cisarius,

Carrucarius,

Bigarius,

Traha een sledde. Traheararius een sledman.

Pilentum vehiculum, quo matronæ uehuntur / ee
ioncfrou waghē.

Lectica, vectabulum, vehiculum velis tectū quo
nobiles viri & foeminae utebantur een rosbarr.

Rota een rat / Radius rotæ een speeke.

Temo, onis een dýffel. Axis een asse.

G 5

Embo

LINGVÆ LATINÆ

Embolum dici potest obex ille, qui rotæ præfigi-
tur/een huns, Jussilamen vocant.

Spondæ currus / die waghen leeren oft plancken;

Corbis plaustralis/waghen corf slecht,

Scutica/een sweepe, Helcia/touwen.

Iungere equos / die peerden aenden waghen slaen

Dic aurigæ vt iungat equos.

Disiungere equos, estingo soluere / die peerde waf-
laen,

Conscendere currum/op den waghen stighen.

Facere vellatum/som vracht varen.

Vehere/vueren, Vhes/een voeder.

 { Fœni/voeder hops.

Vhes { Lignorum/voeder houdtts.

 { Fimi/voeder mest.

Axungia/waghen smeet.

Vngere currum/den waghen smeten.

Onerare currû fœno, lignis/eenen waghen laden.

Exonerare currum/lossen/leech maken.

Cantharus ferrum, quo rotæ extremitates vinciuntur/bellach vant rat.

Carpentarius/een waghen maker.

Lassus sum ob quassationem currus / ick ben moe-
de vant schudden des waghens.

Currus boué trahit, prouerbiû de re quæ preposte-
rè geritur/dat wijf regeert den man, Vel similia.

Caput trigesimû primû,

de quorundam Animalium nominibus.

A Nimal/een dier. Tera/een wijf dier.

Afinus/een esel. Ab equis ad afinos, Prouer-
vanden os op den esel.

Afinum sub freno currere doces, id est, doces in-
doci-

docilem/ghy leert dē ghenen die niet leere en can.
 Asinus inter simias/Den esel onder die simmen/
 Quando stupidus in dicaces & nasutos incidit,
 Canis/eenen hondt.

Canis { Mitis/eenen saechtmoedighen hondt.
 Crudelis/eenen quaden hondt.
 Rabidus/eenen rasenden hondt.
 Melitæus/een ioncvrouwen hondelick.
 Venaticus/eenen haefwint.

Caniculus, Catellus/een hondelick.

Canicula, Catella/een teefken.

Vertagus pen corrept. canis qui sponte venatur &
 prædam domum refert.

Canis festinās cæcos parit catulos/haestich werck
 en was noyt goet.

Canes timidi vehementius latrant/rome hanfen
 en kjuen niet veel.

Ovis/een schaep. Agnus/een lam.

Veruex, ecis/eenen hanel/weere. Aries/eenē rā.

Vpilio, onis. Pastor ouium/een schaep herder.

Ovile/een schaeps hove.

Pedum/een schepers voich.

Tondere oues/schaep scheeren. Prouerb.

Boni pastoris est tondere pecus, non deglubere.

Een goet herder sal zyn schaepkens scheren, niet
 villen.

Porcus/een vercken.

Sus suis/een swijn. Tam ferus quàm domesticus.

Bœotica sus, id est. stupidus/eenen grouen esel.

Verres/eenen beer. Porcus non castratus.

Maialis, porcus castratus/eenen berch.

Aper/een wilft vercken.

Simius, simia/ē simme. Simia est simia, etiā si ge-
 rat

LINGVÆ LATINÆ

rat aurea insignia. Prouerb. een sim is een sim al
hadse een gulden cleet aen.

Cercopithecus pen. long. een merccatte,

Mustela, een wesselken.

Felis, Mustela domestica, eē ratte. Ratus / eē ratte,

Mus, een mups. Muscerda, stercus murum.

Sorex, een velt mups.

Bos, een os oft hoe. Vacca, een hoe.

Iuuenca, een ionghe hoe. Vitulus, een calf.

Taurus, een offe oft vette.

Caper, hircus castratus, eenen ghesneden bock.

Hircus, eenen onghesneden bock.

Capra, een ghepte. Caprea, een rhee.

Cervus, een herte. Cervinus vir, prouerb. In ho-
minem formidolosum, & fugæ fidentem magis
quàm viribus, een bloode ratte. Cerua, een hynde.

Cuniculus, een conijn. Lepus oris, eenen haes.

Leo, eenen Leeuwe. Leona, een Leeuwinne.

Mus, eenen mups. Mutui muli scabunt. Prouer.

Hy eeten malcanderen. Erinaceus, eenen eghel.

Lupus, eenen wolf. Lupus pilum mutat non mo-
res, hy ghijst eer hy wist.

Lupus est in fabula, hy is hiet by daer top van spre-
ken. Etiam si lupi meminisses (subaudi) interuenis-
set. Daermen vanden Dupuel sprecht daer is hy
gheerne by. Talpa, eenen mol.

Sciurus, een eekhoorn. Animalculum cauda sibi um-
bram faciens. Vulpes, eenen vos.

Aniosa vulpes haud capitur laqueo, oude vossen
zijn quaet te bedrieghen.

Caput trigessimū secundum

de Auibus.

Auis

A Vis/een voghel. Auicula/een voghelken.

Ala/een vloeghel. Pluma/een plupme.

Avis implumis, id est sine plumis.

Plumescere est pennatum fieri, vt auiculæ plumescunt/die voghelkens crýghen veren.

Volare/vliegghen. Sine pennis volare haud facile/

Tis quaet vliegghen sonder vloegghelen.

Prouerb. Ego illi abcidam alas/it sal hem zýn vloegghelen coiten.

Auiarium/eenē voghel coif. Omnis locus vbi custodiuntur aues vel quò recipiunt se.

Auceps/een voghel vanghen.

Exercere aucupium/vogghelen vanghen.

Capere aues retibus explicatis/ met netten vangh.

Capere viminibus visco illicitis/ met lým roeden.

Viscus vel viscum/lým.

Nidus/eenen nest. Nidulari/nestelen.

Componere nidos, idem.

Inuestigare auium nidulos/vogghels nestikēs suet.

Aquila/reenen ~~W~~rent. Auium regina. dicitur quod altissimè volet, Ideoq; armigerum Iouis poetæ eā nominat. Gallus/reenen haen. Gallina/een hime.

Pullaster/reenen ionghen haen. Pullastra/een ionge hime.

Capus, Capos/een capup.

Glabrum & deplumem reddere capum/ eenē capup.

pup/ schoon maken.

Gallinarius, qui curat gallinas. Gallinarium locus

vbi morantur gallinae/een hoenderhups.

Anas, atis/reenen eyntvoghel. Anaticula diminut.

Querquedula, sunt minores anates.

Anatarius, qui anates custodit, pascit/een eynden

biñuer. Anser/een gans. Anserinus adiectiuum.

Pēna anserina, Femur anserinis/ eenē gansen bout.

Adeps

LINGVÆ LATINÆ

Adeps anserinus / gansen smout.

Pygargus / een trap gans.

Ciconia, **Pelargus** / eenen opwaert.

Cygnus, olor, een swaen. Est avis candida anseris maior. **Corvus** / een raue. Græcis corax avis

omnium nigerrima, Mali corui malum onum, Prouerb. / **Hoo die meester is soos oock die discipel.** Horatius,

Dat veniam coruis vexat celsura columbas / **diep die skens hantmen / die groote laetmen loopen.**

Cornix, **Cornicula** / een crave.

Cornices prodigiosæ viuacitatis esse dicuntur, unde de vehemeter annoso, cornice viuacior dicitur.

Columbus / een duuuer, est masculus.

Columba foemella / een duvue. **Columbarius**, qui curat columbas / een duvien dhuuer.

Columbarium, Græcè peristerotrophium / een duvfhuys, propriè tamen columbarium loculamentum est in peristerotrophio singulis paribus coluborum præparatum.

Var. Singulis paribus columbaria fiunt rotunda in ordine crebra. **Den nest gater int duvfhuys.**

Palumbi syluestres columbæ sunt / **wal duvien.**

Pipio, onis, pullus colubinus, Græcè peristeridon / **een tonghe duvue.**

Coturnix, ortygometra / een quackel. Nidulatur in segetibus aut gramineis locis.

Carduelis, **Achantis** / een dūstelwinck. Pascitur in spinis & carduis. Verg.

Littoraq; **Alcionem** resonant & **Achantida** dumin.

Alcyon, onis / eenen voghel.

Adon græcè, latinè lusciniæ / eenen nachtegael.

Bubo canit lusciniæ, Prouerb. **die ongekierde nist den**

Den gheleerden onderriichten.

Alauda eenen leeuwerck. **Plumam** habet in capite elatam instar galeri. Vnde & **Galerita** dicitur.

Frigilla een vintche. **Ficedula** een sneppe.

Passer eris een mussche. **Merula** een meerle.

Mergus een dupper. **Perdix** een velthoen.

Regulus een conftickhen. **Hyrundo** een swaluw.

Motacilla auis semper moues candā, eē quicsteet

Grus, auis **Palimedis** eenen craen.

Falco eenen valck.

Monedula, auis furacissima, een hawwe.

Graculus eenen roech.

Garrulus eenen marcolf.

Coccix, **cuculus** eenen hoeckhoeck.

Millus eenen kieckendief. **Miluius**, **Idem**.

Nisus een sperwer.

Picus, est auis ad uncis vnguibus arbores excavaas vbi pullos educat, eenen specht.

Sturnus een spreuwe.

Accipiter eenē hawich.

Ardea eenen reygher.

Noctua een wle.

Ulula een steen wle.

Bubo een schupfuyt. **Auis** in cauernis locistę desertis habitans noctu volitans sola.

Otus bubone minor est, noctuis maior, auribus plumbeis eminētibus, latini **Asionā** vocāt, tāsōle.

Onocrotalus, auis cygno similis dicta ab **ὄρε**, id est afino & **κροταλίζω**, id est crepitu, quod collum in aqua mergens spiransq; similem reddit sonum afinino ruditui, eenen roesdom.

Vespertilio sola volucrum parit, vt. quadrupedia, & pullos lacte alit, habet pro pēnis membranā; nomen habet à vespere, quod crepusculo vespertino consuevit volare, een vleermuyt.

Pauo

LINGVÆ LATINÆ

Pauro, onis, vel pauro. Iunonis avis/ eenen pauo.
Struthius/ eenē strups. Fœmina vocatur, Struthio,
 onis. Hinc pennis struthionis/ een strups vere.
Turtur/ een tortelduue. Verg.
 Nec gemere aërea cessauit turtur ab vlmo.

Caput trigessimum tertium,

de quorundam Avium proprietatibus.

T	U rtur & columba gemit. S turnus. pisitat.
	A nser. gratitat. A nas. tetrinit. G rus. gruit.
C ygnus.	drensat.
A ccipiter.	pipat.
M ilvus.	lipit.
G alli.	cucuriunt.
G allina.	gracillat.
P auro.	pupillat.
H irundo.	trinitat.
A quila.	clangit.
C uculus.	cuculat.
V ultur.	pulpat.
C orvus.	crocitat.
C ornix.	cornicatur.
C iconia.	glotorat, crepitat.
G raculus.	frigulat.
P asser.	pipit.
V lulæ.	vlulant.
B ubo.	bubulat.
V espertilio.	stridet.
N octua.	cucubat.
R egulus.	zinzilulat.
A pes.	bombilant.
C icada.	fritimit.
P alumbæ.	Plausitant.

Proprie

Proprietates quædam aliorum animalium.

Leones,	rugiunt.
Lupi,	vlulant.
Apri.	frendent.
Cervi & Onagri.	glocitant.
Tauri.	mugiunt.
Equi.	hinniunt.
Verres.	quiritant.
Sus.	grunniunt.
Canis.	latrat.
Asini.	rudunt & occant.
Oves.	balant.
Arietes.	blacterant.
Vulpes.	gannit.
Vagiunt.	lepores.
Mures.	mintrant.
Serpens.	sibilat.
Rana,	coaxat.
Mustellæ.	dintrunt.
Hircus.	mutit.
Ursi.	vncant.

Caput trigesimū quartū,

de Vermibus & Insectis.

Vermis, een worm. Vermiculus, een wormke.

Campe genus vermis arboribus, & herbis hortensibus infestissimum, een rupstie.

Teredo, in is, een hout worm.

Bombix, vermis ducens tenuissima fila, vnde præciosæ vestes fiunt, quæ vocantur bombycinæ, et siden worm. A pis, een bpe.

Examen, eenē bpe swarm. Apes ducūt exanimas: die byen swarmen.

H Apia

LINGVÆ LATINÆ

Apiarius een bye man.

Alueus eenen byecoif. **Aluearium** fiue alueare lo-
cus vbi sunt aluei. **Apiarium**, idem.

Fucus een holm. Genus apis non mellificans. Vnde & ignavi scholastici, qui (vt inquit Horat.) nu-
merus tantum sunt, nullamq; operâ literis impen-
dunt, fuci appellantur.

Aranea vel araneus spinnetop. **Araneorum** telas
texere. Prouerb. Id est, in re friuola nulliusq; frugis
infinitum & anxium capere laborem.

Culex een mugghe. **Culicem** elephanto compa-
rare, id est, minima maximis. **Musca** een vlieghe.

Cicada een krekel. **Cicada** vocalior, de loquace,
aut admodum musico.

Gryllus eenen krekel die snachts singhet.

Formica een mîre. **Limax** een flecke.

Papilio een boter vlieghe.

Pulex een vlo. **Pediculus** een lups.

Pediculi Platonis, Prouerbiale schema, in sordido
quod philosophi ita intenti sunt mentis culture ve
externos nitores negligant.

Pedicillus een fiere.

Lens lendis een net.

Hirudo, sanguisuga een echel. **Horat.** Non missura
cutem nisi plena cruoris hirudo. Prouerbialis ver-
sus in homines nimium sedulos, & quibusuis in re
bus immodicos / hy en laet niet af voor den buych

bol en is. **Gurgulio**, vermis frumenti / eenen coeren
worm. **Verg.** Populantq; ingentem farris acervum

Gurgulio atq; inopi metuens formica senectæ.

Scarabæus schalbyter, **Scarabæo nigrior** een swart
bruyt mensche.

Lumbricus eenen pier.

Tinea

Tinea, vermis libras & vetter arrodēs, een molter.
 Lytta, vermiculus in canūtingna, qui si catulis exi-
 matur, non sunt rabidi.
 Coluber een slanghe.
 Hydrus een water slanghe. Hydra, Idem.
 Vipera een ader. Lacerta een egdasse.
 Bufon een padde. Cymox een wantlupa.
 Termus een vleeschmade. Vespas een wesp.
 Crabro eē hoiffsele. Crabrones non sunt irritandi.
 men sal den dreck ongeruert laten oft hy stincht
 anders.

Caput trigessimū quintū,

de itinere.

Iter een reyse. Iter facere, Proficisci reysen.
 Conficere, Emetiri magnū iter, eē groote reyse
 doen. Via eenen wech. Semita eenen doet padt.

Regia,
 Publica, die heeren strate.
 Frita.
 Plaustraria.
 Iucunda, genuechliken wech.
 Ialebrosa, rouweit wech.
 Via Ambagiosa, vol ontwegen.
 Sinuosa, vol cromte.
 Lapidosa, steenich.
 Lutofa, lijchachtich.
 Saxi constrata, gesteenf.
 Arenosa, sandigen wech.

Viam facere siue sternere, wech maken.
 Aperire viā, dē wech opē doe. Aditū praeberē, Idē.
 Intercludere, den wech benemen. Intersepire
 viam, Idem.

Tenere

LINGVÆ LATINÆ

Tenere viam, den wech weten.

Ignarum esse viæ, Idem.

Scire qua via eundum est, Idem.

Non satis teneo viam Ach en weet den wech niet.

Vię ignarus sum, Idem.

Aberrare à via, vanden wech doelen.

Tota errare via, Proverbium in eos qui vehementer aberrant, seer doelen.

Toto coelo errare, Idem.

Monstrare viam den wech wijsen.

Reducere in viam, weder in den wech brengen.

Diligenter observa omnia viæ signa, **Aspice viam**, domos & alia signa quæ postea admoneant, quo sit flectendum, quæ via retinenda, mercht neersich op den wech.

Est mihi abeundum in forū, In forum mihi transcurso opus est, ick moet op die mercht gaen.

Qua itur ad forum? quæ via ad forum ducit?

Waer gaet men na die mercht, Respondest

Hac, illac, istac, scilicet itur, vel hec, illa, ista, scilicet via ducit ad forum.

Hac itur breuius, **Hac via est breuior**, compendiosior, dit is den naesten wech.

Sic illa via est longior, minus compendiosa, dien wech is verder.

Transire plateam, een stract door gaen.

Flectere ad dextram, gaen die rechter handt omme gaen, **Ad sinistram**, aen die sincke handt.

Concedo, eo, recipio me in templum, ick gae nae die kercke.

Nominibus appellatiuis & regionum additur præpositio, sed proprijs nominibus oppidorum non additur, vt **profectus in Holladiam**, **Recepis se in**

cubi-

cubiculum, Cōcedam Lōianū, Ibo Nēcelesiam,
Eamus intro. Recipiamus nos intro, Ingrediamur
domum, laet ons ingaen.

Exeamus foras, Egrediamur domum, laet ons wt
gaen.

Adeas patriam bonis anibus, Fausto sydere in pa
triā proficiscaris, Feliciter tibi succedat hoc iter.

God gheue u goeder ryse.

Iaxit Deus vt incolumis ad nos redeas. God ge
ue dat ghy ghesont wederom coempt. Cum.

Te incolumē redysse gaudeo. Gratulor tibi aduen
tū. Mitte re comitem in viā. In mede gesellen inden
wech verliesen.

Obserua illum ne nobis elabatur, ne discedat a no
bis inscijs. wacht op hē dat hi niet van ons en gae.

Ambulare, Spatiare, wandelen.

Vltro citroq; ambulare, op ende neder wandelen.
Hæc deambulatio acuerit stomachum. dese wan
delinghe sal appetijt maken.

Lentē & mollior ire, pēdetentim, lansen gaen.

Celeriter, celeri gressu incedere, gheras gaen.

Incedunt bini, Bini ingrediantur, sp gaen bi parā.

Incedunt iunctis inuicem lateribus, sp gaen spde
aen spde.

Abire, discedere, wech reysen.

Profectionem parare, Z hem bereyden tot die reys.

Sarcinas colligere, Z seschoenen smecten, nos.

Induere talaria, Z dicimus.

Amandare aliquem, wech seyn den. Ablegare, idē.

Ad quam horam ingressus est iter, Qua hora se co
misit itineri, op wat vten is hy ghereysu.

Respondet Ad horam tertiam, Hora tertia, &c.

Accinxit se itineri vel ad iter, Iter ingressus est, hi

hi heeft

LINGVA LATINA

heeft hem tot die reyse ghegheuen.

Redire,

Reuerſi,

Reuenire,

} weder comen.

Venit domum cœno infectus, luto aspersus **hy is beſpicht thups ghecomen.**

Hac eamus, vt vitemus cœnum tenaciſſimum, ne incidamus in lutum / laet ons herwaerts gaen dat wij int ſlſch niet en vallen.

Tene viam quam rodit flumen / houdt den wech by dwater.

Nox opprimet nos, den nacht ſal ons belooſen.

Periculũ eſt ne nox nos in agris occupet, het is te duchten dat ons den nacht opt velt ſal ouervallen.

Fugit, auſugit, dedit ſe in pedes, **hy is gaen looppē.**

Eamus ad me, id eſt, in ædes, meas laet ons tot mijn hups gaen. Iuit ad diuæ virginis, ſubaudi a dem. Iuit rus, **hy is bupten ghegaen.**

Agit rure, **hy is bupten.**

Rediſt rure, **hy is van bupten comen.**

Diſcedā cras primo diluculo, cum primum diluxit.

Abibo craſtino die cum prima luce, **ſal merghen metten daghen reysen.**

Proſiciſcār pedes, **ſch ſal te voet reysen.**

Sic eques, nauigio, curriculo.

Caput trigeſimũ ſextum

de Nauigio.

Navis, Nauigium, vnde diminut. Nauigiolum, een ſchip.

Cymba, nauicula, ſcaphayren ſchuyt of boot.

Nauicularius, ſcapharius, een ſchuytman of boot ſchuyper.

Nau-

TYROCINIVM.

20

Naupegus penul. long. fabricator nauis **een schip timmerman.**

Edificare nauem **een schip timmeren.**

Fabricari nauem, Idem.

Reficere nauem **een schip verstellen.**

Picare nauem **een schip peken/terren.**

Scipare nauem **een schip stoppen.**

Naualia, loca in quibus stant naues vel fiunt **baer men schepen maekt oft houdt.**

Deducere nauem ex naualibus **een schip vanden staet int water brenghen.**

Subducere nauem, est in terram trahere **een schip opt landt brenghen.**

Conscendere nauem **int schip gaen.**

Ascendere nauem, Idem.

Descendere ex nauibus **scheen gaen.**

Puppis **dat achterste van t'schip.**

Prora **dat voorste.**

Ille prora & puppis est Ioanni **hy is doen ende laten by Jannen.** **Carina** **die middelt van t'schip.**

Sentina **die pompe.** **Nautea** dicitur aqua quae in sentina est **pomp water.**

Exhaurire sentinam **pompen.**

Malus, mascu. **gene den mastboom.**

Erigere malum **den mast op heffen.**

Inclinare malum **den mast neer laten.**

Theca, locus mali **dat gat daer den mast in staet.**

Carchesia, foramen mali summi per quod rudentes dependent **dat gat bouen inden mast boom daer die touwen door gaen.**

Antenna **den spriet.** **Lignum** illud transversum in malo, cui velum alligatur.

Vchum **dat seyl.**

H

4

Tolled

LINGVA LATINÆ

**Tollere velum in altum, Pandere velum, dat seyl
op halen.**

Contrahere velum, dat seyl neer trecken.

**Nunc in hoc, nunc in illud latus transferre velum,
ghieten.**

Dare vela, subaudi, vento, seyl in de wind setten.

**Soluere, absolute accipitur pro cōmittere, nauem
mari, Oram soluere, Idem, afvaren.**

Facere ancoram, dat schip aen anchor leggen.

Stabilire nauem ancoris, Idem.

Commorari in ancoris, aen anchor liggen.

Duas noctes in ancoris commorati sumus.

Contus, een schipboom.

**Nauem contis propellere, dat schip met boomen
voort schuyuen. Remus, een rieme.**

Palmula remi, dat plat eynde.

Agere remum, remigare, roepen.

Remex, igitur, een roeper.

**Suam quique vicem remigabit, pegelich sal zyn
behoorte roepen.**

**Agere cymbam remis contra amnis cursum, tegen
den stroom roepen.**

Clauus, est gubernaculum, dat roer.

Tenere clauum, dat roer houden.

Rudentes, touwen oft kabelen.

Fori sunt tabulata nauis, die dennen.

Saburra, ballast.

Saburrare nauem, een schip ballasten.

Nauis oneraria, Holcas, adis, een hulk.

Nauis frumentaria, ad frumentū vehendum apta.

**Eodem modo dicuntur lignariæ, carbonariæ, Sa-
lariæ, soudt schepen.**

**Piscatoriæ, Aquariæ, quibus aquam portant, via
ven.**

vendant cyternas non habentibus.

Nauigo, navi proficiscor / tscheep varen.

Huc & illuc, Vltro, citroq; animi causa nauigare /
op en neder om die ghenuechte varen.

Aliquo dirigere nauem / dat schip erg hens toe sta-
pen.

Nautice rei peritus est / hy weet wel scheeps.

Nauicula fertur secundo vento / dat schip hen gaet
voor wint.

Nauis arbitrio fluctuam huc & illuc se voluit / dat
schip gaet voor wint ende waghen herwaerts en-
de derwaerts.

Nauis subinde illiditur vado / dat schip raecht die
wilde gront.

Nauis aliquot loels conuulsa haurit mare / dat schip
is gheschuert ende lecht.

Totam nauim mare occupauit / dat schip is vol wa-
ters.

Fueri nauim in tépestare / dat schip in eenē storm
beweeren.

Facere naufragium / schip brekinghe liden.

Naufragus / een die verloren reys ghedaen heeft.

Nauticus / een schipper van een groot schip / die
recht een paert aent schip heeft.

Partiarius / een reyer / ende al die een comenschap
mede bestaet.

Nauticus / een boots gheselle / schippers knecht.

Transuehere aliquem nauicula, Isulam traicere /
ouer schepen ouer setten.

Transuehi nauigio rhenum, Traduci nauigio per
rhenum, Deferri, Peruehi in vltiorē rheni ripam
nauigio / ouer gheset worden oft gheuoert.

Tranare, Trāsnatare Isulā / ouer die Isel swemmen.

LINGVÆ LATINÆ

Vado trañcere Isulam/door die Iſel gaen.

Ponto, onis, een ponte. Nauis qua trañciendie omnibus vtimur loco pontis.

Isulam ponte conſternere, Pontē imponere Isulæ, een brugge ouer die Iſellegghen.

Isula celerem agit curſum, Magno impetu fluit/den Iſel ſtroom gaet ſterck. Sic pigre fluit, nullo impetu/den ſtroom en gaet niet ſterck.

Isula eſt ſuperflua campis, Inundat aquis campos, Egreditur aluei ripas/de Iſel loopt ouer al Ripas/een ouer des loopende waters.

Littus, oris, neut. een ouer der zee.

Fluuius/een loopende water.

Mare die zee. Eſt accessus maris/tis hooghe water.

Eſt recessus maris/tis leghe water.

Æſtus/die ebbende vloet. Id eſt, accessus & recessus maris. Æſtus accreſcit, ſtatis auctibus accedit, creſcit/die vloet coemt/dat water waſt.

Æſtus recedit, remeat ſtatis diminutionibus, decreſcit/dat water valt.

Æſtus conſiſtit, interquieſcit, die vloet ſtaet ſtil/dat water en waſt niet oft en valt niet.

Omnia ſecundo æſtu procedunt, Prouerb. het wāt al wel.

Exhibere naualis prælii ſpectaculū/te water ſien.

Caput trigefimūſeptimū

de conuenientia Mercaturæ.

Mercator, Negotiator/een coopman.

Mercator pannarius/een laken cooper.

Inſtitor/een cremer oft coopman.

Solidarij negotiatores, vulgo graſſarij dicuntur.

Minutarij, venditores propolæ.

Fru

TYROCINIUM:

Frumentarius cenoten coopen.

Mercatura comenschap.

Exercere mercaturam, negotiar/comenschap han-
teren.

Discere artem mercatoriam, **Studere mercaturæ**,
comenschap leeren.

Transfere se à literis ad mercaturam, sich vander
leeringhe tot comenschap gheuen.

Terra marisq; volitat: vilis lucelli gratia by repst te
lande ende te water diu cleyn gheuen. **Horat.**

Impiger extremos curris mercator ad Endos,

Per mare pauperiem fugiens per saxa per ignes,
ghy repst aent eynde vander weereit om v comen-
schap, gheen perikel aensiende.

Emere, Comparare, mercari coopen.

Vendere, Distrahere, Venundare vercoopen.

**Hæc verba exigunt ablatiuū pretij sine præpositio-
ne**, vt emē hunc librum aureo, **Nō emerim vitiosa**

nuce, sed hi genitiui, **Tanti, quanti, pleris, mino-**

ris, adijciuntur sine substantiis, vt quanti emisti

librum, **Wat hebdi voot dat boeck ghegheuen**,

Pluria emi quā reuendere possum.

Emē procedunt substantiis, genitiui migrāt in ab-

latiuos, Vt quanto precio emisti: Tanto, minore.

Emē quanti potes minimo / coopt so ghy naest

condt.

Vende quanti licebit plurimo / vercoopt so dier als

ghy condit.

Dare aliquid pro corollario, wat toe ghenen.

Emē eelege vt deure aliquid corollarij / beschepe

dat dat ghy wat toe hebben sult.

Sumere exemplum paeuen.

Non emā pyra priusquam exemplum sumpserim

am 32

L I N G U A L A T I N A E

Ich en sal die peren niet coopen eer ick se gheproeft hebbe.

Æstimare, Indicare, Inscribere louen/verderen.

Quanti æstimas istum librum? Hoe veel loeft ghy dat boeck.

Stufero, Duplo stufero, subaudi æstimo.

Indica quàm sis daturus minimò, Quanti emi potest minimò, louet so ghelt naest gheuen wilt.

Licere vel licitari, est præcium offerre, gelt bieden.

Quanti licitatus es librum? Wat hebdi voor dat boeck gheboden? *Responde; Aureo,* scilicet *licitatus sum.*

Addicere toessaen. *Tantillo tibi non addixero,* Ich en wilt u voor soo weynich niet toessaen.

Nummus hic abesse non potest, Ne nummo quidem minoris tibi vendam, het en mach niet eenen penninck min wesen.

Alterum tantum tibi dabo, ick sal u noch eens soo veel gheuen. *Plautus; Etiam si alterum tantum perdendum esset,* al soude ick noch eens soo veel verliezen.

Calistus: Totum cum altero tanto cogitur soluere, hy moet dat heel ende noch eens soo veel betalen.

Elocare aliquid in singulos annos tribus pureis wat verhueren alle iaer om dri ghuldens.

Hic conducitur; Sed illud est eius qui accipit; præter hoc illius qui dat. Eleganter tamen contrariò modo usurpantur, vt *Elocare alicui domum ædificandam* peminant een huys besteden te timmeren.

Elocare puerum instituendum, een kind besteden om te leeren. *Conducere domum ædificandam, puerum instituendum,* aen nemen.

Com-

Commodare, Dare cōmodatō, leenē. Sed illa quæ eadem restituntur, vt comoda mihi librū tuū, leent *my uwen boeck*. Mutuamus quæ non eadē, sed alia eiusdem generis & prætij redduntur.

Mutuari, est mutuo accipere, vt mutuatus sum à mercatore quodam decem aureos / *ickt heb thien gulden van eenen coopman gheleent.*

Mutuare, est mutuo dare, Mutua mihi aureum, leent *my eenen gulden.*

Credere, borghen. Bibliopola noluit mihi librum credere, Hinc creditor, creditum.

Debere, schuldich wesen. Plura debet, quàm solue re potest, Non est soluendo.

Animam debet, Prouerb. hy is meer schuldich dā hy can betalen.

Debitor, een schuldenaer. Nomen pro eodem ac cipitur. Colu. Mala nomina sæpe interpellanda sunt, die qualijck betalen die moetmen dicwils vermanen. Sic, Bona nomina non interpellando sunt mala. Quantum dabo pro rescindenda emptione? *wat sal ick te roucoop gheuen?*

Per soluenda computatione emptionē rescindere, met den wijn coop afgaen.

Præ manu aliquid dare, wat op die handt gheuen.

Præscribere, statuere diem solutionis vel solutio nem, eenen dach setten te betalen.

Certare cū aliquo sponfione, sponfionem facere, Deponere, certare prætio, wedden.

Quo pignore vis certare? Quid vis in sponfionē deponere? Quanti vis contendere? *waerom wilt ghi wedden?* Responde: Pignore vnus aurei / *om eenen gulden.*

Ioannes erit iudex sponfionis, Apud Ioannē depo ne

LEGE LATINÆ

netar pecunia / Jan sal die rechter wesen / Jan salt
ghelt bewaren.

Vici sponsonem / ick heb ghewonnen.

Mutare,

Permutare, } manghelen. Barb. Cambire.

Commutare, }

Ego permutavi Vergiliū Terentio / Ich hebbe Ver-
giliū ghegheuen voor Terentio.

Commitemus inter nos libros / laet ons manghe-
len met boecken.

Nolo librum meum tuo permutare / ick en wil niet
met u manghelen.

Mutavi vestem meam cum Ioanne / Jan ende ick
hebben ghemanghelt met cleederen.

Commutare nummum aureum argenteis / eenen
gulden wisselen voor silueren gelt.

Oppignorare, Pignori dare, opponere, dare in pi-
gnus / te pande gheuen.

Vestis mea ob duos florenos oppignorata est, pignori
posita / mīn cleet is om twee gulden te pande
gheset.

Accipere aliquid pignori / wat te pande nemen.

Abiuravit mihi creditum, iuravit se nihil mihi de-
bere / hy heeft my die schult ontswozen. Persolvere
res alienum, Liberare se debito / schult betalen.

Subducere rationem / rekenen.

Facere calculum, idem.

Ratio accepti & expensi bene inter eos conuenit
si sijn haer rekenenschap wel eens.

Inducere rationem / in die rekenenschap bienghen.

Ratio / rekenenschap. Calculus / rekenpenninck.

Codex accepti & expensi.

Codex rationalis / eenen rekenboeck.

Refer

Refer in codicem rationarium quicquid meo nomine expenderis / schrijft in uwen rekenboeck al wat ghy voor my tot gheeft.

Codex accepti / eenen boeck des ontfancks.

Codex expensi / des wtgheuens.

Chirographum / een handschrift.

Apocha, chirographum quo testatur creditor sibi factum satis à debitore, vulgo quitanciam vocant, een quitantie.

Antipocha, quo debitor fatetur debitum creditori, aut quo quis se obligat, een bekentenis brief.

Pugilaris / een schrijf tafel, mase. gene.

Calymfestus, Tabella deletilis, codex ille membraceus, qua mercatores vtuntur, een boeckken daer men totwrecht ende weder in schrijft ghelijck die coopliden hebben.

Stylus, Graphium / een grieffel.

Mercēs, edis / loon. Non est merces labore digna, dat en is gheen arbeys loon.

Transigere de mercede cum operario / eis worden met eenen arbejder van loon.

Seruare fidem / gheloof houden. Seruabo tibi fidē.

Liberabo apud te fidem meam / ick sal v gheloof houden.

Soluere, frangere fidem / gheloof breken.

Fide iurare pro aliquo / voor yemant vorge bliuen.

Dabo illi tuam fidem secutus / ick salt hem op v woort geuen.

Est fide prope labefacta, Fides eum ferè defecit, hi is schier wten gelooue. Tantum mihi redit à te, so veel coempt v van my weder.

Quantum tibi vel ad te redit, hoe veel coempt v weder.

Ane

LINGVÆ LATINÆ

Annona se laxat, id est, Annonæ prætiū se remittit; dat rozen slaet af.

Annona ingrauescit, id est, carius, multoque pluris venire incipit, inténditur; dat rozen slaet op.

Quæstui & sumptui deditus est; hy is neerich ende teerich.

Componere merces; dat goet packen.

Explicare merces; dat goet ontpacken.

Subarrare contractum; eenen gods penningh gheuen op den coop. Contractus noster nondum subarratus est. Arbitr; een schepts man.

Proxenetæ; een makelaer. Monopola; een fochter.

Danista, scenerator; een woetchenaer; eē lombaert.

Fœnero, as, actiue, dare ad vsuram, Deo fœnerat qui miseretur pauperi.

Fœnerari deponentaliter accipere ad vsuram, vœ fœneratus sum à nummulario viginti aureos, id est, ad vsuram accepi.

Scruta, orum; out goet. Scrutarius; die oudt goet vercoopt. Lucil. Quid nîscruta quidem, vt vëdat scrutarius laudat. Fortuna; een auentuer.

Experiri fortunam, lacere aleam. Prouerb.

die auontuer besoecken; waghen.

Fortuna mihi fauet, amica est, fortunatus sum; ich ben gheluckich.

Fortuna mihi nouercatur, aduersa est, infortunatus sum; ich ben ongheluckich.

Fortuna mihi cū Ioanne communis est, i. Ita sorte communi sumus, vt & lucri & dāni apud vtrūque par sit futura ratio; ich ben Ioannen in als ghelick.

Caput trigessimū octauū

De Moneta & Pecunia.

Mo-

Moneta/een munte. Monetarius, qui moneta
tam cudit/een muntmeester.

Pecunia/gelt. Nummus, Numisma/eē penninck.
Numismatis materiam mixtura quapiam vitiare,
ghelt valschen.

Numisma circuncisione minuere, gelt besnijden.

Numismatis aestimationē intendere, gelt op settē.

Sic remittere/ghelt af settē.

Nummus aureus/eenen gouden penninck.

Sic argenteus/eenen silueren penninck.

Adulterinus/eenen valschen penninck.

Nummi minuti, minuta pecunia/cleyn ghelt.

Nummi argentei crassiores, dicke silueren pen-
ninghen.

Commutare argenteum crassiorē minutilis num-
mis/eenen dicke penninck wisselen.

Commutare nummum aureum argenteis, eenen
gulden wisselen.

Aureus rhenanus/een goldt gulden.

Cornutus aureolus/een horens gulden.

Philippatus, Philippus/een Philippus gulden.

Carolinus/een Carolus gulden.

Coronatus/een Croon.

Angelatus/een Angelot.

Ducatus/een Dukaet.

Nobilis/een nobel. Nobilis rosatus/een rosen nobel.

Drachma siue denarius valet quatuor tertijs, id
est, quatuor stuferis Geldricis, een half oort van
eenen goldt gulde. Dicitur autem denarius, quod

valebatur decem assibus. Didrachmum est oort golde,
septem stuferi Hollandi, octo Geldrici.

Tetradrachmum quatuor denarii, eē hantien goldt
gulde. Quatuordecim stuferi hollādici, Scherida.

I Decem

Decem drachmæ siue denarij faciunt vnum coronatum, hoc est quadraginta stuferos Geldricos & trigintaquinque stuferos Hollandicos, quod dicitur legitimum coronati precium.

As assis mas, decima pars denarij, duodecim vnciæ, ontrent een halve Hollandsche blanche, een Berderwücher stupuer.

Deunx, vndecim vnciæ, ontrent sesen halve Hollandsche penninck.

Dextans, decem vnciæ, ontrent vyf penninghen.

Dodrans, nouem vnciæ, ontrent vyfsten haluen penninck.

Bes, octo vnciæ, ontrent vier penninghen, een oort van eenen stupuer.

Septunx, septem vnciæ, ontrent vierden haluen penninck.

Semissis, sex vnciæ, dri penninghen.

Qujcxunx, quinque vnciæ, ontrent derden haluen penninck.

Triens, quatuor vnciæ, twee penninghen. Etiam dicitur **Teruncius** & tribus vncijs. **Sextans**, duæ vnciæ, eenē penninck. **Vncia**, eenē haluē penninck. **Sestertius** quasi sesquitertius, significat enim duos asses & semissem, quare his notis pingitur. **II S.** duæ lineæ priores significant duo & S. significat semissem, valet autē quarta parte denarij, ontrent eenen Gelderschen stupuer. **Nummus**, idem.

Mille sesterti, mille nummum, mille sestertij non plus faciunt quàm vnum sestertium in neutro genere. **pro Croonen.**

Mina quæ & libra dicitur valet decem coronaria.

Obolus sexta pars drachmæ, ontrent thien penninghen. **Semiobolus** semiobolum, ontrent vyf penninghen.

penninghen, Sesquiobolus, sesterium facit, Sex oboli denarium.

Stuferus simplex, duplex, sesquiduplex, tribus, quadruplex, nota, sunt, Cruciatus een cruytser.

Caput trigessimumno-

num de Temporibus vocabulis & Formulis.

Tempus eenen tijt. Tempus omnia reuelat.
Proverb. Alledinck compt metter tijt int openbare.

Maakere temporis rationem / den tijt waer nemen.
Non finam tempus sine fruge fructusq; dilabi / ten
en sal den tijt niet sonder vrucht voorby laten
gaen.

Tempus elabitur, defluit, praeterit, fugit / den tijt
loopt wech.

Quid.

Tempora labuntur tacitisq; fenescimus annis / die
tijden gaen voorbywende op worden stilvoeghen-
de oudt.

Tempori ter rechtet tijt.

Tempestiue, zo och ghenoech in tijt.

Intempestine, bukten tijt, ontijde.

Derorlaet. Serius, later.

Saeculum / eenen tijt van hondert jaren oft een
menschen leuen. Saeculum mihi abfuisse videris /
thij. dencht dat ghy hondert jaren tot zyt ghes-
woest.

Annus een laet, Semiannus een half laet.

Sexmensus, onder half laet.

Biennium / eenen tijt van twee jaren, Bic trienniu.

Quadriennium.

Trimestre eenen tijt van dri maenden.

Semestre eenen tijt van ses maenden.

1 2

Quod

LINGVÆ LATINÆ

Quotum agis annum? in wat jaer gaet ghy?
 Responde: Ago annū duodecimum, Decimūter-
 tium, Decimumquartū, Decimumquintū, Deci-
 mumsextum, Vndeicesimum annum ago / **ich ga**
in mĳn neghenthienste jaer, &c.

Quot annos natus es? / hoe oudt zyt ghy? Respon-
 de, Duodecim, quatuordecim, &c.

Quot annos hic egisti? Quot anni sunt quod huc
 venisti? hoe menich jaer hebt ghy hier ghewoest?

Duos annos, siue biennium hic moratus sum; Ab
 hinc biennĳ hĳr migraui / **ich heb twee jaer hier**
ghewoont.

Nota, abhinc, significare, sēps tam futurū quā
 præteritum, & admittere modo accusatiuum, mo-
 do ablatiū, v. octavo abhinc die me istic videbis.

Cice. Horum pater ab hinc duos & viginti annos
 mortuus est. Idem: Me ab hinc amplius viginti
 quinty annis respondisse dixit.

Ver, eris, neut. die lenten oft **strep tyt.**

Menses habet, Martium / **die Maerte.**

Aprilem / **den April.** Maium / **die Mey.**

Æstas / **die Somer.** Constat mensibus, Junio, **de**

de braeckmaent. Iulio, **die julymaent.**

Augusto, **die Oostmaent.**

Autumnus / **den herft.** Huius menses sunt, Septem-

ber, **die herftmaent.** Octobem, **die wintmaent.**

November, **die slachmaent.**

Hyems / **den winter.** Cuius menses nuncantur,

December, **de wintermaent.** Ianuarius, **de jannmaent.**

Februarius, **die sprockelmaent.**

Septimana,

Hebdomas, **den weke.**

Hebdomada,

Dica

Dies / eenen dach. Diecula diminut.

Perdere, transigere, traducere diem ocio / dē dach
ouerbrengen met leetheyt, Sic lusu, potationibus,
nugis.

Dies candidus, auspicatus / eenē gheluckigē dach.

Dies inauspicatus, ater / eenen ongeluckighē dach.

Dies festus, feriatu, feriæ / heyllich dach.

Dies profestus, operosus / werck dach. (dach.

Dominicus, solis, primus hebdomadis / son

Lunæ, secundus hebdomadis / maendach.

Martis, tertius hebdomadis / dīnſtdach.

Dies Mercurij, quartus hebdomadis / woōſdach.

Ionis, quintus hebdomadis / donderdach.

Veneris, sextus hebdomadis / vīndach.

Saturni, Sabbati, ultimus heb. ſaterdach.

Dies supplicationum, Amburbalia / crups dagen.

Pentecoste / Sinter.

Encænia, dies consecrationis templi / dē dach van
die kerckwīnghe.

Natalis vel natale Domini / ſterdach. Feriæ nata
litæ, idem.

Christianorum bachanalia / vastel auont.

Carnispruium, idem.

Quadragesima / die vasten.

Pascha, feriæ paschales / Paeschen.

Celebrare festū diem / den heylighen dach vieren.

Ioannes nunquam celebrat festos dies, Nullas ob
feruat ferias / Jan en viert nemmermeer.

Hodie ferias ago, Hic dies mihi festus est / hyden
vier ich.

Nox / dē nacht. Nocte / by nacht. Nox intempesta /

midternacht. Nocte intēpeſta domum venit / ter

midternacht quam by thups. Conticinium, Idem.

I 3 Nocte-

LINGVÆ LATINÆ

Noctescit/het wort nacht.

Vesper vel vespera/auont. Ante vesperam me ipse videbis/voor den auont sal ich by u zyn.

Vesper, vespertino tempore hoc facia / dat sal ick sauont doen. Aduesperascit/het wort auont.

Crepusculum vespertinum / tsaons tussche dunt heren ende lichten.

Crepusculum matutinum / smorgens tussche dunt heren ende lichten.

Gallicinium/als den haen smorghens crapt.

Diluculum, aurora/dagheraet.

Matutinum tempus, mane/den morgen stont.

Lucescit/het wort licht.

Cras prima luce ad te venia / morghen sal ick met ten daghe by u comen.

Meridies, tempus meridianum/middach.

Pomeridianum tempus/na middach.

Hodie/heden. Heri/ghisteren.

Nadius tertius/eerghisteren. Nadius quartus, Nadius quintus, Nadius sextus, Leguntur apud Plautum & nonnullos recentiores.

Interdium/by dage. Quid facis interdum siue de die? wat doet ghy daechs? Nocte dieq/by nachte ende by daghe.

Cras/morghen. Perendie/ouermorghen.

Cic. Scies cras ad summam perendie / ghy sal morghen weten/oft ten langsten ouer morghen.

Hinc adiecit, crastinus, perendinus, vt crastino die istuc veniam, sic perendino.

Pridie/daechs daer voor. Postridie/daechs daer nae. Postridie eius diei quo in patriam veni, febris laborare coepi/daechs daer nae als ick thyns den gheromen heb ick die cortse ghetreghen.

Pridie

Pridie quàm proficiscaris in patriâ , mihi inditium
facito / segghet my eenen dach te voren eer ghy
thups revst.

Hora / een vie. Semihora / een half vie.

Sesquihora / anderhalf vie.

Prescribere, Statuere alicui horam / een vie setten.

Quota sonuit hora? wat vie ist gheslaghen?

Undecima, subaudi sonuit, Quamdudû? hoe lan-
ghe ist gheleden? Modo / nu ter stont. Dudum /
langhe. Non ita dudum / niet langhe.

Duodecima præterijt, transijt, exacta est / twaelf
vren van nu.

Hora prima parumper abest, in stat, imminet / het
is nu een vie.

Horam te expectavi, Semihoram, Dimidiû horæ,
Horam dimidiatâ. Eodem modo dicitur dimidiû
dies, mēsis, anni, aut dimiatus dies, mensis, annus

Nota Tempus vixdum, præteritum per modo si-
gnificari. Terē. Apud forû modo de Dauo audiui.
Dat heb ich nu ter stont van Dauo ghehoort.

Tēpus paulo lōgius, scilicet vnius horæ semihoræ,
duarû aut trium per dudum & iamdudum so-
nuit duodecima, het is langhe twaelf gheslaghen.

Tēpus adhuc longius, scilicet aliquot dierû, men-
sum, aut etiam nonnunquam annorû per nuper,
pridem & iāpridem. Quāpridem pater tuus mor-
tuus est: non ita pridem, iam annum, duos annos

sesquiannum, Annum & amplius, Longissimum
tempus denotatur per quondam olim, iam olim,

hiæ voormals. Olim literæ in precio fuerunt.

Sciendum tamen iamdudum, iampridem, iā olim
significare actum insistentem & permanentem, ac
sepius exigere verbum præsentis tēporis, Vt iam

dudū adsum, lampridē hic habito, iam olim omnes te amant & colunt. Dudū, pridē, olim, significare actum transeuntem non durātem, & postulare verbū präteriti temporis, vt dudum hoc feci, si iam non facio amplius, Pridem fuit in ædibus nostris, olim hoc factum est. Olim dicitur etiam de futuro, olim te poenitebit facti / hier naemaels salt v berouwen.

Diu significat continuationē temporis. i. per longum tempus, Vt diu hic habitavi / ick hebbe hier langhe ghewoont. Terent.

Vbi vbi est, diu celari nō potest, Hinc fit comparatiuus diutius, Non abero diutius vna hora / ick en sal niet langher dan een vie tot zyn.

Non possum hic diutius agere / ick en mach hier niet langher wesen.

Modo, mox, nunc, tria diuersa tēpora significant, Modo hoc fecit, dat heeft hy nu terstont ghedaen, Mox faciet / hy salt terstont doen.

Nunc facit / nu doet hy dat.

Caput quadragesimum,

quæ ad Templum & Religionem spectant.

Templum, Ædes, sing. een kerche. Templū elegantī structura / een sup̄uerlyche kerche.

Templū eleganter fornicatum / een kerche dyt schoon gheweest is.

Ædicula, Sacellum / een capelle.

Adytum, Sacrarium / een gewocamer.

Altare, Ara / een altaer.

Sūmmum altare / den hoochsten altaer.

Inferiores aræ / die benedenste altaren.

Post altare / achter den altaer, Ante / voer, Iuxta / by.

Altare

Astare altari/by den altaer staen.
 Statua/een beelt. Statuarius/een beeltsnijder.
 Pictura/schilderije. Pictor/een schilder/maelder.
 Pictura artificiosissima/conflighe schilderije.
 Hierotheca/een opborje. Hierotheca aurea, deaurata, argentea, aenea, stannea.
 Sacrum vexillum/een kerck vaen.
 Candelabrum/eenen candelaer.
 Funalia, Tedæ, Faces/tortsen/fachelen.
 Tædiferi/die de tortsen draghen. Daduchi, Idem,
 Lychnus pensilis/een hanghende lampe.
 Chorus/eenen choor. Sedilia chori, siue clericorū,
 choor ghesloelte. Subsellia ecclesiastica/die stoelen
 indet kercken.
 Suggestus vel suggestum/eenen preeckstoel.
 Conscendere suggestum / op den preeckstoel climmen.
 Cōcionari, Annūciare populo verbū Dei/preken.
 Cōcionator, Præco diuini sermonis/een predicator.
 Concio, Adnunciatio verbi Dei/prekinghe.
 Audire concionem/hoozen preken.
 Baptisterium/een bunte.
 Baptismus/doopsel. Baptizare infantem,
 Infantem baptismo adhibere/een kint doopen.
 Quando infans dabit Christo nomen/wāneer salt
 kintt kersten ghedaen worden.
 Susceptor, siue fideiussor/een pater.
 Campana/een clocke. Rōpalum campanæ / eenen
 clock clepel. Tintinnabulum/een schelle.
 Pulsare/lupden.
 Tintinnabula siue campanæ primum signum pre-
 cum matutinarum dederunt / dat is eerstmael te
 mette geluyt. Sic secundū, Vltimū signū dederunt,

LINGVA LATINÆ

Facere sacrum / misse doen.

Audire sacrum / misse hooren.

Inferuire sacerdoti sacrificanti / misfen dienen.

Preces horarię / ghetiden. Soluere pensum precum horariarum / die ghetiden af lesen.

Matutinas / die metten.

Vespertinas,

Vesperas / die vesperen.

Preces Primas,

Tertias,

Sic sextas horę preces,

Nonas quas vulgus primā, tertiā vocat.

Codex precum horariarum & liber horarius dicitur quem vocant breuiarium / een ghetje boeck.

Vestis linea religiosa / een choor cleet.

Legitur apud Suet. Eras. in collo. Vbi nos videt mystagogus, accurrit, lineam vestem induit, sacra stolam addit ceruici / hy treckt syn choor cleet an ende doet die stoel om den hals.

Pallium sacrum / een ketsupfel.

Parochus,

Pastor,

Sacrae ædis rector,

Vicarius Pastoris / een Capellaen.

Ædituus / een Guster.

Ædilis sacer / een kerckmeester.

Sacri calices / helchten. Ampullae / ampullen.

Tabella osculatoria / eenen paes.

Thus / wieroect. Thoribulum / een wieroock vat.

Aqua lustralis / wýwater.

Aspergere aliquem aqua lustrali / wýwater gheuen.

Aspergillum / eenen wýquýpel.

Psalter vel psalta / een Oigheult.

Modu-

Modulator/een Musiker.
Precentor/die voor singhet.
Cantor/een Sanghet oft Tenoor.
Meentor/een Talsanter.
Occentor/een hoochzanger.
Succentor/die naefinghet oft den bas.
Confessionarius,
Auditor confessionis, } **een biecht vader.**
Auricularius sacerdos, }
Confessor, qui confitetur/die biecht.
Hodie de peccatis meis confitebor sacerdotem.
De vita mea sacerdotem confitebor.
Exonerabo conscientiam meam, id est, confitebor
crimina mea/ik sal te biechten gaen.
Supplicatio eleganter dictum pro eo quod vulgus
vocat processionem, Habebitur supplicatio / men
sal processie houden.
Pau supplicatio vaga & sine ordine / dat volck en
ghinck niet te recht in die processie.
Indicere ieiunia/ghelieden te vasten.
Indictum ieiunium/ghelieden vastendach.
Soluere ieiunia/vasten breken.
Hodie sunt feriæ esuriales, ieiunandum est / het is
heden vasten dach.
Diligenter seruat indicta ieiunia, Non facile soluit
ieiunia/hy vast scherp.
Initiari sacris ordinibus/ghewijst worden tot Prie-
ster.
Primum facere sacrum/eerst misse doen.
Sacrificus, mystes vel mysta, sacerdos / eē Paterster
Diaconus/Euangelist.
Hypodiaconus/Epistolaer.
Ceroferarius/een kerkerdraghet.

Exor.

LINGVÆ LATINÆ

Exorcista/die den dāvel bādet.

Exorcismus/die banninge.

Cœmeterium/een kerckhof.

Sepulchrum/een doot graf.

Sepulturæ tradere, humare, humi condere/begrā
uen. **Funus**/een līck. **Efferre funus**/een līck te grā
ue brenghen. **Pheretrum**/een baer.

Fossarius/een grāuer. **Horologiū**/een vrie werck.

Horologium { **Machinale**/een groot vrie werck.
 { **Excitatorium**/een wecker.
 { **Viatorium**/een compastien.

Solarium, generali vocabulo dicitur, quod ad so
lis vmbas horas demonstrat, siue pendeat, siue iā
ceat/een sonnen vrie werck.

Gnomon/die wīser int vrie werck.

Clepsedra/eenen sandtlooper.

Nola horaria/die vrie clock.

Cœnobium, Monasterium/een clooster.

Porticus cœnobij/den omme ganck/eenen pant.

Refectorium, Catalyma/eenen refec.

**Suscipere vitam monasticam, religionis professio
nem**/te clooster gaen.

Sacræ virgines,
Vestales,
Nonnæ, } **Nonnen**/baghūnen.

Præfectus sacrarum virginum/een baghūnen oft
Nonnen Pater.

Præfectus monachorum/een pater oft Prior.

Primas monachorum/een Generael.

Carmelita/een Vrouwen broeder.

Alexianus/een Cellerbroeder.

Brigidensis/een Bregitten broeder.

Canonicus regularis/een Regulier.

vicar

Hiero

Hieronimianus / een frater. Anachorita / een clu-
sener / heremijt. Dominicanus / een Preker broe-
der. Franciscanus / een minderbroeder.

Carthusienfis / een Carthufier.

Cellarius, Promus edus qui præest cibarijs pro
mêdis & recôdendis / eê helderweerder. Ianitor / eê
Portier. Deserere monasterium & fide declinare;
wtên clooster gaen.

Celeste sacramentum deserere, abnegare se de cul-
tu seruatoris / afsteden vandê Christen ghelooue.

Aberrare ad hæresim, præuaricari in hæresim / een
ketter worden.

Martyrium adiuuere, martyriû pati, martiri con-
sortium adipisci, aliquem martyrio adiuuere, ad-
gere / een martelaer steruen.

Caput quadragesimum

V primum, de Vrbe & Curia.

Vrbe, Oppidum / een stadt.

Oppidum { Opulentum / een rijke stadt.
Natura loci munitum / sterck van ghe-
eghentheyt der plaetsen.
Vallo cinctum, circumdatum / betoelt
Propugnaculis munitum / m3 rôdepleint
Ædificijs frequens / wel betimmeret.
Ædificijs infrequens / niet wel betim-

Mœnia / stadt mueren. (merck

Turris / eenen thoren. Porta / een poorte.

Specula / eê cuerhups. Vnde aliquid lôge videmus.

Platea / een strate, Vicus / een enghe strate.

Ædes, domus / boigher hupsen.

Pandochæum / herberghe. Diuersorium, idem.

Forum / een merckt.

Forum

Piscarium / een vis mercht.
Frumentarium / een koren mercht.
Forum { **Scrutariū** / hys mercht. **Abire** / antiques
Pomarium / appel mercht. (venecuntur)
Carnarium / een vleesch mercht.
Curia, domus senatoria / raet huys.
Senatus / den raet. **Cogere senatum**, id est, congre-
 gare / den raet by een laten comen.
Comitia, sunt actus creandorum magistratuum per
 suffragia / die raet kintinghe.
Dominico die post ferias Pauli Herderus fecit sua
 faciunt vel agunt comitia, id est, nouos creant ma-
 gistratus, & in locum mortuorum alios subrogant.
Deligere aliquem in senatorem / vermandt in den
 raet kieszen. **Senatus futurus est** / den raet coempt te-
 samen. **Abire consulatu** / af gaen.
Qui sua dignitate ad plenum functus est abire / di-
 citur, **Amouetur** qui exiit à dignitate, reijctur. **Qui**
sulcepto magistratu amouedi, se ipsum deponunt
 illinc ablegare, aut abdicare dicuntur.
Conuentum agere / dachuaert houden. **Quodmo-**
dum faciunt regni proceres de repub. inuicem agere.
Civis / een borgher. **Comparare ciuitatem** / borgher-
 schap winnen.
Renunciare ciuitatem / borgherschap opsegghen.
Consul / een borghemeester.
Senatores / staetsheren. **Patricius** / een afcomeling
 van sulcken raet.
Prætor / een sehoutent.
Præfectus urbis / een staet houder.
Iudex / een Schepen / richter.
Secretarius, **Ab epistolis** / een Secretaris.
Erarium / een staet kist.

Quæ

Quæstores ararj / stentmeesters.
 Edilis cerealis / een brootwegher.
 Edilis pannarius / een merderder.
 Lictor, Apparito / een stadt dienaar.
 Præco, onis / een oproeper. Prædicare / oproepen.
 Carcer / een ghemanchenis.
 Carcerarius / een stockmeester.
 Præhendere aliquē, Compræhendere / aentaften.
 Custodire, mancipare, In vincula conijcere.
 Mittere in cippium / inden stock setten oft in die ghe-
 manchenis.
 Cippus instrumentū ad colligādos pedes factum /
 eenen stock.
 Manica / dupm / soren. Et alia manuum vincula
 quæcūq.
 Questionem cum aliquo habere, est adhibitis tor-
 mentis veritatem extorquere / terbouck legghen,
 pūninghen. Ex hoc homine nihil exprimi potest
 questione / niet pūnen en caumen van hem niet
 weten.
 Carnifex, gen. buel.
 Afficere aliquem supplicio / dooden.
 Suspendere aliquē ē patibulo / aē die galge hangen.
 Præcidere alicui caput, Decollare aliquem / nei-
 mandt onthoofden.
 A pedibus, Nuncius publicus ciuitatis / een stadt-
 bode. Gensidicus / een voorpraeth.
 Aduocatus qui alicuius causā agit amicitias gratis
 die pemandt zyn woort vuert van vrintschappen.
 Ius / recht. Iure agere cū aliquo, contendere cum
 aliquo in iudicio / niet pemandt rechten.
 Diem dicere alicui / eenen dach van recht legghen.
 Actor / die een ander voor recht aansprecht.

Reus

L I N G V A E L A T I N A E

Reus / die voor recht aengesprokē wordt / hy heeft schult oft gheen schult. Actore non probāte reus absolutur / daer gheen bewijs en is / daer en is die clacht niet.

Ducere in ius, vocare, trahere, rapere in ius / voor recht daghen. Tereñ. Si vinum facit in ius ducto.

Tenere causam / een saech winnen. Ouid,

Difficilem tenui sub iniquo iudice causam, i. vici.

Causa cadere, est causam amittere / eē saech verliesē.

Causam dicere est se apud iudicē defendere aduersus accusatorem / een saech met recht vermenen.

Terent. Non causam dico quin quod meritus est ferat / ick en spreek niet voor hen.

Differre causam in aliū senatum / een saech op scorten tot den raet wederom te samen compt.

Sedere pro tribunali, est iuxta fori iudiciarij audire iudicem agere, Ferre sententiam / te recht sitten.

Adiudicare / toe wijsen. Hic fundus est mihi adiudicatus, id est, per sententiam traditus.

Abiudicare / afwijsen. Hæc domus est mihi abiudicata, id est, iudicio vel per sententiam adempta.

Sistere se iudici, vel iudicio præsentare / comparen / voor recht comen.

Provocare siue appellare, est maiorem iudicem petere / appelleren. Et dicimus appello principem, id est ad principem.

Vas vadis, qui pro alio vadimonium promittit, die een ander verbozghet.

Dare vades, id est, sponsores se sistendi sich verbozghen.

Vades (authore Festo) dicuntur sponsores in re capitati / in een saech diet lijf aen gaet.

Vadimonio obstricti dicuntur, die sich verbozghet hebben

hebben dat si willen compareren.

Vadimonium obire, est ad diem se sistere / die borghe quijten.

Vadimonium missum facere, est vadimonij obligationem remittere, cōdonare / die borghe quijt schelden. Iusiurandum / eenen eedt.

Præstare, dare iusiurādum, iurare / eenen eedt doen / zweeren.

Facere alicui iusiurandi gratiam, id est, remittere / den eedt ontzagghen / quijt schellen.

Accusare aliquem furti vel de furto / pemandt die uerij op legghen.

Deferre nomen alicuius ad iudicem / beclagghen.

Dicam scribere, est accusationem apud iudicem cōtra aliquem instituere / voot den heer beclagghen.

Diluere crimen / sich ontschuldighen.

Purgare se, Idem.

Condemnare aliquem capite, est morti addicere / verwijzen ter doot.

Indicta causa aliquem condemnare, id est, nō auditum & indefensum / sonder wedersegghen verwijzen. Multare aliquē magna pecunia / pemandt veel gelte af schatten.

Enccere aliquem in exilium, Exulem facere, Patria pellere / ballinck maken.

Condere testamentum, Testari / testament maken.

Obijit intestatus, mortuus est non condito testamēto / hy is sonder testament ghestoruen.

Testamētum rescindere, irritum facere / testament te niet maken.

Hoc Testamentum ratum manebit / dat testament sal van weerden wesen.

Instituere, facere hæredem / erfghenaem maken.

K

Legat

LINGVÆ LATINÆ

Legatum est donatio quædam testamenti. Legare
 est aliquid testamento relinquere. eē testament ghe-
 uen. Ioannes legauit mihi omnes libros suos.
 Magna hæreditas illi obuēit. morte fratris. An-
 tus est morte fratris amplissima hæreditate.
 heeft een groot erftael geuegen van zijn broeder.
 Exhæredare aliquem / vermandt dat goet ontma-
 ken. Adire hæreditatem / inde erue gaen.
 Interdicere alicui bonis suis een staet kint maken.

Caput quadragesimum.

secundum, de lanificio.

Lana / wolle. Carminare lanam / wolt henniken.
 Carminatrix / een hennister.

Linum / vlas. Pectere linum / vlas bekeeten.

Pensum / ghehekelt vlas. Nere / spinnen.

Pensum persolvere, Prouerb. Est suas implere para-
 tes, debitoq; perfungi officio. / heyligh auont ma-
 ken / zijn werck doen. Fusus / een spille.

Verticulum, instrumentum quod fuso adhibetur,
 vt facile vertatur / eenen wordel.

Colus / eenen spinrock.

Colo quod aptasti ipsi tibi nendū est. Prouerb. dat
 ghy gheroicht hebt dat suldr af spinnen.

Id est. Tu incipiendi autor extitisti, nunc idem ex-
 plices oportet. Girgillus / eenen haspet.

Filum / eenē draet. Duplarium vocant / ghetwēnt
 garen. Globus, est globus ex filo factus / een
 clouwen. Canabis / kemp.

Canabinus funis / een touwe van kemp.

Quasillus, Calathus / eenen spullen coef.

Acus quart. scemi / een naelde. Rem acu tetigit.

Prouerb. ghy hebbet inps gheraecht.

Acicu

Acicula/ een spelle. Digitale / eenen vingerhoet.
 Forfex/ een scheer. Sarcire/ naeyen. Sarli, sartum.
 Lanifex, Talefius/ een drapenier.
 Excussor/ een clopper. Fullo een voldet.
 Textor/ een weuer. Textor pannarius / een vullen
 weuer. Lintearius/ een linnen weuer.
 Texere weuen. Tela/ een spoele.
 Penelope's telam texere, id est, inanem operam sus
 mere & rursum destruere quod effeceris / moninc
 ken werck doen.
 Pellio/ een peltier oft bondtwercker.
 Phrygio, acupictor/ borduertwercker.
 Interpollator/ een ophaelder. Qui antiquas vestes
 renouat. Interpollare/ ophalen.
 Pannicularius/ een coussen lapper.
 Vestiarius/ Sarcinator/ een cleermaker.
 Tinctor, infector/ een vermer.
 Inficere, Tingere pannum/ laken verwen.

Caput quadragesimum

tertium, de Fabricis.

Fabrica, Officina/ een merckhuys. Instrumen
 tum/ een merck tuch. Faber nomen generale,
 sicut fabrica & officina/ alderhande werck mās.
 Tractant fabrilia fabri, Prouerb. Een veyghelicht
 gaet met zyn handteringe om.
 Artifex/ een constenaer. Nemo artifex nascitur.
 Prouerb. daer en is niemant metter conste ghebo
 ren. Ars/ eē conste. Quā quisq; nouit artem, in hac
 se exerceat/ een veyghelicht tracteert dat hy can.
 Artem quæuis alit terra / die conste wandelt door
 alle landen. Opifex, qui opera manuum vitam su
 stentat/ een ambachs man.

K 1 Fa

LINGVÆ LATINÆ

Faber ferrarius / een smit.
Incus, udis, pen. long. een aenbeelt.
Malleus / een hamer. **Rima** / een vñl. **Limare** / vñl.
Forceps / een tanghe. **Quo calida capiuntur**, Verg.
Verfantq̃ tenaci forcipe massam.
Faber claustrarius / een slot maken.
Ferramentarius, **Loricarius** / een harnas slagher/
 wapen smit. **Politor armorum** / een wapen weger,
Cultrarius / een mes maker. **Cultrifex**, Idem.
Macheropæus / een sweert maker.
Ahenarius / koper slagher oft ketel bueter.
Stannarius, **fusor stanni** / een tenne gieter.
Stannum / ten. **Plumbum** / loot.
Aurarius, **Aurifex** / een gout smit.
Aurum / gout. **Argentum** / siluer.
Aurificina, **aurificis taberna**.
Faber murarius / een metser.
Lathomius, **Lapicida** / een steenhouwer.
Thrulla / een trouweel.
Perpendiculum / een metsera reghel daer een lo-
 ken aen hangt.
Laterarius / een tichelaer die backsteenen maect.
Tegularium / die tichelen maect oft vercroopt.
Faber materiarius / een timmerman.
Scriuiolarius, **Arcularius** / een schijnwercher.
Dolabra / een schaue. **Dolare**, **Leuigare** / een scha-
 ue gheluck maken.
Terebro / een booz. **Dicitur & terebrum**, hinc **dimi**.
Terebellum, **Terebrare** / booren.
Serra / een saghe. **Serrula**, **parua serra**.
Serrare, est **lignum serra secare** / saghen.
Runcina, pen. lon. **serra magna** / een groote saghe.
Circinus / een passer.

Cla

Clavus / een naghel. **Clauū clauo pellerē**, Prouer.
quaet niet quaet verduuen.

Euellere clauum / den naghel wt trecken.

Figere clauum / eenen naghel slaen.

Securis / een bijle. **Cuneus** / eenen beptel.

Findere ligna / houdt clieten. **Secare**, Idem.

Lignifeca / een houdt cliuer oft sagher.

Tornator / een draeper. **Tornare** / draepen.

Tornas, instrumentum quo ligna redduntur poli-
ta / een draep yser.

Vitrarius / een ghelas maker.

Pictor / een schilder. **Pingere** / schilderen.

Penicillus / een pinseel. **Color** / verwe.

Terere colorem / verwe vruuen.

Statuarius / een beelt snijder.

Caelatores, **Scalptores** / wt stekers. **Caelare** / stekē
wt grauen.

Figulus / een potbaker. **Figulus figulo inuidet**.

Faber fabro / het is den eenen hondt legot dat den
anderen in die cnecken gaet. Prouerb.

Vascularius / een vat binder / cupper.

Laternarius / een lantern maker.

Specularius / een spieghel maker.

Coriarius / een leertouwer.

Alutarius / een seem maker.

Calcearius / een schoen maker. **Subula** / een elsen.

Sutor / een naeyer / wsonder van schoenen / pans-
toffelen. **Ne sutor ultra crepidam**. Prouerb.

En gheeft u niet verder wt dan ghy en condē.

Arcuarius, **Toxopæus** / een boghe maker.

Cæroplattæ, **cærearum imaginum artifices**.

Membranarius / een frantimaker.

Chartarius / een papier maker.

Funarius, restio vulgo dicitur / een **cofferslager**.

Restis / een **zeel / touwe**.

Carbonarius / een **cofman**.

Calcarius / een **calck beeder**.

Calcearius / een **spoet maker**.

Sellarius / een **stoomaker oft sabelmaker**.

Corbio / een **mande maker**.

Caput quadragesimum

quartum, de Cognatione & Affinitate.

Cognatus, Consanguineus / een **neef**. Propinquus cognatus / een **nae neef**. Hic est consanguineus meus. Est mihi sanguinis vinculo iunctus, **hi**

is mijn neef. Nihil me contingit, non est mihi sanguine iunctus, **hy en bestaet my niet**.

Eleganter dicimus, contingit me secundo, tertio, quarto, propinquitatis gradu, **hy bestaet my int tweede / derde / vierde ghelijc**.

Gentiles, dicuntur qui sunt eiusdē familie & cognationis / **die van eenē ghelachte oft afkomst sijn**.

Genus, prosapia / een **ghelacht**. Genus nobile, clarum, illustre / een **edel ghelacht**.

Nobili genere natus est, Summo loco editus, praeclara familia oriundus / **edel van ghelachte oft afkomst**. Servus, est servilis conditionis, **pātē seruo natus est / hy is eyghe**.

Liber est, Ingenuus, liberis siue ingenuis parentibus natus / **hy is vrij**.

Pater / een **vader**. Mater / een **moeder**.

Parentes / **ouers**. Avus / een **groot vader**.

Proavus, est avi pater. Abavus, proavi pater.

Attavus, abavi pater. Tritavus, attavi pater.

Sic avia, proavia, abavia, altavia, titalia.

Inde

Inde maiores / voorvaders.

Filius / een soen. Filia / een dochter.

**Nepos & nepotis / een kints kindt. Hinc pronepos
abnepos, atnepos, trinepos, Inde minores, posteri
& nepotes / nacomelingshen.**

**Nepos siue neptis ex fratre vel sorore / een broeders
oft susters kint.**

Patruus / een oom en vaders broeder.

Auunculus / een moeders broeder.

Patruus & auunculus magnus / een oudt man.

Inde patruus & auunculus maior & maximus.

Amis, Soror patris / een vaders suster.

**Matertera / moeders suster. Sic amita & matertera
magna, maior, maxima.**

Frater / een broeder. Hinc diminut, fraterculus.

Soror / een suster. diminut. sororcula.

**Frater germanus / een broeder van een vader ende
moeder.**

**Vterini græcè homogastri, qui diuersis patribus,
sed vno vtero editi sunt. / die vā verschepte vaders
sijn / maer van een moeder.**

**Mares ex duobus fratribus nati, propriè vocantur
fratres patruels, sceminæ sorores patruels / twee
broeders kinderen. Et duabus sororibus mares
aut sceminæ, consobrini & consobrinæ / twee sus-
ters kinderen.**

**Qui ex fratre & sorore nati sunt, Amitimi vocantur /
broederen suster kinderen. Sed sororis filius voca-
bit fratris filium consobrinum, fratris autem filius
sororis, filium amitimum appellabit.**

Filius naturalis, legitimus / een ghetrout soen.

Illegitimus filius / onghetrout.

Nothus dicitur cuius vterq; parens non est similis,

alibi

K 4

hoc

LINGVÆ LATINÆ

hoc est, qui ex altera parte parentum ignobilis est,
een bastaert. Qui natus est ex virgine, scilicet illa
quæ nupta nō erat, parthenius dicitur. Spurius, qui
incerto patre natus est.

Pupillus, Orphanus / een wees kindt.

Dicunt pupillum esse, qui solo patre orbatus est,
Orphanum, qui nec patrem nec matrem habet.

Puer exposititius / een vondelinc.

Exponere puerū / een kindt te vondelinc leggen.

Affinis / een swaegher oft maech.

Sunt enim affines viri & vxoris cognati.

Socer, pater vxoris / een swagher / wīfs vader.

Gener, filij maritus / het dochters man.

Socrus, mater vxoris / het wīfs moeder.

Nurus / het soens wīf.

Leuir, mariti frater / het mans broeder.

Fratris, fratris vxor / het broeders wīf.

Sororis maritum vocant Sororium / suster man.

Vitricus / een stief vader.

Nouerca / een stief moeder.

Priuignus / een stief kindt.

Maritus / een ghehoudt man. Vxor / een vrouwe.

Vxorius / die zijn wīf al te seer dient.

Coniunx / man oft wīf.

Contrahere matrimonium, ducere vxorem / een
hupsrouwe trouwen.

Nubere puellæ proprium est, sicut ducere viri, hæc
puella nupsit viro / dese maecht heeft eenen man
ghetrouwt. Ad secundas transire nuptias / die twee-
de reyse houwen.

Monogamus, qui duxit vxorem virginē. Bigamus

qui secundam duxit. Polygamus, qui multas duxit,

Hiero. vocat multinnubum.

Puella

Puella matura connubio, apta matrimonio, nubil-
lis/houbaer.

Dare alicui fidem matrimonij / vermandt trouwe
toe segghen.

Despondere virginem aut filiam alicui, est promits-
tere/gelouen. Et in eo significato tam est eius qui
accipit, quàm qui dat. Cic. Cornificius adolescens,
Oristillæ filiam sibi despondit.

Sponsus/eenen bruygom. Sponsa/een bruyt.

Nuptiæ / bruyloft. Celebrare nuptias / bruyloft
houden. Gratulor tibi ductam vxorem / ikk biide u
gheluck met u bruyfrouwe.

Hæc puella ex eo grauida est, pregnans est, gestat
vterum, fert partum, vtero grauescit / sy gaet van
hem groot.

Duos ex ea sustulit liberos / hy heeft twee kindere
by haer.

Caput quadragessimum-

quintum, de Bello.

Bellum/een oorloghe. Gerere bellum/een oor-
loghe voeren. Indicare bellum/ontsegghen.

Literæ bellicæ indictionis/ontsegbrief.

Colligere milites, in autorare milites, contrahere
exercitum/knechten aen nemen/ oec vergaderen.

Dimittere exercitū. Exautorare milites / die knech-
ten oec af gheuen/af dancken.

Centurio, dux vnius vexilli / een hoofman oec
een hondert knechten.

Manipulus militū, contuberniū / een rot knechten.

Decanus sine decurio, est manipuli princeps / een
rotmeester. Contubernalis/een rotgheselle.

Commilito/een stal broeder.

LINGVA LATINA

Pedes / een die te voet is.
Eques / een die te peerde is.
Pacere stipendiū equo / te peerde soldt verdienen.
Facere stipendiū, Merere stipendiū / soldt verdienen.
Caraphrattus eques / eē rufter in zyn blāt harnas.
Veteranus / c. en oudt cūshman.
Cacula / een rufters longhe.
Tyro / een ionck rufter.
Signifer / c. en vaen dragher. **Vexillifer, Idem.**
Antefigianus / die dat vendelijn beschermt.
Timpanum / een trommel. **Timpanistes** / vel ta / een
 trommelacr.
Flutuator / een piiper. **Tuba** / een trompet.
Tubicen / een trompetter. **Hasta** / een spiese.
Hastati / die spiesen draghen.
Emicea / een lantie. **A latitudine ferri.**
Bombarda / een busse. **Bombardarij** / die busfchiet-
 ters. **Sphaerula tormentaria** / eenen buscloot.
Puls tormentarius / busruyt.
Iaculari / schieten. **Iaculum mittere**. **Iaculum est**
quicquid in longum iacitur.
Halabarda / een hellebaert. **Bipennis, Idem** / c.
Claua / een cudse. **Arcus** / een handboghe.
Spiculum, **Telum** / eenen pijl.
Pharetra / een pijlcof.
Vonabulum / eenen swijn spriet.
Lorica / en panfer. **Loricati** / die ghepanfert sijn.
Thorax ferreus / een voest harnas.
Thoracati, qui ferreos thoraces gerūt / die in haen
 voest gheharnast sijn oft mit wambes.
Galea / eenen helm. **Galeati** / die den helm op heb-
 ben. **Crista** / dat opperste vanden helm.
Buccula / dat vlier vanden helm.

Humeri

Humeralē / dat ruggen rukt.
 Brachialia / armen schenen.
 Tibilia / been schenen.
 Gladius / een sweert. Capulus / eenen heft.
 Acies / dat ſcherp vant meſſe.
 Vagina / een ſhepde.
 Euagiliare, Stringere gladium / dat mes wtfrechten.
 Liui, Stricto gladio ad dormientē Lucretiā venit.
 Ouid, Stringite (an) gladios / ſtecht van leere.
 Exercitus / een hept. Eoſa corpus exercitus in ſi-
 nere, agmen dicitur. Exercitus inſtruetus ad pug-
 nam, acies vocatur / ſathouden.
 Preſtes dicitur qui ante me ſtat, ego qui ſubſequor
 illum, ſubſtes.
 Aſtes, qui claudit ſiniftrā ſanctis vel dextram vel ſinif-
 ſtram, & ſic facinus ſugum / een ghelt.
 Exercitus in duas partes diuiditur, ſcilicet ſiniſtrā
 & dextram, quæ vocantur cornua.
 Intercidere acie / een vofte brennen.
 Tentorium, caſtra, ymbraculum / een tente.
 Caſtra ponere, ſigere tentoria, caſtra ſtare / tenten
 ten op ſlaen.
 Mouere caſtra, eſt exercitum alio deducere / den le-
 gher opbreken.
 Hoſtē caſtris exuere / die vanden vten leger ſtaen.
 Obſidio ſiue obſidium / belech.
 Obſidere urbem, cingere urbem obſidione / een
 ſtadt belegghen.
 Soluere obſidionem, ſine urbe obſidione liberare
 ontſette. Obſidionem ſoluere, etiam idem eſt quod
 deſiſtere ab obſidione / opbreken, dat belech laten
 ſlaen. Occupare ciuitatē violenti manu, expugna-
 re / met ſtoormender handt winnen.

Oppug-

LINGVÆ LATINÆ

Oppugnare oppidum / een ſtadt beſtoormen.

Prima oppugnatione capere oppidum / met den eerſten ſtoom winnen.

Oppidum oppiduo firmare, præſidium imponere oppido / een ſtadt beſetten.

**Impreſſionem facere in alicuius ditione, id eſt, ir-
rumpere manu prædatoria / met ghewelt in yemants
landt vallen.**

Expeditionem facere / eenen toch doen.

Vrbem dedere / een ſtadt op gheuen.

Accipere Vrbem in deditionem / op nemen.

**Agros late vaſtare, pagos & ædificia incendere /
het landt verderuen / dorpen en huſen aenſteken.**

Colonos cum pecore atq; alias prædas capere /

Die huſſieden met haer beſteen vanghen.

**Captiuos magna pecunia multare / die gheuanghe-
nen groot gelt afſchatten.**

**Compellere rurales ad redimendam villarum de-
flagrationem / die huſſieden dwinghen tot brandt
ſchatten.**

Frangere civitatem / een ſtadt wt hongheren.

Fracti bello / wt gheoorlocht.

Facere inducias / beſtandt maken.

De pace agere / van peſſe tracteren.

Pacem componere / vrede maken.

Conferre cenſum / ſchattinghe gheuen.

Comptum petere / ghelende begheeren.

Tuti itineris literas dare / een paſpoort gheuen.

Abdicare ſe à militia / ſich wt den crich gheuen.

Miſſionem petere / verlof begheeren.

Caput quadrageſimum

ſextum, de Regia.

Regia,

Regia, Domicilium & aula regis / een Coninc
oft heeren hof.

Dominium, }
Principatus, } heerschappie/heerlicheit.
Imperium, }

Principatum tenere, }
Imperium habere, } heerschappie hebben.
Dominari, }

Politia, respublica, reipublicæ administratio / state
regement / die stads ordinantie.

HVIVS SPECIES SVNT.

Monarchia, vbi vnus rerum potitur / daer een alle
ghewalt heeft.

Qui si ex certis legibus ius dicit, regnum cōstituē
een Conincryck / daer een alleen na den rechten re
geert.

Si verò ius dicit ex suo arbitrio sine certis legibus,
tyrannidem / daer een alleen na synen wil tegen al
le ghesetten billicheit regeert.

Aristocratia, optimatū principatus / daer veel goe
de heeren zyn / daer eenen eersamen raet is ope al
leen ghewalt heeft.

Democratia, principatus populi / daer die gāssche
ghemeynte hier is na den rechten.

Oligarchia, status reipublicæ à paucis administra
te / daer weynich alleen na den wil regeren.

Anarchia cū nullo principe tumultuatur populus,
& quisq; pro sua libidine re gerit / daer gheen over
heut en is / en veyghelijck heeft na sine eyghenwille.

Cæsar, }
Augustus, } eenen keiser.
Imperator. }

Veteres & recepti grammatici dicunt, Cæsaris vo
cabu

LINGVÆ LATINÆ

tabulum à nomine **Cæsaries**, quod præclaros & insignes capillos significat derivatum esse. Ex hinc primum contigit hoc cognomentum Iulij, quod unus aut alter fortasse ex eo genere insignem capillum habuit: & mansit postea semper hoc nomen apud posteros, perinde quasi cū ipso successionis iure in ipsum genus Cæsarium transirent, quemadmodum fieri solebat quando successores primum adoptari solebant.

Augusti appellationem **Senatus** addidit **Octavio**, propter successam & felicitatē eius in rebus gerendis. **Augustus** enim ab augurio deducitur & fortunatū significat, atq; adeo quem secundat Deus felicibus signis. Tribuitur hoc epithetō recte **Monarchæ** orbis. Nā potestati civili adest Deus, & administratio Imperij donum & ordinatio Dei est.

Rex / een **Coninck**.

Regina / een **Coninghinne**.

Regnum / een **Coninckrick**.

Princeps / een **Worst** oft **Worstinne**.

Princeps clemens & pacificus / een **goedertieren** en **de vreesaem heere**.

Princeps crudelis & sanguinarius / een **wiet** ende **bloetghierich heere**. **Tyrannus**, **Idem**.

Tyrannidem siue crudelitatem in subditos exercere / **onghenadich met die ondersaten handelen**.

Dux / een **hertoch** / oft **hertoginne**. Etiam **dux** significat / een **capiteyn**.

Ducatus, us, regio cui dux præest, **ē hertochdom**.

Dynastæ Græcis à potētia nomē habēt, & regionum domini optimates & magnates vocantur, **die stidderschap** / **baente heeren**. Vulgo **Barones** appellantur.

Satra

Satrapes vel satrapa, praefectus provinciae / een

Wijptman oft Drossaert.

Satrapen Valaniae, een Drossaert vander Velue.

Nomarcha, Idem.

Satrapia, Nomarchia, ipsa Praefectura / Drossaert.

Wijptman, Boecht.

Comes, een Graue oft Grauinne.

Comes Palatinus, Palsgraue.

Comes provincialis, Landtgraue.

Marchio, dictio germanica, Marchgraue.

Regulus, qui alicuius urbis aut oppidi dominus

est, qui generali vocabulo dominus aut princeps

dicitur, een landtheer. Proprie tamen reguli sunt

steden ende dorpen sonen.

Equus auratus, een Ridder.

Nobilis, een edel man.

Nobilitas, edelheyt.

Popularis, Plebeus, een slecht ghemeyn man.

Praestat diuitem esse ac popularem, quam nobile

& mendicum, het is beter rijk en quedel te zijn

dan edel ende een bedelaer.

Tria nobilitatis genera sunt, Vnū quod ex virtu-

te rectisq; factis nascitur, edelheyt der duechdom

ende vroomheyt. Proximum, quod ex honestiss-

imarum disciplinarum cognitione proficiscitur,

edeldom der gheleertheyt.

Tertium, quod natalitiū picturis & maiorū stem-

matis aestimatur aut opibus, edelheyt des ghe-

slachts oft rijkdomme.

Hæc tria qui habet cōsummatus nobilis iudicatur.

Aulicus, een hoflinck.

Praefectus, een beuelhebber ergens ouer.

Praefectus urbis, beuelhebber der stadt.

Praefe

LINGVÆ LATINÆ

Præfectus maris / Ammirael.

Præfectus fabrorum / werck meester.

Præfectus arcis / een beuel hebber op een slot.

Theriophylax, ferarum custos / wilt bewaerdet.

Nemophylax, nemorum præfectus & custos.

Vicarius, qui alterius vice fungitur / die voor eenen anderen bewaert.

Vicarius Cæsaris, qui Cæsaris vicē agit. Sic vicarius pastoris, præpositi, &c.

Nō enim dicitur latinē vice præpositus, vice guardianus, &c. Vt vulgus indoctorum loquitur.

Lucus ille in aula vbi regina habitat cū matronis suis & puellis, Gynæceū appellabitur / des Coninghinnen ghemack / daer des heeren vrouwe haer hanteringe heeft. Penult. pro d. nam græce scribitur per α diphthongon γυναικῶν.

Anteambulo / een voorganghet.

Pedissequus & Pedissequa / een knecht oft conckwif die haer heere oft vrouwe volghen.

Caput quadragesimum-

septimum, de Elementis.

Ignis / vier. Igneus / vierich. Ignis non extinguitur igni. Prouerb. Malum malo non tollitur.

Ira nō sedatur iracūdia, sed ferocitas sedatur lenitate; Malū patiētia tollitur, iniuria beneficio vincitur. Calor / warmte. Calere / warm zijn.

Torus caleo / ich ben heel warm.

Calefacere / warm maken.

Recalefacere / wederom warm maken.

Recalefacere cibum.

Calesco / ich beghin warm te worden.

Vro / ich brande. Vsi vstum,

Inurere

Inurere notam / een brandt teekhen setten.

Vstulare / versenghen.

Aduri sole / hitte der sonnen liden.

Ex sole nigredinem ducere / verharren.

Aër aëris / die locht.

Aërem verberare. Prouer. vergeefs arbeidt doen.

Aëreus, altus / hooch inder locht.

Aërea arbor,

turris. Aqua / water.

Putealis / putwater.

Fluvialis / stroomwater.

Aqua { Pluvialis / regenwater.

Pura / schoon water. Impura / onteyn.

Pellucida / clare.

Frigida / koudt water. Calida / warm water.

Elegāter enim hæc sine substantiis vsurpantur.

Aquæductus, aquagium / een water graue / oft een
sluys daermen dwater doorleyt.

Aquilegium, aquæ collectio / een waterpoel daer
dat water vergaderdt.

Aquor, aris / water halen oft putten.

Puteus / eenen put.

Trochlea / een put swenghel oft radt.

Vrna, antlia / eenen eemmer.

Haurire aquam / water putten.

Exhaurire / wt putten. Madidus / nat.

Madere / nat sin. Madefacere / nat maken.

Madefio / ich worde nat ghemaect.

Mergere in aquam vel sine præpositione.

Immergere aquæ, immergere aquæ aliquid / in
water steken.

Humor / vochticheyt.

Humidus / vocht. Humecto, humidum facio / ich
maeck vocht.

L

Pluvia

LINGVÆ LATINÆ

Pluvia/reghen. Pluit/het reghent.

Coelū minatur pluuiā, Imminet pluuiā/het wil reghenen. Pluvia abcedit/den reghen gaet ouer.

Cedere imbri/wt den reghen gaen.

Psecas, adis, foemi, minutula pluuiā rori simillima. stof reghen.

Nimbus est pluuiā præceps & repentina/ een flach regen. Pluuiosus annus, in quo fuerunt frequentes pluuiæ/ een nat jaer.

Stilla/ een druppel. Scillat/het droppelt.

Stillicidium/dach druppelen.

Ros/dauwe. Rorat/het dauwt.

Nubes/ een wolck. Nubecula dimin.

Coelum obducitur nubibus/ die locht betrecket.

Coelum nullis nubibus obductum est/ het is clare weer. Satis serenum est, Idem.

Nihil hoc cœlo blandius, nihil amœnius/ het is genuechclijck weer.

Frigus, oris, neut. coude.

Frigeo, frigore premo/ my vrieft.

Manus meæ omnino obrigesunt frigore/ mijn handen worden stijf van coude.

Patiens frigoris, die wel coude verdrighen can.

Impatiens frigoris/ die niet wel coude verdrighen en can.

Frigus vehemens, Intēsum, horridū/ groote coude.

Frigus tolerabile, temperatū/ verdrighelijcke coude.

Gelu/ vorst. Gelat/het vrieft.

Omnia congelascunt, gelu constringuntur/ alle dīnck bevroest. Gelli. Gelu vinā rarenter congelascunt/wīn bevroest seldom.

Mare gelu constrictum est, Conglaciatum est/ die zee is bevrozen.

Rege-

Regelare, contrarium est suo simplici/ **doepen.**

Glacies/ **ijs.** Lubrica glacies/ **glat ijs.**

Lubricare pedes in glacie/ **rijden opt ijs.**

Nix/ **sneeu.** Ningit/ **het sneeuit.**

Omnia niue tecta sunt/ **alle dínck is besneuit.**

Nix duos pedes alta iacet / **dé sneeu leet twee voeten dích.**

Pruina/ **ijm.** Grando/ **haghel.**

Grandinat/ **het hagbelt.**

Tonicum, Tonitru/ **donder.**

Tonitruat, Tonat/ **het dondert.**

Fulgur/ **blizem.** Flumen/ **eenen stercken blizem.**

Fulgurat, Fulminat/ **het blizemt.**

Tenebrae/ **duysternisse.** Tenebrosus/ **duyster.**

Tenebrescere/ **duyster worden.**

Lux/ **een licht.** Lucescere/ **licht worden.**

Sol oritur/ **die sonne gaet op.**

Sol occidit/ **die sonne gaet onder.** Ventus/ **windt.**

Nulli spirant venti/ **het is stil weer.**

Vrens ventus/ **eenen scherpen windt.**

Venti inualescunt / **het beghint te warpen.**

Tempestas/ **een onweer.**

Spurca, saeva tempestas/ **een búster onweer.**

Saeva quaedam venti tempestas oritur / **darr staet eenen bústeren storm op.**

Venti resederunt, cōciderunt, sospiti sunt/ **dé windt is gaen ligghen.**

Ventus paulo mitior factus est / **den windt is wat saechter ghe worden.**

Ventus mutavit stationē/ **den windt is ghekeert.**

NOMINA VENTORVM.

A B oriente equinoctiali. **Oriens / oost.**
Eurus, Apeliotes, Subsolanus, Vulturius

L 1 Euro.

LINGVÆ LATINÆ

Eurhæstus, ab oriēte hyberno solstitiali, *zuytwest*.
Fauonius, **Zephyrus**, *westen windt*. Ab occidente æquinoctiali.

Regiones cœli quatuor, **Exortus**, **Occasus**, **Meridies**, **Septentrio**.

Exortus & **Occasus** mobilia & varia sunt.

Meridies & **Septentrio** statu perpetuo stant & manent. **Septentrio**, *midnacht noorden*. **Septentrionarius** aparstias.

Auster, **Notus**, A meridie, *supden windt*.

Aquilo, **Boreas**, Ab oriēte, æstiuo solstitiali, *noord oostwindt*.

Ab occasu æstiuo solstitiali, *nooitwest*. **Africus**, *lips*.

Ab occasu hyberno solstitiali, *zuytwest*. **Corus**, **Argestes**.

Caput vltimum,

de Numeris.

V Nus, a, um,	1	Hæc simpliciter nume-
Duo, æ, o,	2	rum significant & horum
Tres, tria,	3	interrogatio est quot: ve
Quatuor,	4	quot vestrum adsunt &
Quinque,	5	hoe menich is wter? Duo,
Sex,	6	sex, octo.
Septem,	7	Habent genitium pluralē
Octo,	8	præsertim cū partitionē
Nouem,	9	quandam significant, vt
Decem,	10	tres scholasticorum, id est
Vndecim,	11	inter scholasticos, vel ex
Duodecim,	12	scholasticis.
Tredecim,	13	
Quatuordecim,	14	
Quindecim,	15	

Sede

Sedecim vel Sexdecim	16	
Septendecim,	17	Hæc tria etiã ita profe-
Octodecim,	18	runtur decem & septẽ,
Nouendecim,	19	decem & octo, duode-
Viginti,	20	viginti, decẽ & nouem,
Viginti vnus,	21	vel vnde viginti, sic in
Viginti duo,	22	alijs: vt duodetriginta,
Viginti tres	23	vndetriginta.
Viginti quatuor,	24	A viginti ad centum si
Viginti quinque,	25	coniunctionem adhi-
Triginta	30	bueris, minor nume-
Triginta vnus,	31	rus præponitur, vt v-
Quadragenta,	40	nus & viginti, duo &
Quadragenta vnus,	41	viginti.
Quaquagenta,	50	
Sexagenta,	60	
Septuagenta,	70	
Octoginta,	80	
Nonaginta,	90	
Centum,	100	Supra centum semper
Ducenti, ducentẽ, ducen-		maior numerus præ-
ta,	200	cedit: siue addas copu-
Trecenti, æ, a,	300	lam siue omittas, vt cẽ
Quadringenti,	400	tum vnus, centum &
Quingenti,	500	vnus, centum & duo,
Sexcenti,	600	Sic mille vnus, mille &
Septingenti,	700	vnus.
Octingenti,	800	
Nongenti,	900	
Mille,	1000	

Mille adiectiuum indeclinabile est, plurale tantũ
 duxerunt. vt mille viri, mille mulieres, mille poma.
 Substantiuum mille/en duxerunt. Singulari quidẽ
numero indeclinabile est, & generis neutri, mil-

LINGVÆ LATINÆ

se hominum cecidit in prælio / een dupsent isser in den slach ghebleuen.

Plurali numero sic declinatur, Millia, milliū, milli-
bus, vt duo millia equitū, hoc est, bis mille equi-
tes. In ipsis millibus numerandis eandē sequimur
rationem, quæ est intra centū dicta, vt viginti sex
millia, vel sex & viginti millia.

Pro quo ineptē dicunt vnus & duo, eleganter di-
cemus vnus & alter.

Cice, Vnus & alter dies intercesserat,

Terent, Venit vnus & itē alter, id est, modò vnus
modò alter,

ALIVS NVMERANDI MODVS,

Primus,	Secundus,	Hæc ordinem significant
Tertius,	Quartus,	& horum interrogatio
Quintus,	Sextus,	est quot. Vt quotus es?
Septimus,	Octauus,	Hoc mentis sūt ghr int
Nonus,	Decimus,	getal? Decimus, die thren
Vndecimus,	Duodeci,	de. &c.

Etiam dicimus tertius decimus, quar-
tus decimus, quintus decimus, sextus
decimus.

Decimus tertius,

Decimus quartus,

Decimus quintus.

Decimus sextus,

Decimus septimus,

Decimus octauus,

Decimus nonus,

Vigesimalis vel vicesimalis,

Vigesimalis primus,

Vigesimalis secundus,

Trigesimalis, Quadragesimalis,

Hæc etiam effertur cū
copula, minore numero
præcedente, vt primus
& vigesimalis.

Quins

Quinquagesimus, Sexagesimus,
 Septuagesimus, Octogesima,
 Nonagesimus, Centesima.
 Ducentesima, Trecentesima,
 Quadringentesima, Quingentesima,
 Sexcentesima, Septingentesima,
 Octingentesima, Nongentesima.
 Millesima.

Centesima primus, Centesima secundus,
 Sic millesima primus: vel cum copula, Centesi-
 mus & primus, Millesima & primus.

Vtitur his nominibus ferè addita particula quis-
 que, vt tertio quoq; die / altoos aen de derde dach.
 Quotumquemq; inuenias Christianorum qui ita
 viuit vt non peccet, id est, quot homines sunt.

DE DISTRIBUTIVIS.

Numeralia distributiva pluralia tatum quæ sin-
 gulis multorū eūdem numerum distribuunt,
 vt dedi pueris duodena mala, id est, singulis
 duodecim mala dedi / ick heb een pegelŷck twaelf
 appelen ghegeuen.

Aliud est cū dico, pueris duodecim mala dedi, nam
 tū significat me toti coetui tantum duodecim ma-
 la dedisse. Horū interrogatiuum est. Quoteni, æ, a,
 hoe veel te samen?

Sola distributiva cum ijs nominibus quæ singulari
 carent cardinaliū loco iungi possunt, vt binas abs-
 te accepi literas, quarū alteri iam respondeo, alter-
 ras nondum perlegi. Terent. Pro vnīs geminas
 mihi conficies nuptias. Sciendum tamen quod li-
 beri pro natis simplicia numeralia exigit, vt tres
 mihi sunt liberi, vnus literas discit, alter mercaturę
 studet, tertius in militiam profectus est.

LINGVÆ LATINÆ

Singuli, æ, a / by een ende een te samen.

Bini / twee en twee te samen.

Incedunt bini / sy gaē by parē. Sic terni, quaterni, quini, seni, septeni, octoni vel octeni, noueni, deni, vndeni, duodeni, deniterni, deniquaterni, deniquini, deniseni, denisepteni, denioctoni, seu duodeuiceni, deninoueni, vel vndeuiiceni. In his etiam minor numerus præcedit, vt ternideni, quaternideni, Viceni, vicensinguli, vel singuli & viceni, Triceni, quadragenari, quinquagenari, sexagenari, septuagenari, octogenari, nonagenari, ceteri, duceteri, duceni, trecenteni, tercenteni. Quadringenteni, quadringeni, quingenteni, quingeni, sexcenteni, sexeni, septingenteni, septingeni, octingenteni, octingeni nongenteni, nongeni, Milleni.

NUMERALIA IN ARIIS.

Numeralia in ariis multiplicationem rerū, quæ non nominantur indicant, vt lapis centenarius, qui est centum librarum / eenen steen vā hēbert ponden.

Homo centenarius, qui est centum annorum.

Versus senarius, id est, sex pedū. Cohors quadringentaria, quæ est quadringentorum militum.

Ternarius, quaternarius, quinquarius, senarius, septenarius, octonarius, nouenarius, denarius & deinceps.

Vicenarius, tricenarius, quadragenarius, quinquagenarius, sexagenarius, septuagenarius, octogenarius. Centenarius, ducentenarius, trecentenarius, quadringentenarius, quingentenarius, sexcentenarius, septingentenarius, octingentenarius, nongentenarius, millenarius.

Multi-

Multiplicatiua in us, simplus, duplus, triplus, quadruplus, quintuplus, sextuplus, septuplus, octuplus, noncuplus, decuplus, cēcuplus, millecuplus, Hæc ad numerum vel pondus propriè referuntur, vt duplum tibi reddam / ick salt u dubbel meder gheuen.

Quicquid pauperibus impendimus, centuplum à Deo redditur.

Hæc habent interrogatium. Quotuplus, vt quotuplum datur equiti? triplum.

Multiplicatiua in ex, Simplex / eenuuldich.

Duplex / tweenuuldich. Sic triplex, quadruplex, quintuplex, sextuplex, centuplex, octuplex, noncuplex, decuplex, centuplex, millecuplex, multuplex, habent interrogatium Quotuplex / hoe menichuuldich.

Aduerbia numerandi.

Semel / eens.

Bis / tweemaal.

Ter / driemaal. Sic quater, quinquies, sexies, septies, octies, nonies, decies, vndecies, duodecies, tredecies, quatuordecies, quindecies, deciessexies vel sedecies, deciessepties, deciesocties, deciesnonies, viginties & vicies, triginties & tricies, quadragies, quinquagies, sexagies, septuagies, octogies, nonagies, centies, ducenties, trecenties, quadringenties, quingēties, sexcenties, septingenties, octingenties, noningēties & nongenties, Millies, toties, quoties, multoties. Hæc habent interrogatiū quoties / hoe dick. Quoties hoc fecisti? semel, bis, ter. Nota pro semel, secundò, tertio eleganter dici, semel iterum tertio. Cic. Quod semel ille iterumq; neglexit, Liuius: Iterum atque tertio venisse tradunt.

L 5

Dia:

DIALOGVS DE lusu velitari.

VDI genus est, in quo pueri sorte in duas æquales diuisi partes concurrunt, & quasi velitantur, qua de causa pugna velitarem appellare licebit, nam ab eo certaminis genere, hic ludus translatus videtur.

GERARDVS, THEODORVS,
IOANNES, HENRICVS.

ERARDVS. O Factum bene, quàm venustè cecidit, quod hodie ferias agimus, cum nihil sit hoc cœlo amœnius, nihil blandius. THEODORVS. Equidem demiror insolitam ludimagistri in dandis ferijs facilitatem, quid tu Ioānes? IOANNES. Nihil minus expectabam, quàm nos hodie lufuros. HENRICVS. Et ego credebam citius clauam è manu Herculis extorqueri posse, quàm hodie à præceptore ludendi veniam. GERARDVS. Magnam Hercle illi debemus gratiam, qui nos tanto affecit beneficio. THEODORVS. Faxit Deus vt bonus ille vir Hesiodi senectam attingat. Sed quem ludum potissimum auspicabimur? GERARDVS. Ego nullum ludendi genus recusabo, quo cæteros delectari cognouero. IOANNES. Libet ne decertare saltu? HENRICVS. Illud genus parum liberale est, & non geritur sine tibiærum periculo. Tractemus potius illum lulum quem nuper ludimagister in prælectione quinti libri Maronis nobis commendauit. IOANNES. Quem? HENRICVS. Non meministi? IOANNES. Non, nam hor-

hortum nostrum frequentius inuiso , quàm ludum literarium. HENRICVS. Dixit cursu saltare satis liberale esse, quod ea res omnes corporis partem mirum in modum exerceat, & quod ab Ænea fortissimo viro apud Vergilium, quæ tum nostra fuit prælectio hoc certaminis genus propositum sit. GERARDVS. Verum, Sed idem Æneas victori quoque magna præposuit præmia, quæ utinam & nobis proponerentur, quàm strennuè contenderemus. HENRICVS. Nobis abunde magnum præmium sit animum studiis lassum refecisse & vires renouasse. IOAN. Agite ergo ludamus pugnam velitem, siquidem hoc exercitamenti genus & corpus exercet , & valetudini non parum confert. GERARDVS. Imò etiam alibi sæpe conducit. IOAN. Vbi? GERARDVS. In bello, Ibi enim si fugiendum sit, potissimum valent, qui sese cursu pedum, & natatu exercuerunt. IOAN. Id ab hinc paucis diebus satis meo malo didici. HENRICVS. Quis quæso? IOANNIS. Rustici cuiusdam poma furari volebam, qui cum strepitum in horto audiret, ilico fustis accurrit: & me miserum quia pedibus minus valebam multauit usque ad mortem. THEODORVS. Tunc tibi optassem Vergiliani illius , nisi, aut aliorum cum eo certantium celeritatem, sed luisti poenas tuis factis dignas cum furari etiam minimè fas sit. GERARDVS. Satis nugatum est, ad ludum properemus, dum enim loquimur, dum garrimus , abit hora. IOAN. Istuc recte, Sed quot sumus numero? GERARDVS. Puto vnde viginti esse. IOAN. Ergo adhuc vnus aut plures asciscendi sunt , vt numero pares simus, nisi quis sit , qui alijs ludentibus spectatorem agere velit. GERARDVS. Ne te ea res sollicitet, facile nanciscemur plures, potius decernendum, qui

LINGVÆ LATINÆ

Qui futuri sunt duces nostri certaminis. I O A N.
Tu vnus partis ducem agas, Henricus alterius.
G E R A R. Id non recusamus si ita visum est com-
militonibus. HENRICVS. Fiat igitur sortitio &
in duas partes tota cohors diuidatur. G E R A R D.
Quisq; sibi æqualem adiungat & bini omnes acce-
dite, vt sorte fiat electio. HENRICVS. Ego cultrū
sursū iacio, tu elige. G E R A R D V S. Seligo al-
terum cultelli latus, signum vbi est expressum.
H E N R I C V S. Cecidit in latus signatum, planū
sursū vergit, mea est optio. G E. Elegisti profectō
iuuenes velocissimos. H E N R I C V S. Et tui haud
sunt poenitendi. Non deerunt suo officio, quātum
illos alios perspexi. G E R A R. Age iam vtriq; parti
sua adsignemus castra, & carcerem. H E N. Hic no-
stra castra erunt, sint illic vestra. G E R A R. Id fors
decernet, sorti id committendum est. H E N. Sor-
tiamur ergo iterum, vter optionem habebit. G E.
Placet, Benè cecidit, mea est optio, hic nostra meta-
bimur castra, vos illic exaduerso. H E N. Locus
placet. Cæterum quam longè distabit carcer à ca-
stris? G E. Spatio septem passuum. H E N. Illud in-
terstitium nimis magnum est, sint potius quinque
passus. G E. Non pugnabimus istic, Si ita visum est,
signetur locus ille vel vestibus vel ramusculo. H E.
Curabitur. Priusquam tamen auspicabimur au-
diantur leges huius certaminis, ne quis fortè igne-
rus suis magis obfit, quàm profit. G E. Bñ mones:
1. Intra castra quisq; est ab hostibus tutus tam an-
te excursions quam postea.
2. Is qui prior castra egreditur hostem prouoca-
turus, ab si aliquo aduersariorum eum insequen-
te manu cōtingatur pro captiuo in carcerem apud
hostes abducitur, ibi manendum est, donec socij
vel manū eius extensam, vel aliā corporis partem
tangat, tunc enim liberum est ad suos redire.

2. Ho -

3 Hostis non nisi hostem ante se castris egressum capere potest.

4 Non sit iterum à quoquā excursio, nisi se prius intra castra sua receperit.

5 Si alterutra pars dum excursiones fiunt castra sua relinquat vacua, aduersarijs licet occupare & omnes redeuntes capere, quod si fiat, lusus absolutus est, & à victis sumitur supplicium.

HEN. Sat est, nunc quisq; sua petat castra & bonis auibus rem aggrediamur. GE. Age Nicolae primus laceſſe aduersarios. Tu Petre eum subsequaris, vos reliqui commilitones obseruate periclitantes, & liberate si quis ab hostibus cingatur, aut in angustū cogatur. HE. Quò omnes simul irruitis? non decet ita fieri, alius post alium excurrat. GE.

RAR. Hei mihi, quā ignauos habeo velites, ut incedunt, quasi fuisse delumbati. Ecce duo in captiuitatem abducuntur, profectò si plures amiserimus cedenda erit aduersarijs palma. THEODO.

Nihil periculi est, facile illos liberabimus. GE. Strennuè igitur quisq; cōtēdat, ut vel captiui reducātur, vel vniuerſi capiamini. THEODORVS. En liberaui-

mus socios nostros. IOAN. Triūphū canamus. HE. Aduersarij nobis faciūt iniuriā. Nunquā enim excursionibus peractis in castra se recipiūt, Nicolae legatus illos accedas, ut vel legitimè ludant, vel à ludō desistamus, nobis nō placere technas. NI. Heus

heus optimi iuuenes, conceditis me tuto vestra adire castra? GE. Concedimus, quid vis? NI. Nostri dicunt vos dolo malo uti. GE. Vbi? NIC. Semper pro castris cōſistitis cōtra huius certaminis leges.

GER. Istuc posthac cauebitur, tu tutò ad tuos redeas, & intermissum ludum redintegremus. Nūc commilitones optimi, quisq; se strenuū præbeat, nostra est victoria. Ecce aduersarij omnes extra castra sunt, ocys tu Hérice & Iacobe ea occupate,

ego

LINGVÆ LATINÆ TYROC.

ego nostra tuebor. THEODO. Capti sunt ho-
stes vniuersi, quonam supplicio afficientur? G E.
Capite omnes plectendi sunt. THEOD. Duo igitur
sint carnifices: illorum cervicis contortis cali-
gis cadant: si leuius supplicium decernendum, pi-
leis cæsi dimittantur. G E. Fiat. IOAN. Egregij sa-
nè bellatores ex hoc certaminis simulachro olim
futuri. G E. Verum Hercule vbi fugiendum est.

Sed vtinam nunc nobis equi essent, vt &

Troianum luderemus. H E N. Quid di-

cis de cæstu certamine quod idem

Æneas proposuit? G E. Eo certè nō

delector, gloriatur Entellus se

victorem quantūlibet, ma-

lim nunc Troianum cer-

tamen, vt eques do-

rum redirem

oppidò las-

sus.

FINIS.

Excudebat Ioannes Latius,

Anno. 1556.

Cat. Nieuwenhuizen. Amst. 1861. fol. 3 - 75

